

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE
FOTOĞRAF KULLANIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet POLATCAN

Malatya-2016

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE
FOTOĞRAF KULLANIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet POLATCAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Malatya-2016

T.C.
İnönü Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

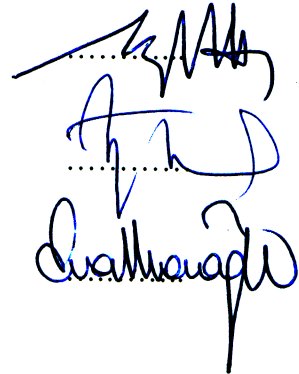
Ahmet POLATCAN tarafından hazırlanan Öğretmen Görüşlerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı başlıklı bu çalışma, 04/08/2016 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Doç. Dr. Mesut AYDIN

Üye: Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

ONAY

...../...../2016

Prof. Dr. Burhanettin DÖNMEZ
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yrd. Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU'nun danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Öğretmen Görüşlerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı”başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Ahmet POLATCAN

ÖNSÖZ

Çağdaş dünyada meydana gelen değişim ve dönüşümler eğitim sistemlerinin de değişimini zorunlu kılmıştır. Eğitimdeki değişim, bilim ve teknolojiye gelişmelere bağlı olarak gerçekleşir. Bu değişim bir dayatma değil doğal bir döngünün sonucudur. Eğitimdeki geleneksel öğretim yaklaşımlarının terk edilmesifarklı yöntem ve stratejilerin kullanılmasının öğretimdeki başarı oranlarını arttırdığı söylenebilir. Benzer şekilde eğitim öğretimde önemli bir yeri olan Sosyal Bilgiler derslerinde değişik yöntemlerin uygulanmasının öğrencilerin öğrenme hızlarını arttıracacağı,dersi daha anlaşılır ve zevkli hale getireceği ifade edilebilir.

Sosyal Bilgiler öğretimini kolaylaştırmada çeşitli araç-gereçler kullanılmaktadır. Öğretimde kullanılan fotoğraf, bu araç-gereçlerden biridir. Öğretimde fotoğraf kullanımı, gerçekliği bütün çıplaklığı ile resmedilmesi olarak nitelendirilebilir. Sosyal Bilgiler dersinin tarih ve coğrafya gibi alanları içerisinde barındırması coğrafi ve tarihi gerçekliklerin öğrenciler tarafından öğrenilmesine yarar sağlayabilir.

Bu araştırmada,öğretmen görüşlerine göreSosyal Bilgiler dersi öğretiminde fotoğrafkullanımının öğrencilerinSosyal Bilgiler dersini öğrenmede ne düzeyde etkili olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmam süresince beni yönlendiren,iletelerime dönüt veren,göstermiş olduğu anlayış ve rehberlikle tez sürecinin sorunsuz geçmesine büyük katkıda bulunan değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU'na teşekkür ederim.

Araştırma süresince yardımını esirgemeyenisini zikretmediğim diğer hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak araştırmaya katılan Malatyaileindeki Sosyal Bilgiler öğretmenlerine ve araştırmanın yapıldığı okulların yöneticilerine sonsuz şükranlarımı sunarım.

Malatya, Ağustos, 2016

Ahmet POLATCAN

ÖZET

ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE
FOTOĞRAF KULLANIMI

POLATCAN, Ahmet
Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU
Ağustos 2016, Sayfa: xi + 102

Sosyal Bilgiler ağırlıklı olarak tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi gibi pek çok bilim dalını kapsayan disiplinler arası bir alandır. Sosyal Bilgiler öğretimi ile birey, toplumların geçmişi, çevresinde meydana gelen coğrafi olayları ve toplumsal yaşamdaki kuralları öğrenebilir. Çocuğun Sosyal Bilgiler dersini öğrendiği yaş aralığı, somut işlemler veya soyut işlemlere geçiş döneminde olduğu için, dersin etkin öğretilmesinde öğretmen, görsel materyallerden yaygın bir biçimde yararlanması gerekir. Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan görsel materyallerden biri de fotoğraftır. Fotoğraf, gerçekliği olduğu gibi kâğıt ortamına aktaran bir görsel materyal olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla fotoğraf, derslerde anlatılan konuların öğrenciler tarafından ilgi çekici olmasında, somutlaştırılmasında ve öğrenmenin kalıcılığının artırılmasında etkin rolünün olduğu söylenebilir.

Araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde fotoğraf materyalinin kullanımına ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaçla öğretmenlerin görüşlerini ortaya koymak için, ilgili literatürden ve alan uzmanlarının görüşlerinden yararlanılarak özgün görüşme formu soruları hazırlanmıştır.

Araştırmanın örneklemini, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Malatya ilinde görev yapan 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın modelini nitel araştırma yaklaşımına dayalı yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler, içerik analizi yöntemiyle temalar oluşturularak analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda; Sosyal Bilgilerderslerinde fotoğraf materyali kullanımının öğrenci başarısında, öğrencinin derse katılımında, öğrenmenin kalıcılığında ve dersleri somutlaştırmada etkin bir rolünün olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan görsel eğitim aracı olarak fotoğrafın öğrencinin yaşına, konu amacına ve hedef davranışlara, öğrencinin dikkatini çekmeye uygun olması ve öğrencinin zihninde bulanıklığa yer vermemesi gerektiği tespit edilmiştir. Son olarak Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan fotoğraf materyalinin öğrencilerin derse karşı olan ilgilerini, fotoğraf okuma, anlama ve yorumlama becerilerini geliştirdikleri ulaşılan diğer sonuçlardır.

Anahtar Kelimeler:Öğretmen, Fotoğraf, Sosyal Bilgiler.

ABSTRACTS

PHOTOGRAPH USAGE IN TEACHING SOCIAL STUDIES ACCORDING TO THE
TEACHERS' VIEWS

POLATCAN, Ahmet

Master Thesis, Inonu University, Institute of Educational Sciences
Social Studies Education Science

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. Erol KOÇOĞLU

August 2016, Page: xi + 102

Social studies is an inter-disciplinary field that encompasses several scientific branches such as history, geography and citizenship knowledge. Through social studies education, individual could learn about history of societies, geographical events that occur around the individual and rules of the social life. Since the age interval where the individual studies social studies is during concrete operational stage or during the transition into abstract operational stage, the teacher should avail visual materials extensively to accomplish an active teaching. One of the visual materials used in social studies instruction is the photograph. Photograph could be defined as a visual material that reflects the reality exactly on paper. Thus, photographs have an active role in attracting students' attention to the subjects instructed in classes, materializing the subjects and increasing the sustainability of learning.

The objective of the present study is to determine the views of the social studies teachers on the use of photographic material in social studies teaching. Thus, to identify the views of the teachers, unique interview forms were designed in accordance to related literature and field specialist opinion.

The sample of the study included 50 social studies teachers working in Malatya province in 2014 – 2015 academic year. The study was conducted with semi-structured interview method based on qualitative research approach. Collected data were analyzed with content analysis using established themes.

Study findings demonstrated that use of photographic material in social studies courses had an active role in student achievement, participation in the class, permanence of learning and materializing the courses. On the other hand, it was determined that

photography as a visual education tool should be suitable for the student's age, the objective of the subject and target behavior and to attract the attention of the student and should not cause mental confusion in the student. Finally, it was concluded that photographic material used in social studies classes improved the interests of students towards the class, and developed their comprehension and interpretation skills.

Keywords: Teacher, photograph, social studies.

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ONUR SÖZÜ	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACTS	vi
İÇİNDEKİLER	viii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	x
TABLolar LİSTESİ	xi
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	2
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.5. Tanımlar	6
BÖLÜM II	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Sosyal Bilgiler Öğretimi	7
2.1.1. Sosyal Bilgiler Tanımı	7
2.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amacı	10
2.1.4. Sosyal Bilgilerin Kapsamı ve Önemi	11
2.3. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılan Materyallerin Önemi	12
2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Materyaller	16
2.4.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Yazılı Materyaller	16
2.4.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Görsel Materyaller	18
2.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Materyal Olarak Fotoğraf Kullanımı	21
2.5.1. Fotoğraf Kavramı	21
2.5.2. Fotoğrafın Tarihsel Gelişimi	25
2.6. Fotoğrafın Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımı ve Önemi	29
2.7. Sosyal Bilgiler Öğretimi Yöntem ve Tekniklerinde Fotoğrafın Önemi	33
2.8. Sosyal Bilgiler Dersi Stratejilerinde Fotoğraf Kullanımı	33
2.8.1. Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi	33
2.8.2. Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi	34
2.8.3. Araştırma-İnceleme Yolu İle Öğretim Stratejisi	36
2.9. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Yöntemlerinde Fotoğraf Kullanımı	36
2.9.1. Anlatım Yöntemi	37
2.9.2. Tartışma Yöntemi	38
2.9.3. Problem Çözme Yöntemi	40
2.9.4. Örnek Olay İnceleme Yöntemi	41
2.10. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Bazı Öğretim Tekniklerinde Fotoğraf Kullanımı	42
2.10.1. Beyin Fırtınası Tekniği	42
2.10.2. Drama Tekniği	43

2.10.3. Altı Şapka Tekniği	45
2.10.4. Seminer Tekniği	46
2.10.5. Soru-Cevap Tekniği	47
2.10.6. Gösteri (Demonstrasyon) Tekniği	48
2.10.7. Panel Tekniği	49
2.10.8. Sempozyum Tekniği	50
2.11. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Fotoğraf Materyali Açısından Değerlendirilmesi	51
2.11.1. Öğrenme Alanı Açısından Fotoğraf Değerlendirilmesi	51
2.11.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Fotoğraf Örneğlerine İlişkin Değerlendirme Örneğleri	55
2.12. İlgili Araştırmalar	64
BÖLÜM III	68
3. YÖNTEM	68
3.1. Araştırmanın Modeli	68
3.2. Çalışma Grubu	68
4. Verilerin Analizi	70
BÖLÜM IV	71
4. BULGULAR VE YORUMLAR	71
4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine İlişkin Bulgular	71
4.1.1. Fotoğraf Kullanımının İşlevsel Algılama Durumu	71
4.1.2. Ders Fotoğrafının Özellikleri Teması	73
4.1.3. Fotoğrafın İşlevsel Önemi Teması	74
4.1.4. Fotoğrafın Öğretimde Kullanım Gereğçeleri Teması	75
4.1.5. Fotoğrafın Öğretimdeki Etkililiği Teması	77
4.1.6. Fotoğrafın kazandırdığı beceriler teması	78
4.1.7. Fotoğrafın öğrenci tutumlarına etkisi teması	80
4.1.8. Fotoğrafın öğrenci davranışlarına etkisi teması	81
4.1.9. Öğretimde fotoğrafın kullanımına ilişkin sorunlar teması	82
4.1.10. Fotoğraf kullanımının sınıf yönetimi üzerindeki etkisi teması	83
BÖLÜM V	85
5. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER	85
KAYNAKÇA	91
EK-1. GÖRÜŞME FORMU	100
EK-2. MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ UYGULAMA İZİN BELGESİ.....	102

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Fotoğraf 1. Üretimden Tüketime Ünitesine İlişkin Fotoğraf	56
Fotoğraf 2. Hep Birlikte Ünitesine İlişkin Fotoğraf	57
Fotoğraf 3. Bölgemizi Tanıyalım Ünitesine İlişkin Fotoğraf	58
Fotoğraf 4. Adım Adım Türkiye Ünitesine İlişkin Fotoğraf	59
Fotoğraf 5. Ülkemizin Kaynakları Ünitesine İlişkin Fotoğraf	60
Fotoğraf 6. Demokrasinin Serüveni Ünitesine İlişkin Fotoğraf	61
Fotoğraf 7. İletişim Ve İnsan İlişkileri Ünitesine İlişkin Fotoğraf	62
Fotoğraf 8. Ülkemizde Nüfus Ünitesine İlişkin Fotoğraf	63

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Birey Ve Toplum Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu	52
Tablo 2. Kültür Ve Miras Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu.....	53
Tablo 3 İnsanlar, Yerler Ve Çevreler Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu	53
Tablo 4. Üretim, Tüketim Ve Dağıtım Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu	53
Tablo 5. Bilim, Teknoloji Ve Toplum Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu	54
Tablo 6. Gruplar, Kurumlar Ve Sosyal Örgütler Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu	54
Tablo 7. Güç, Yönetim Ve Toplum Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu	54
Tablo 8. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu	55
Tablo 9. Örnekleme İlişkin Demografik Bilgiler	69
Tablo 10. Çalışma Grubu Üyelerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Fotoğraf Kullanımının Öğrencilerin Derse Yönelik Tutumlarına İlişkin Görüşleri.....	71
Tablo 11. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Fotoğrafların Özelliklerine İlişkin Görüşleri.....	73
Tablo 12. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Fotoğraf Kullanılmalı mıdır Şeklindeki Soruya İlişkin Görüşleri.....	74
Tablo 13. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Fotoğrafların Öğretimde Kullanım Gerekçelerine İlişkin Görüşleri	75
Tablo 14. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Fotoğrafların Öğrenme-Öğretme Sürecine Katkılarına İlişkin Görüşleri.....	77
Tablo 15. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Nitelikli Bir Fotoğrafın Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımına Öğrenciye Hangi Becerileri Kazandırır Şeklindeki Soruya İlişkin Görüşleri.....	78
Tablo 16. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Fotoğraf Kullanımı Öğrencilerin Derse Yönelik Tutumlarını Hangi Yönde Etkilediğine İlişkin Görüşleri.....	80
Tablo 17. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrenciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşleri.....	81
Tablo 18. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Fotoğraf Materyalinin Sorunlarına İlişkin Görüşleri	82
Tablo 19. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Fotoğraf Materyali Kullanımının Sınıf Yönetimi Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşleri.....	83

BÖLÜM I

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın problemine değinilmiştir. Sonraki aşamada ise araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun yaşadığı dünyayı anlamlandırma çabası, bilim olgusunun ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. İnsandaki merak ve şüphe duygusu, onu sorgulama ve araştırmaya yöneltmiştir. İnsandaki sorgulama ve şüphe etme duygusu felsefe ilminin ortaya çıkışına ve gelişimine yol açmıştır. Araştırma ve problemlere çözüm bulma arayışı ise, bilimin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Öyleyse bilim kavramının ne olduğuna ilişkin tanımlamalara değinmek kavramın anlaşılmasında kolaylık sağlayabilir.

Araştırmacılar, bilim kavramına ilişkin çok sayıda tanımlamalar yapmışlardır. Sönmez (1998) bilimi, kanıtlara dayalı bağ kurma süreci olarak ifade etmiştir. Yaşar(1998) ise bilimi, geçerliği kanıtlanmış sistemli bilgiler bütünü olarak tanımlamış ve diğer bilim insanlarının kavramla ilgili tanımlamalarını şu şekilde sistematize etmiştir (akt. Tay, 2010: 5):

- ✓ Nesnel sağlamlığı olan bilgiler bütünü.
- ✓ Neden sonuç ilişkilerine dayanan sistemli bilgiler birikimi.
- ✓ İnsanoğlunun biriktirmiş olduğu kaydedilmiş sistematik bilgi.
- ✓ Kanıtlanmış ve sistemli hale getirilmiş bilgi.

Tanımlardan anlaşılacağı üzere, bilim kavramına ilişkin tanımların doğa bilimlerine vurgu yaptığı görülmektedir. Çünkü tanımlarda gözlem ve deney unsurları ön plana çıkarılmıştır. Oysaki sosyal bilimler, insanı duygu, düşünce ve yaşantılarını merkeze alması nedeniyle olaylarla ilgili kesin yargıda bulunmayı güçleştirmektedir.

Bilimin gelişmesine bağlı olarak oluşan bilgi birikimi beraberinde farklı bilim dallarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bilim dallarından birisi de Sosyal Bilgilerdir. Sosyal Bilgiler, insanla ilgili diğer bilim dallarının içeriklerinden yararlanarak insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan bir çalışma alanı olarak tanımlanabilir (Doğanay, 2005: 17).

Bilim uğraşının gelişiminde eğitimin payı büyüktür. Çünkü birey eğitim yoluyla bilgi birikimini ve yeteneklerini geliştirir. Eğitim örgütlerinden biri olan okullar, programlarında bireylerin gelişimine katkıda bulunacak olan bilim dallarına ilişkin eğitim vermektedir. Okul programlarında Sosyal Bilgiler dersi de önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir (Öztürk, 2011: 2). Sosyal Bilgiler, bireyin toplum içerisinde var oluşunu, vatandaşlık bilgisini, toplum ve çevreyle etkileşimini ele alan çok boyutlu bir süreçtir (Tay, 2010: 7). Dolayısıyla Sosyal Bilgiler eğitiminin okullarda etkin bir şekilde öğretilmesi bireyin yaşamına olumlu bir katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

Sosyal Bilgiler ders programının disiplinler arası bir yaklaşıma sahip olması, içeriğini oluşturan pek çok disiplin ile ilgili fotoğrafın gerekliliğini açıkça ortaya koyabilmektedir. Sosyal Bilgiler öğretiminde fotoğraf, soyut düşünme becerisini tam olarak kazanamamış öğrencilerin görsel gerçekliği öğrenmedeki başarılarını arttıracakları su götürmez bir gerçektir.

1.1. Problem

Günümüzde sosyal bilimler ve fen bilimlerinin disiplinlerarası yaklaşımları önemsemektedir. Sosyal Bilgiler alanında etkin rol oynayan kuruluşlardan biri olan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi bilim alanını şu şekilde tanımlamıştır. Sosyal Bilgiler, bireye yurttaşlık bilinci kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerden oluşan multi-disipliner bir alandır. Eğitim programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve fen bilimleri içeriklerinden yararlanarak düzenli bir çalışma alanı sunar. Sosyal Bilgilerin özü, küresel dünyada kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararını gözeten, bilgili ve mantıklı karar verebilen bireyler yetiştirmektir (Doğanay, 2005). Görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler alanının sosyal bilimlerden fen bilimlerine birçok bilim dalıyla ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Sosyal Bilgilerin kapsamının geniş olması bu bilim alanının öğretilmesinde çok sayıda öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılmasına olanak tanımıştır. Öğrenme-öğretme sürecinin temel unsurlarından biri de ders materyalleridir. Ders materyallerinin temel fonksiyonu, öğretme-öğrenme sürecini verimli kılmaktır. Öğretim sürecinin başarılı olması, dersin amaçlarına uygun yöntem ve tekniklerin duruma bağlı olarak araç-gereçlerle desteklenmesi gerekmektedir (Öztürk, 2011). Bu durum Sosyal

Bilgilerbilim alanının ders içeriklerinin materyallerle zenginleştirilebilecek nitelikte olduğunu göstermektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak araç-gereçlerden biri de fotoğraftır. Kazandırılacak hedef davranışlarla ilgili resimler, fotoğraflar, çizimler, krokiler, grafikler, ilkeler bu araç-gereçlerle yeri ve zamanı gelince öğrenciye sunulabilir. Sözgelimi dağ, ova, vadi, yayla, büyük kent, kasaba, köy, belediye, eski anıtlar, silahlar vb. ilgili renkli resimler, slaytlar zamanı gelince hem öğretmen hem de öğrenci tarafından bu araçlar kullanılarak sınıfta gösterilebilir (Sönmez, 1998).

Fotoğraf ışığa duyarlı bir yüzey olan film üzerine fotoğraf makinası aracılığıyla nesnelerin görüntüsünün kaydedilmesidir. Günümüz insanının toplumsal yaşam içerisinde vazgeçemeyeceği olgulardan bir tanesi fotoğraftır. Bu çağın insanı doğduğu gündün başlayarak fotoğrafla iç içedir. Fotoğrafı bilmeyen, tanımayan bir insana rastlamak neredeyse imkânsızdır. Fotoğraf denildiğinde, anlaşılan şey ikiboyutlu bir kâğıt üzerindeki resimlerdir. Çağımızın insanı günlük yaşamında uyanık kaldığı zaman diliminde, her gün onlarca fotoğraf görmektedir. Bir deyişe göre, çağımız insanı fotoğraflarla kuşatılmış bir yaşam sürmektedir (Kılıç, 2009).

Fotoğrafın optik tarihi çok eskilere dayanmaktadır. M. Ö IV. yüzyılda, Aristo'nun bir yüzey üzerine görüntü düşürdüğü bilinmektedir. 1604'te Johannes Kepler, aynalarla yansımanın fizik ve matematik kurallarını buldu. 1620 yılında bir tarlaya kurduğu siyah çadırda Camera Obscura sistemini uygulayarak, aynalarla yansıttığı görüntüyü bir tablo üzerine düşürerek çizimlerini yapmıştır. 1841'de İngiliz William Henry Fox Talbot'un bulduğu görüntünün çok sayıda basılmasını sağlayan negatif elde etme metoduna Calotype ya da bulucusunun adından yola çıkılarak Talbotype denmiştir. Artık her şey biraz daha kolaylaşmıştır. Bu yeni teknikle çalışan gezginlerin sayısı da artmıştır (Kılıç, 2012).

Ülkemizde fotoğrafçılık, Cumhuriyet dönemi fotoğrafçılığını Atatürk'ün tarihi bir görsel bellek oluşturmak amacıyla savaşa giderken söylediği "Bu ölüm kalım mücadelemizde bir harp fotoğrafçısını yanımızda götürülim. Bana öyle birini bulun." sözleriyle başlatmak yanlış olmasa gerek (Ak, 2001). Savaştan yeni çıkmış bir ulusun fotoğrafçıları, fotoğraf makinelerini savaş alanlarından sivil yaşama taşımaya başlamışlardır. Teknik altyapı yetersizliğine karşın bu günleri ölümsüzleştirenler, Atatürk dönemi fotoğrafçıları olmuştur. Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti'nin

Cumhurbaşkanı olduğunda Etem Tem, Cemal Işık, Esat Nedim Tengizman, Jean Weinberg, Hayri Tolgay, Ferit İbrahim tarafından çekilen fotoğraflarıyla dünyaya tanıtılmıştır (Akbaba, 2003).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, Malatya ilindeki Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde fotoğraf kullanımına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımı denince ne anlıyorsunuz?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak olan fotoğraflarda bulunması gereken en önemli özellikler sizce nelerdir?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde bir materyal olarak fotoğraf, sizce kullanılabilir mi?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde bir materyal olarak fotoğraf materyalini niçin kullanırsınız?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımının öğrenme-öğretme sürecine etkileri sizce nelerdir?
- ✓ Nitelikli bir fotoğrafın Sosyal Bilgiler dersinde kullanımı öğrenciye hangi becerileri kazandırır?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımı öğrencilerin derse yönelik tutumlarını hangi yönde etkiler?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımının öğrenciler üzerindeki etkileri nelerdir?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraflardan yararlanırken karşılaşılabileceğiniz sorunlara ilişkin düşünceleriniz nelerdir?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde bir materyal olarak fotoğraf, sınıf yönetimini nasıl etkiler?

1.3. Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler dersi, temel eğitimin önemli derslerinden biridir. Çünkü Sosyal Bilgiler dersinin içeriğini genel olarak tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin geleneksel öğretim yöntemleri ile anlatılması,

öğrenci başarısını engelleyen etmenlerdendir. Genelde eğitim bilimleri özelde Sosyal Bilgiler öğretimi alanındaki bilim insanlarının çalışmaları, öğrencinin başarısını arttırmanın yollarını aramaya yönelmiştir. Bu bağlamda araştırmacılar Sosyal Bilgiler öğretiminde farklı öğretim yöntem ve tekniklerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Farklı öğretim yöntemlerinin öğretmenler tarafından ders öğretiminde kullanılması öğretimde zenginliği ve başarıyı arttırması kaçınılmaz hale getirmiştir.

Bilim ve teknolojideki gelişmeler aynı zamanda öğretimde farklı araç-gereçlerin kullanımını beraberinde getirmiştir. Çok sayıda ve farklı nitelikteki öğretim materyallerinin doğru yer ve zamanda kullanımı öğrenmeyi kolaylaştırabilir. Sosyal Bilgiler öğretiminde geleneksel olarak kullanılan yazı tahtası ve ders kitaplarının dışında birçok çağdaş öğretim materyali kullanılmaktadır. Televizyon, radyo, video kasetçalar, bilgisayar, internet, fotoğraf, gazete, minyatür vb. öğretim materyalleri öğrenmede öğrencinin ilgisini çekebilecek nitelikte olan öğretim materyallerinden bazılarıdır. Bu öğretim materyallerinin özelliklerinin öğretmen tarafından bilinmesi ve ders ortamında elverişli bir şekilde kullanılması önem arz etmektedir.

Öğretmenlerince öğretimde birtakım araç-gereçler kullanarak konuyu açıklaması olarak tarif edilen gösteri yönteminde en çok kullanılan materyallerden birinin fotoğraf olması, gözün öğrenmeye olan etkisinin çok yüksek olması ve görsel olarak öğrenen büyük insan kitlesinin varlığı yadsınamaz. İnsanlığın görsel hafızasında fotoğrafların çok önemli bir yer tutması, öğrencilerin görsel araçlarla çok yoğun olarak karşılaşmaları, fotoğrafın gerçekliği oldukça güçlü şekilde yansıtan bir belge olarak değerlendirilmesi ve bu araç-gereçler içinde temini diğerlerine göre kolay ve derse katkısı oldukça fazla olan fotoğrafların kullanılması açısından önem arz etmektedir (Akbaba, 2003).

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Öğretmen görüşlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımının önemini belirlemeyi amaçlayan araştırma, genel olarak eğitim-öğretim kurumları kapsamında ele alınmıştır. Konu bakımından araştırma, Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan eğitsel araç ve gereçlerden fotoğraf materyali ile sınırlandırılmıştır.

Yöntem bakımından tarama deseninin kullanıldığı bu araştırma, öğretimde kullanılan fotoğraf materyaline ilişkin olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme

formu ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu Malatya ili öğretmenleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla, toplanan veriler Malatya ilköğretim kurumları ve bu kurumlarda araştırmaya katılan öğretmenlerle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Temel kültür öğelerini, birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinler arası bir yaklaşımla alıp yoğuran; ilköğretim düzeyine ve kendi yapısına, kendi doğasına uygun bir anlayışla varlığını bütünleştiren bir derstir (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler programı: Bireyin sosyal problemleri çözebilmesi için gerekli olan düşünme ve karar verme becerilerini geliştirmeyi, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşımla yapılandırmayı önemseyen bir programdır (MEB, 2005).

Fotoğraf: Işığa duyarlı bir yüzey olan film üzerine fotoğraf makinesi aracılığıyla nesnelerin görüntüsünü kaydetmektir (Gezgin, 1994).

Eğitim: Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla, kasıtlı ve istendik yönde değişme meydana getirme süreci olarak tanımlanabilir (Aküzüm, 2013).

Öğretim: Bir dersin öğretim programında belirtilen esaslara uygun bir öğrenme-öğretme süreci için, gerekli hazırlıkların yapılması, sürecin gerçekleştirilmesi ve bu sürecin, ürün olarak ortaya çıkması beklenen davranışların tümü görülünceye kadar olabildiğince etkili ve verimli bir biçimde sürdürülmesi hizmeti olarak tanımlanabilir (Aküzüm, 2013).

Öğrenme: Bireyin aktif, bilinçli olarak kendisine uygun bazı stratejiler kullanarak çevreden bilgi edinme ve hafızasında var olan bilgilerle birleştirerek kendinde kalıcı davranış oluşturma süreci olarak tanımlanabilir (Aküzüm, 2013)

Öğretmen: Bir bilim dalını, bir sanatı, bir tekniği veya belli bir bilgiyi öğretmeyi kendisine meslek edinmiş kimse olarak tanımlanabilir (Aküzüm, 2013).

Görüş: Herhangi bir konu hakkında kişilerin sahip olduğu kanılar olarak tanımlanabilir.

BÖLÜM II

Bu bölümün ilk aşamasında Sosyal Bilgiler kavramı tanımlanmış ve Sosyal Bilgiler öğretiminin önemi, amacı ve özellikleri üzerinde durulmuştur. Sonraki aşamada Sosyal Bilgiler dersi öğretim yöntemleri ve genel olarak ders öğretiminde kullanılan öğretim araç ve gereçlerine; özel olarak da araştırmaya konu olan Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan görsel araç-gereçlerden fotoğrafın öğretimdeki önemine değinilmiştir. Son aşamada ise, fotoğraf kavramı, fotoğraf görselinintarihsel gelişimi ve fotoğraf örneklerine yer verilmiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu kısımda, Sosyal Bilgiler öğretimi ve programına değinildikten sonra, öğretimde kullanılan görsel fotoğraf araç-gerecine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. İlgili araştırmalar başlığı altında ise konuyla ilgili daha önce yapılmış araştırma sonuçları özetlenmiştir.

2.1. Sosyal Bilgiler Öğretimi

Bu kısımda Sosyal Bilgilerin tanımı, Sosyal Bilgiler öğretiminin amacı, kapsamı ve önemi başlıklarına yer verilmiştir.

2.1.1. Sosyal Bilgiler Tanımı

Sosyal Bilgiler için birçok tanım yapılmıştır; fakat Sosyal Bilgiler kavramını tanımlamada, alan bilim insanlarının ortak bir tanım geliştirdikleri söylenemez. Bunun en önemli nedeni, Sosyal Bilgilerin disiplinler arası bir nitelik taşımasından kaynaklanmaktadır (Çatak, 2008). Çünkü Sosyal Bilgiler; Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Antropoloji vb. birçok disiplin bir araya gelerek Sosyal Bilgileri oluşturmaktadır (Öztürk ve Otluoğlu, 2002).

Sosyal bilimlerin bir çalışma alanı olan Sosyal Bilgiler eğitim programı, demokratik düzende bireyin çevresiyle olan etkileşimini ele alan bir bilim alanıdır (Meydan, 2010: 66). İnsanı ve insanın yaşadığı çevreyi kapsamına alan Sosyal Bilgiler çok kapsamlı disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Bu açıdan Sosyal Bilgileri tanımlamak ya da konu kapsamını keskin çizgilerle belirlemek güç olduğu söylenebilir (Doğanay, 2002). Sosyal Bilgiler kavramı, ilk kez 1916 yılında ABD'de Milli Eğitim

Derneği'nin Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Komite Sosyal Bilgileri, konusu doğrudan doğruya toplumun yaşamına ve gelişimine ve sosyal birliklerin bir ögesi olan insana dair bilgiler olarak tanımlamıştır. Daha sonraki yıllarda bu kavram diğer ülkelerde yaygın bir şekilde kullanılmaya ve okul programlarında yer almaya başlamıştır (akt. Safran, 2014: 3).

Multi-disipliner bir alan olan Sosyal Bilgiler; birey ve toplum ile ilişkilibilimlerini içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, periyodik olarak insanın çevresiyle etkileşimini ele alan ve demokratik değerleri benimsemiş, yetenekli, bilimsel düşünme becerilerini kazanmış bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak da tanımlanabilir (Doğanay, 2005: 17). 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programına göre, yapılmış Sosyal Bilgiler tanımı ise şöyledir (MEB, 2005: 46):

“Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir derstir.”

Sosyal Bilgiler, ilköğretim okullarında, sosyal davranış bilgilerine ağırlık veren bir ders ya da bir öğretim programıdır (Meydan, 2010: 67). Sönmez'e (2005: 455) göre Sosyal Bilgiler, bireyin toplumla bağ kurma süreci ve bunun sonucunda oluşmuş bilgilerdir. Barth ve Demirtaş (1997), Sosyal Bilgileri, Türk demokratik toplumunda sorumluluk sahibi bireyler yetiştiren kapsamını tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularını ilişkilendirilerek oluşturulan ve yaşam boyu sürecek vatandaşlık becerilerini sunan bir eğitim planı olarak değerlendirmişlerdir (akt. Kılıçoğlu, 2009: 5). Erden (1998: 8) Sosyal Bilgileri, okullarda iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla sosyal alanlardan seçilmiş konulara dayalı olarak öğrencilere toplumsal çevresiyle ilgili temel bilgi, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir alan olarak tanımlamıştır.

Öztürk (2011: 4) Sosyal Bilgileri, dünyadaki değişimlere paralel olarak bilgili, problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerin, yöntem ve içeriklerini kullanan bir öğretim programıdır. Sözer (2011: 43) Sosyal Bilgileri, kültürel öğeleri disiplinler arası bir yaklaşımla alıp yoğuran; kendi

doğasına uygun bir anlayışla varlığını bütünleştiren bir ders olarak tanımlanmaktadır. Tanımlardan anlaşıldığı üzere, Sosyal Bilgilerin iyi yurttaş yetiştirme amacı güden disiplinler arası bir yaklaşım olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler okul programı, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji, sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinin uygun içeriklerinden yararlanır (Öztürk ve Deveci, 2011: 20). Sosyal bilimlerin temel hedefi; küreselleşen dünyada, kültürel farklılıkları dikkate alarak bilgiye dayalı mantıklı karar verebilen bireyler yetiştirmektir (MEB, 2005: 51).

Sosyal Bilgiler dersinin diğer amaçlarından biri öğrencilerin sorumluluk bilincine sahip olma, toplumsal problemlere çözüm üretebilme becerileri ve davranışları kazandırmaktır (Aykaç, 2007:47). Bu amaçla, oluşturma yaklaşımına göre tasarlanmış yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile öğrencinin çevresindeki sorunlara duyarlı, insan haklarına ve demokratik değerlere bağlı, sorgulayan, araştıran, problem çözen birey olarak yetişmesi hedeflenmektedir (Doğanay, 2008: 91).

Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından bir diğeri ise öğrencilerin yaşantılarını günlük yaşama uygun hale getirmeyi hedeflemektir. Böylece önemli bir görev üstlenen Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına ulaşması noktasında öğretimde farklı öğretim teknik ve yöntemleri kullanılabilir. Öğretimde başarıyı garanti altına alan kesin bir yöntemden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü birçok yöntemin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılması etkili Sosyal Bilgilere katkı getirdiği söylenebilir (Gülüm ve Ulusoy, 2008:114).

Eğitim sistemindeki öğrencilere; insan ilişkilerini, insanların farklılıklarını, aile, okul toplum ve hükümet, devlet gibi geniş örgütlere kadar uzanan toplumsal kurumların işlevlerini öğretilmesi gerekmektedir. Tüm bu bilgi becerilerin bir kısmı Sosyal Bilgiler dersiyle kazandırılmaktadır. Sosyal Bilgiler; vatandaşlık yeterliliklerini sanat, edebiyat ve diğer sosyal bilimler alanlarının birleştirilmesinden oluşan bir alandır (Malkoç, 2014: 4). Tanımlardan da anlaşılacağı gibi Sosyal Bilgiler dersi birçok disiplini içinde barındıran çocukların bütüncül öğrenmelerine göre tasarlanmış bir toplu öğretim dersidir.

Sonuç olarak, Sosyal Bilgiler tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi gibi birçok alanı içerisinde barındıran disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Sosyal Bilgilerin amacı

bireyin çevresine, topluma karşı görev ve sorumluluklarını bilmesi, toplumsal sorunlara çözüm üretebilmesi ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeyi amaçlayan öğretim alanı olduğu söylenebilir.

2.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amacı

Eğitimin örgütlerinin en temel amaçlarından biri, öğrencilerini yaşadığı topluma faydalı, iyi, sorumlu vatandaşlar olarak yetiştirmektir. Öğrencileri bu amaçlar doğrultusunda yetiştirmek için, ilköğretim programına öncelikle (birinci, ikinci, üçüncü sınıflara) Hayat Bilgisi, sonra ise (dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci sınıflara) Sosyal Bilgiler dersleri konulmuştur (Sözer, 2011: 48).

Bireyin çevresiyle etkileşimini periyodik bir süreç içerisinde ele alan Sosyal Bilgiler, ilköğretim programı içinde önemli bir yertutar. Her bilim alanının ortaya çıkış amacı olduğu gibi Sosyal Bilgiler öğretiminin de amaçları bulunmaktadır. Sosyal Bilgilerin ilköğretim okullarındaki genel amacı, öğrencileri millet bilinci içerisinde iyi vatandaş olarak yetiştirmektir. Öğrencilerin toplumla kaynaşması ve çağın koşullarına ayak uydurması okulların genel amaçları arasındadır. Aynı zamanda okullarda üretken, etkin ve sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirmek Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçları arasında yer almaktadır (Akdağ, 2009: 6).

Demokratik topluma aktif katılım gösteren bir vatandaşlık anlayışını temel amaç edinen Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsallaşmasına önemli katkılar sunar. Ancak bu katkıları sağlayan Sosyal Bilgiler eğitim programının çağın gereklerine uygun Sosyal Bilgiler anlayışı doğrultusunda hazırlanması ve geliştirilmesi gerekir (Doğanay, 2008: 78).

Sözer'e (2011: 49) göre, ilköğretimdeki "Sosyal Bilgiler" dersinin öğretimindeki en önemli amaç öğrenciyi toplumun bir parçası haline getirmektir. Toplumsallaşmanın en önemli özelliği "iyi bir vatandaş" olmaktır. İyi vatandaşlık, bireyin görev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasıdır. Sosyal Bilgiler dersi, bireyin hem ailesine hem de çevresine, yasalara ve devlete karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu öğrenciye öğretmektir.

Türkiye'de Sosyal Bilgiler programının genel amaçları, çağdaş Sosyal Bilgiler anlayışını kapsaması açısından değerlendirildiğinde; hem bilgi, beceri, değer-tutum hem

de Sosyal Bilgilerin dayandığı bilgi temelleri açısından yeterince kapsamlı olduğu görülmektedir. NCCS tarafından belirlenen tüm öğrenme alanlarını kapsayacak nitelikte amaç ifadesi bulunmaktadır. Bilgi, beceri, değer-tutum açısından bilgi lehine biraz dengesizlik olmasına karşın, 1988 Sosyal Bilgiler programıyla karşılaştırılmayacak ölçüde beceri ve değerlerle ilgili amaçları da içermektedir. Genel amaçları yerel, bölgesel, ulusal ve evrensel nitelikler açısından değerlendirildiğinde, ulusal özelliklerin ağırlıklı olduğu; ancak yine de evrensel niteliklere vurgu yapılmıştır(Öztürk, 2011: 14).

2.1.4. Sosyal Bilgilerin Kapsamı ve Önemi

Eğitim kurumlarının en önemli işlevlerinden biri çocuğun toplumsallaşmasını sağlamak ve onu iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler bu işlevi yerine getiren en önemli derslerden biridir. Sosyal Bilgiler, çocuğun yakın çevresini tanımaya, yurt sevgisini güçlendirmesine, olayların nedenlerini anlama ve araştırma yeteneğinin gelişmesine yardım eder (Meydan, 2010: 70-71).

Sosyal Bilgilerin içeriği ve amaçlarına uygun olarak yapılanmasını “disiplinlerarası ve bütünleşme” kavramları üzerine oturtulmuştur. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler, kapsamını sosyal ve beşeri bilimlerden almaktadır (Öztürk, 2011: 13).

Bireylerin toplumsal yaşama ayak uydurması, geleneksel toplumlar için yaşadığı çevre ve ailede gerçekleşmektedir. Ancak insan ilişkilerinin karmaşıklaştığı günümüz toplumlarında insanların birbirinden farklılaştığı, formal ve informal ilişkilerin yaygın olduğu grup ve örgüt ilişkilerine dönüştüğü görülmektedir. Dolayısıyla birey ve çocuk içerisinde yaşadığı toplumun kurumlarını iyi tanıması gerekmektedir. Çocuğun 20. yüzyılda etkili vatandaş olması için gerekli bilgi, beceri ve değerlerle donatılması önem arz etmektedir. Ayrıca özellikle günümüzde açlık, savaş, işsizlik, hava ve su kirliliği, toplumsal yaşamdaki yozlaşmalar vb. sosyal sorunlar bulunmaktadır. Sosyal Bilgiler, çocukların bu sorunların farkında olmasını, bu sorunları çözerken dikkate alınması gereken değer ve çözüm yollarını öğrenmelerini sağlar (Kılıçoğlu, 2009: 6-7).

Sosyal Bilgiler dersinde çocuk, içinde yaşadığı yakın ve uzak çevresini, geçmişini, geleceğini yakından tanıma fırsatı bulur. Bu yüzden çocuğun toplumsal kişiliğinin oluşturulmasında ve geliştirilmesinde bu dersin önemli bir işlevi olduğu söylenebilir(Can, Yaşarve Sözer, 1998: 11).

Sosyal Bilgiler programının kapsamını iki temel boyut oluşturmaktadır. Bu boyutlardan ilki öğrenme alanlarıdır. Bu öğrenme alanları Sosyal Bilgilerin bilgi temelini oluşturan bilim dallarını temsil etmektedir. Programdaki öğrenme alanları NCSS (1994) tarafından önerilen Sosyal Bilgiler program standartlarıyla uyumlu görülmektedir. NCSS tarafından önerilen 10 standardın dokuzu programa aynen alınmıştır. Sadece vatandaşlık ideal ve uygulamaları yoktur. Aslında bu standart bilgiden çok vatandaşlık için gerekli eylem ve idealleri kapsamaktadır. Sosyal Bilgilerin genel amacının etkin vatandaşlık olduğu düşünülürse, bu standartın programda yer almaması önemli bir eksiklik olarak görülebilir. Aslında her ne kadar, bu adla bir öğrenme alanı olmasa da, programda bu alanla ilgili kazanım ve etkinlikler bulunmaktadır. Bu alanın diğer tüm alanlar içinde yer alabileceği düşünülmüş olabilir (Öztürk, 2011: 14).

Sosyal Bilgiler programı kapsamının ikinci boyutunu bilgi, beceri ve değerler oluşturmaktadır. Programda bilgi temel kavramlar olarak temsil edilmektedir. Her sınıf için kavramlar listelenmiş ve öğrenme düzeyleri de giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeylerinde belirtilmiştir. Bilgi birbiriyle ilişkili üç temel boyuttan oluşmaktadır. Bunlar olgular, kavramlar ve genellemelerdir. Olgular çok fazla olduğundan programda belirtilmesi mümkün değildir. Ancak kavramlar arasındaki ilişkilerin açıklaması olan genellemelerin belirtilmesi Sosyal Bilgilerde daha derinliğine bütünsel bir kavrayışa sağlayabilirdi. Sosyal Bilgiler programının büyük düşünceler (genellemeler) dikkate alınarak tasarlanmasının, içeriğin derinlemesine anlaşılmasını kolaylaştıracağını belirtmektedir (Yazıcı ve Koca, 2014: 35; Öztürk, 2011: 15).

2.3. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılan Materyallerin Önemi

Sosyal Bilgiler eğitim-öğretimde araç-gereç kullanımının nitelik ve nicelik açısından verimliliği büyük oranda artırdığı bilinen bir gerçektir. Özellikle tarih gibi soyut kavramlara dayalı derslerin öğretiminde araç-gereç kullanımı kaçınılmazdır. Derste kullanılacak araç-gereçler öğretmenin yükünü kolaylaştıracağı gibi öğrencinin de daha iyi motive olmasını ve derse katılımının artmasını sağlayacaktır (Safran, 2000: 78).

Eğitim, bireylerin geleceklerin planlamasının yanı sıra bireyin yaşamını yansıtmalıdır. Bu nedenle eğitim ortamlarının yaşamla iç içe olması kaçınılmazdır.

Bilginin aktarılmasında ve öğrenen bireylere rehberlik edilmesinde kullanılan yöntemler ve araç-gereçler ortam kapsamında ele alınmaktadır. Eğitim programının gerçeği yansıtması, somutlaştırması ve öğrenci için anlamlı hale getirmesi öğrenci başarısına katkıda bulunduğu söylenebilir (Yanpar ve Yıldırım, 2001: 3).

Öğretimde önemli olan ders materyalinin doğru ve etkin bir şekilde kullanılmasıdır. Hiçbir materyal gereksiz değildir. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler öğretmeni materyali tanımalı ve kullanım özelliklerini iyi bilmelidir. Ayrıca öğretmen hazır materyaller dışında amaca uygun materyaller hazırlamalı veya öğrencilere materyaller hazırlatabilecek bilgi ve donanımına sahip olması gerekir (Yeşiltaş, 2009: 224).

Öğretimde görsel araçların kullanılması öğrenmeyi hem hızlandırır hem de kalıcı ve izli hale getirir. Bir öğrenme ve öğretme etkinliğinin birden çok duyu organına hitap etmesi, Sosyal Bilgiler öğretiminde öğrenmeyi kalıcı olmasını sağlar (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2001: 70)

Görsel algılama, diğer duyu organlarına oranla daha kuvvetli etkiye sahiptir. Bundan dolayı, günümüzdeki kitle iletişim araçlarının hemen hemen hepsinde fotoğraf kullanılmaktadır (Ak, 2009:1). A.B.D Texas Üniversitesi'nde Philips tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, zaman faktörü sabit tutulduğunda insanlar (Demirel vd., 2002:78);

- ✓ Okuduklarının % 10'unu,
- ✓ Duyduklarının % 20'sini,
- ✓ Gördüklerinin % 30'unu,
- ✓ Hem görüp hem duyduklarının % 50'sini,
- ✓ Görüp, işittikleri ve söylediklerinin % 80'ini,
- ✓ Görüp, işitip, dokunup, söylediklerinin % 90'ını hatırlamaktadır.

Görme-işitme araçlarıyla edinilen bilgiler daha uzun süre hatırdaki kalır. Öğrenilenlerin bazen % 90'ına kadar unutulduğu göz önünde tutulursa, görme-işitme araçları yoluyla öğretimde hatırdaki kalıcılığın artırılması, üzerinde çok önemle durulacak bir konudur (Wendt, 1972:9).

Sosyal Bilgiler eğitiminde materyal kullanımı, öğretmeni desteklemesi eğitimi ve öğretimin daha anlamlı ve kalıcı olması açısından önemi büyüktür. Bu yüzden eğitim ve

öğretimde konuların daha iyi anlaşılması ve kavranması, konuların önemli ve temel noktalarına dikkat çekilmesine ve öğrenmeye karşı motivasyonu desteklemesi açısından, öğretim materyallerinden yararlanılmaktadır (Meydan ve Akdağ, 2008: 146).En iyi ve etkili öğrenme yaparak ve yaşayarak öğrenmedir. Materyallerde bu öğrenmede önemli faktörlerdendir.Araç-gereç kullanımı konuya ve kişiden kişiye göre farklılık gösterir. Dikkat edilmesi gereken nokta bu araçların eğitim teknolojisi kuram ve ilkelerine uygun olmasıdır (Efe, 2010: 34).

Avrupa Konseyi ise 31 Ekim 2001 tarihli tavsiye kararında tarihsel olguları aktarmak, eleştirel ve analitik bir öğrenmeye uygun bir biçimde sunmak için, öğretim materyali olarak, mümkün olan en geniş kaynak yelpazesinin kullanılmasının gerekliliğini belirtmiştir. Daha özelden: halka açık arşivlerden, filmler, belgeseller ve görsel-işitsel ürünlerden, bilişim teknolojisi yoluyla iletilen (bireysel ve kolektif olarak öğretmen gözetiminde incelenmesi gereken) malzemelerden, öğrencilere yakın geçmişlerindeki hadiselerle güncel düzeyde gerçekçi bir bakış açısı kazandıran, Avrupa genelinde kurulmuş her türlü 20. yüzyıl müzesinden ve tarihi önem taşıyan mekânlardan, yakın geçmişteki tarihsel olayların sözlü tanıklıklarıyla gençler için tarihi canlı kılabilen, "tarihin ihmal ederek kaydetmediği" bakış açısı ve perspektifler sunabilen sözlü tarihten yararlanılmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Akt. Özendeş, 1999).

Eğitimde araç-gereç kullanmanın temel amacı öğrenme sürecini etkili ve verimli hale getirmek olduğu için içeriğe uygun materyalin seçilmesi eğitimin kalitesini artırır. Bir öğretim materyalinin öğretimsel etkinliğinde, materyalin tasarım süreci önem taşır. Materyal hazırlanırken sarf edilen emek,zaman ve paranın boşa gitmemesi için uyulması gereken bazı ilkeler vardır. Bu ilkeler aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir(Yanpar Yelken,2012: 169-172):

- ✓ Öğretim materyali, basit, sade ve anlaşılabilir olmalıdır.
- ✓ Öğretim materyali,ders programlarının hedef ve kazanımlarına uygunhazırlanmalıdır.
- ✓ Öğretim materyali,önemli ve özet bilgilerle donatılmalıdır.
- ✓ Öğretim materyalinde kullanılacak görsel özellikler materyalin önemli noktalarını vurgulamak amacıyla kullanılmalıdır.
- ✓ Öğretim materyalinde kullanılan yazılı metinler, görsel-işitsel öğeler,öğrencinin

pedagojik özelliklerine uygun olmalı ve öğrencinin gerçek hayatıyla tutarlılık göstermelidir.

- ✓ Öğretim materyalleri gerçek hayatı yansıtmalıdır.
- ✓ Materyaller öğretmenin yanı sıra öğrencilerin de kullanabileceği düzeyde olmalıdır.
- ✓ Materyaller dayanıklı hazırlanmalıdır.
- ✓ Hazırlanan öğretim materyalleri, gerektiği takdirde, kolaylıkla geliştirilebilir ve güncelleştirilebilir olmalıdır.
- ✓ Materyalin hazırlama ve kullanım kılavuzları oluşturulmalıdır.

Birçok duyu organına hitap eden materyal öğrencileri derse motive etmektedir ve sunumun anlaşılır olmasını sağlamaktadır (Sarıtaş, 2009: 50). Kullanım amacı ne olursa olsun, araç-gereçler etkili ve verimli bir öğretimin vazgeçilmez ögesidir. Araç-gereçler, aynı zamanda, iletişim araçları olarak eğitim sürecine katkı sunmaktadır. Etkili bir öğretme ve öğrenme, iyi bir iletişim sonucu gerçekleşmekte; iyi bir iletişim ise, öğretimi etkilemesi söz konusu olan araç-gereçlerin öğretim sürecinde kullanılmasıyla olanaklı olabilmektedir. Ayrıca araç-gereçler, öğrenme sürecine katılan duyu organı sayısını artırarak daha nitelikli ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesine olanak sağlarlar. Öğretim sürecinde araç-gereç kullanmanın birçok yararı bulunmaktadır. Araç-gereç kullanmanın sağladığı başlıca yararlar şöyle sıralanabilir (Sözer, 2003: 120-121; Yaşar, 2005):

- ✓ Öğrencilerin güdülenme düzeyini artırarak onların öğrenmeye etkin katılımını sağlar.
- ✓ Öğretme-öğrenme sürecine çeşitlilik ve zenginlik katarak öğretimi ilgi çekici hâle getirir.
- ✓ Öğrenme için gerekli süre kısalmır.
- ✓ Güvenli gözlem yapma olanağı sunar.
- ✓ İçeriğin düzenli bir biçimde sunulmasını sağlar.
- ✓ Öğretimi verimli ve zevkli kılar.
- ✓ İçeriği somutlaştırarak anlaşılmasını kolaylaştırır.
- ✓ Öğrenilen bilginin hatırlanma düzeyini ve öğrenmenin niteliğini artırır.
- ✓ Öğretimin bireyselleştirilmesine olanak sağlar.

Görüldüğü üzere öğretimde kullanılan araç ve gereçlerin önemi, öğretmenlerin

araç-gereçleri doğru ve etkili bir şekilde kullanmalarıyla ilişkilidir. Dolayısıyla öğretmenler, ders öğretiminde kullanacağı araç-gereçleri tanımalı ve bu araç-gereçlerin özelliklerini bilmelidirler (Sarıtaş, 2009: 50). Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin araç-gereç kullanmanın önemini kavramaları ve araç-gereç kullanma konusunda teşvik edilmeleri büyük önem taşımaktadır.

2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Materyaller

Bu kısımda Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan bazı araç-gereçlere yüzeysel olarak değinilmiştir. Ancak araştırmanın problemini oluşturan fotoğraf materyali ayrı bir başlık altında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

2.4.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Yazılı Materyaller

Sosyal bilimlerin doğası gereği sözel ve soyut sembollerin kullanılması, öğretim etkinliğinin azalmasında ve hatırlanma düzeyinin düşük olmasında önemli bir faktördür. Bu nedenle sosyal bilimlerin öğretiminde dersin araç-gereçler aracılığıyla somut hale getirilmesi gerekmektedir. Sosyal Bilgiler öğretiminin etkili ve verimli olması için iyi düzenlenmiş öğretim teknolojisine ihtiyaç duyulmaktadır (Safran, 2007: 284). Sosyal Bilgiler öğretiminde kitaplar, yazı tahtası, dergi ve gazeteler, zaman ve tarih şeritleri kullanılan yazılı materyallerden bazılarıdır.

2.4.1.1. Kitaplar

Sosyal Bilgiler dersi için ders kitapları en temel materyallerden birisidir. Bu nedenle ders kitaplarının içeriği büyük önem taşımaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitapları dersi somutlaştırma, zevkli ve ilgi çekici hale getirebilecek şekilde hazırlanmalıdır. Kitabın içeriği kadar kullanımı büyük önem taşımaktadır. Çocuğun yaşamla ilgili vatandaşlık bilgilerini, temel beceri ve sosyal olayları öğrenmesini amaçlayan Sosyal Bilgiler dersi için kullanılacak bir ders kitabının çocuğun düşünme becerileri ve sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik olarak hazırlanması önemlidir (Safran, 2012: 233).

2.4.1.2. Yazı Tahtası

Öğretmenin verdiği sözel mesajları yazılı hale getiren araçtır. En eski yazı tahtası olan kara tahtadan sonra yeşil tahta ve günümüzde renkli kalemlerle kullanılan

beyaz tahtalar eğitim ortamını yazılı hale getiren materyallerdendir (Çelik, 2007: 49)

2.4.1.3. Dergi ve Gazeteler

Eğitim alanında hazırlanan dergiler, ders kitaplarını zenginleştirici, görsel öğeleri çok olan araçlardır. Dergiler ders kitaplarına yardımcı kaynaklardır (Sarıtaş, 2009: 64). Dünyada yaşanan olayları insanların önüne getiren güncel bir kaynak olan gazete, eğitsel bakımdan çok yönlü ve dinamik bir öğrenme aracıdır. Sosyal Bilgiler dersinde gazete kullanımını Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçlarını gerçekleştirmede önemli bir araç olarak görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla gazetede ki haberleri izlemeye, haberlerle ilgili konularda düşünce üretip yorum yapmaya alışan öğrenciler, daha sonraki yaşantılarında da bu alışkanlıklarını sürdürürler (Deveci, 2005). Sosyal Bilgiler dersinde gazeteye yer veren, dersin konularını gazetede ki günlük haberlerle ilişkilendiren bir öğretmen, güncel olayları sınıfa taşıyarak öğrencilerini güdülediği gibi yakın çevresinde, ülkesinde ve dünyada meydana gelen olaylara karşı duyarlı, sorumlu bireyler yetiştirilmesine katkıda bulunur. Sosyal Bilgiler derslerinde yaşamı sınıf ortamına taşıyan gazetelerden değişik biçimlerde yararlanılabilir. Öğretmen, gazetelerden kestiği çeşitli metinleri öğrencilere vererek öğrencilerin bir sayfa hazırlamalarını isteyebilir. Öğrencilerden işlenen konuyla ilgili olarak gazete haberlerini taramaları ve uygun olanlarını sınıf panosuna asmaları istenebilir (Sözer, 2008; Sever, 2011).

2.4.1.4. Zaman ve Tarih Şeritleri

Bu materyal belli zamanda yer alan olaylar arasındaki ilişkileri öğrencilere kavratmak için kullanılır (Halis, 2002: 66). Sosyal Bilgiler dersinin hedeflerinden biri, öğrencilere zaman ve kronoloji kavramının kazandırılmasıdır. Zaman ve tarih şeridi, zaman kavramının öğrencilere kavratılmasında kullanılan önemli araçlardır. Zaman şeridi, mevsimler ve önemli olayların tarihlerini öğretmek için kullanılırken, tarih şeridi ise tarihsel süreç içinde insanlığın geçirdiği evrimi öğretmek amacıyla kullanılmaktadır. İlköğretimin ilk beş yılında öğrenim görmekte olan öğrencilerin somut işlemler döneminde oldukları; soyut düşünemedikleri göz önüne alındığında zaman ve tarih şeridi olayları somutlaştırmada oldukça yararlı olabilir (Sözer, 1998).

Sosyal Bilgiler öğretiminde zaman şeridi, çoğunlukla mevsimlerin ve özellikle

önemli olayların zamanını göstermek için düzenlenir ve kullanılır. Ortaokul çağının özellikle ilk iki yılında öğrenim gören öğrencilerin, geçmiş zamanın ne denli eski olduğu konusunda görüş geliştirmeleri oldukça güçtür. Bu yaştaki çocukların geçmiş algılamaları genellikle kendi doğum tarihlerini algılayışları ölçüsünde anlam kazanır. Bu nedenle, bu öğrencilerde tarih şeritlerinden yararlanmak uygun olabilir (Sözer, 1998: 129)

2.4.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Görsel Materyaller

Bu kesimde Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan bazı araç-gereçlere yüzeysel olarak değinilmiştir. Ancak araştırmanın problemini oluşturan fotoğraf materyaline ayrı bir parantez açılmıştır..

Güncel Sosyal Bilgiler programı, disiplinler arası yaklaşıma dayalı bir programdır. Bu program,tarih, coğrafya ve vatandaşlık alanlarının yanı sıra psikoloji, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, uluslararası ilişkiler gibi alanları da kapsamaktadır.Bu bilim alanlarına dayalı Sosyal Bilgiler programının öğrenci merkezli öğretme ve öğrenme stratejilerini benimsenmiş olduğu için, geniş yelpazeli materyal türüne sahip olduğu ifade edilmektedir (Ulusoy ve Gülüm, 2009: 86).

Sosyal Bilgilerdersindegünlük yaşamda birçok görsel araç-gereç materyal olarak kullanılabilir. Sosyal Bilgiler dersininetkili ve verimli öğrenmelerin gerçekleşebilmesinde öğrenme ortamlarında, öğrenciyi düşünmeye,sorgulamaya, araştırmaya, sorun çözmeye, işbirliği yapmaya, sorumluluk üstlenmeye sevk edecekgörsel materyaller ile desteklenmesi gerekmektedir (Yaşar ve Gültekin, 2011: 289).Dolayısıyla öğretmentelefon, televizyon, telsiz, mektup vb. iletişim materyalleri kullanırken; tarihte yaşanmış bir olayın anlatıldığı müze, tarihi eserlere ait resimler, fotoğraflar, videolar vb. görsel materyalleri kullanabilir (Yeşiltaş, 2009: 230).

Sosyal Bilgiler konularının öğretiminde materyallerden istenilen faydanın sağlanabilmesi için materyallerin öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak seçilmesi, dersin genel ve özel hedeflerine ve günün şartlarına uygun olması gerekmektedir.Güncelliğini ve kullanılabilirliğini yitirmiş,hitap ettiğiöğrenci kesiminin bilişsel vepsiko-motor özelliklerinin altında ve üstünde özellikler taşıyan materyallerin kullanılması hem hedeflenen kazanımlara ulaştırmayacak hem de zaman kaybına sebep olacaktır (Avcı, 2009: 41).

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilir çok sayıda görsel araç-gereçten söz edilebilir. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilir görsel araç-gereçleri kullanım özelliklerine göre değişik biçimlerde sınıflandırmak olanaklıdır. Araç-gereçleri daha iyi tanıma, yerinde ve etkili kullanmaya da olanak sağlayan bu sınıflamalar inceleme kolaylığı bakımından da önem taşımaktadır. Ancak, öğretimde kullanılan araç-gereçleri sınıflandırmada görüş birliği sağlayabilecek ortak bir ölçüt geliştirmek oldukça güçtür. Çünkü görsel araç-gereçler, kimi özellikleri bakımından belirli bir sınıflama içerisinde yer alırken, kimi ise özellikleri yönünden de başka bir sınıflama içinde yer alabilmektedir (Yaşar ve Gültekin, 2011: 287). Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan görsel bazı araç-gereçlere değinilmiştir.

2.4.2.1. Fotoğraf

Gözlenebilen somut nesnelerin ışık yoluyla kâğıt üzerine aktarılması olarak tanımlanan fotoğrafın Sosyal Bilgiler öğretiminde etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Çünkü Sosyal Bilgiler öğretiminin yapıldığı dönem, öğrencinin soyut düşünme becerilerinin tam olarak geliştiğini söylemek mümkün değildir. Öyle ki Koç (2009) Sosyal Bilgiler öğretiminde yer alan coğrafya konularından yer şekilleri, bitki örtüsü, iklimsel değişimlerin fotoğraflarla gösterilmesi öğretimi daha etkili hale getirdiğini ifade etmektedir. Öte yandan Akbaba (2004) geçmişteki olay ve olguları ele alan tarih konularının öğretimde etkili olması için fotoğrafın kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır.

2.4.2.2. Resimler

Resimler geçmişten günümüze kalan, başka yolla elde edilmesi mümkün olmayan pek çok tarihsel bilgiyi bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca resimler geçmiş bilimsel bir bakış açısıyla açıklamaya çalışırken yararlanılan önemli kaynakların başında gelmektedir (Akbaba, 2003: 101). Resimler, fotoğraf, el yapması, renkli ve renksiz resimlerden oluşabilir. Öte yandan günlük olaylar, doğal afetler, turizm hareketleri, kültürel etkinlikler, trafik kuralları, toplumsal kuralların öğretilmesinde resimlerden yararlanılmaktadır (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2001). Resimler ders işlendiğinde ve sürekli bir şekilde sınıf panolarında yer aldığı anda öğretim etkili olabilir (Sarıtaş, 2011: 72).

2.4.2.3. Harita ve Küre

Harita ve küreler bir alanı sembolik olarak temsil eden araçlardır. Harita ve kürenin temel amacı, yatay ve dikey olarak kesişen hatları, farklı renkleri, belirli bir ölçeği, sembolleri ve kullanılan tüm sembollerin ne anlama geldiğini göstermektir (Sarıtış, 2011: 78). Harita ve küreleri okuma bilgisi ve bu araçları kullanma Sosyal Bilgiler açısından önemlidir. Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) bu alanla ilgili olarak öğrencilerin sahip olmaları gereken becerileri; harita ve küre üzerinde yönleri belirleme, harita ve küre üzerinde yerleri konumlandırma, ölçeği kullanarak mesafeleri hesaplama, harita sembollerini yorumlama ve ne anlama geldiklerini zihninde canlandırma, bir yerin konumunu tarif ederek açıklama şeklinde sıralamıştır (Sözer, 1998). Harita ve küreler sayesinde öğrenciler sembol ve renkleri okuyarak yüzü şekillerini, bitki örtüsünü ve pek çok fiziki ve beşeri coğrafya konularını kolayca öğrenir (Sever, 2011: 21).

2.4.2.4. Tepegöz

Öğretme-öğrenme sürecinde yaygın biçimde kullanılan görsel araçlardan biri de tepegözdür. Tepegöz, saydam ya da yansı denilen asetatlar üzerinde bulunan resim, çizim ve yazıların perdeye ya da düz beyaz herhangi bir yüzeye yansıtılmasını sağlayan bir araçtır. Tepegöz, eğitim kurumlarında yazı tahtaları gibi kullanılabilir. Tepegöz saydamı üzerine her türlü yazı yazılabildiği gibi, herhangi bir şekil ya da grafik de çizilebilmektedir. Bu araç kullanılırken, öğretmen genellikle öğrencileriyle yüz yüze bulunur. Dolayısıyla, derslikteki öğrencilerin denetimi oldukça kolay olur (Yaşar, 2005: 143-160). Tepegözün öğretime, zaman ve enerji tasarrufu, öğrencilere not tutma olanağı sunması vb. yararlar sağlamaktadır (Sever, 2011: 22).

2.4.2.5. Karikatür

İletişimsel işlevi olan bir yazı biçimi olarak tanımlanan mizahın resimle ifade edilmiş biçimi olan karikatür toplumdan aldığı konuları, olayları, durumları, vb. yeniden üretmek onlara bir dinamizm katar. Övgü, yergi ve gülmece kavramlarıyla bu işleyişi daha da hızlandırır (Akbaba, 2009: 109). Karikatürler Sosyal Bilgiler dersleri için vazgeçilmez öğretim materyalleridir. Bu materyaller dersin başında öğrencilerin dikkatini çekmek, gergin sınıf atmosferini yumuşatmak, zor konuları anlaşılır

kılmak,sınıf tartışmalarını başlatmak, konunun değerlendirilmesi için bir çıkış noktası oluşturmak gibi farklı tekniklerle sınıf ortamına taşınabilir (Oruç, 2006: 161).

2.4.2.6. Afiş

Grafik tasarım ürünü olan afişler, renklerin ve ana fikrin çok iyi kombine edildiği kısa ve etkili yoldan mesajı kitlelere aktarma aracıdır (Sarıtaş, 2007). Öğrencinin öğrenmesini desteklemeyi hedefleyen afişlerin yazılı ve görsel öğelerinin birbiriyle uyumlu,açık,anlaşılabilir ve hatırlanabilir olması eğitim ortamında kullanılacak afişlerin amaca ulaşılabilirliği açısından önemlidir. Eğitsel amaçlı afişler olabildiğince sade anlatımlı olmalı,afişlerde gereksiz süsleme ve hedef kitlenin dikkatini başka yöne çekebilecek eklerden kaçınılmalıdır. Afişteki her öge, istendik mesajın aktarılmasına hizmet etmelidir (Halis, 2002: 71).

2.4.2.7. Edebi Ürünler

Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılacak edebî türler, sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri olarak iki başlık altında toplanmaktadır. Günümüzde, geçmiş dönemlere ait sözlü edebiyat ürünleri de yazılı metinlere dönüştürüldüğünden, tüm edebî ürünlerin eğitim ortamlarında birer yazılı materyal olarak kullanılması olanaklı duruma gelmiştir (Sözer, 2008). Sosyal Bilgiler derslerinde ele alınan konularla ilgili kullanılacak edebi ürünler efsaneler, destanlar, masallar, bilmeceler, atasözleri, halk hikâyeleri, türküler, şiirler, öyküler, tarihî romanlar, gezi yazıları, denemeler, makaleler, fıkralar, biyografiler, biyografik romanlar, monografiler, tiyatro eserleri, anılar ve mektuplar olarak sıralanabilir. Öğretmenin Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünlerden yararlanmasında, öğrencilerin düzeyi ve konunun özelliğini göz önünde bulundurması önemlidir (Öztürk ve Otluoğlu, 2003: 101-102).

2.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Materyal Olarak Fotoğraf Kullanımı

Bu başlık altında fotoğraf kavramının tanımı, tarihsel gelişimi, fotoğrafın belirleyici özellikleri ve eğitim-öğretimde fotoğrafın kullanımı konularına yer verilmiştir.

2.5.1.Fotoğraf Kavramı

Fotoğraflar yaşantımızda oldukça önemli bir yere sahiptir. Gazete haberlerinde,

ürün paketlerinin üzerinde, reklam panolarında vb. yerlerde yer alan fotoğraflardan bizlere gelen yüzlerce imaj ve ileti isteyerek ya da istemeden bize bilgi veya algı yüklemektedir. Bu ileti ve imajlar insanların yaşam tarzları üzerinde önemli bir yer tutmaktadır (Kaya, 2011:630).

Fotoğrafın kelime anlamı “ışıklayazmak” tır.Fotoğrafçı adı verilen veya fotoğrafı çeken kişi ışığa duyarlı film üzerine, ışığın düzenlenmiş olarak,fotokimyasal yollardan düşmesini sağlar. Bunun sonucunda görüntü oluşur(Algan, 1999).Fotoğraf,bir plân üzerinde gözle algılanabilir her şeyin yenidenüretilmesidir. Görüntünün yansıttıklarının,ışığa duyarlı kimyasal maddelerle kopya edilmesiyle gerçekleşen bir olaydır(Gezgin, 1994). Sözen ve Tanyeli’ne (1986) göre fotoğraf, görüntünün bir mercek sistemi aracılığıyla ezalı duyardat üzerinde sabitleştirilmesiyle oluşan resimdir. Demirel’e (1992) göre fotoğraf, doğada mevcut ve çıplak gözle görülebilen maddesel varlıkların ya da şekillerin ışığa duyarlı hale getirilmiş kâğıt ya da filmler üzerine saptanmış şeklidir (akt. Akbaba, 2003:38-39).

Fotoğraf, doğada mevcut gözle görülebilen maddi varlık ve şekilleri, ışık ve bazı kimyasal maddeler yardımıyla ışığa karşı duyarlı hale getirilmiş film, kâğıt veya herhangi bir madde üzerine saptayan fiziksel ve kimyasal bir işlemdir. Kelime Yunanca ışık anlamına gelen "photos" ve yazı anlamına gelen "graphes" kelimelerinden oluşmaktadır. Yani ışıkla yazmak anlamına gelmektedir. Şüphesiz fotoğrafçılık uluslararası bir dildir ve modern hayatta üçüncü bir göz vazifesi görür. Fotoğrafçılık bakmakla görmenin ayrı ayrı şeyler olduğunu kanıtlar.(<http://www.fotografya.gen.tr/issue-6/temel.html>).

Fotoğraf en basit anlamıyla, CameraObscura yardımıyla, görüntünün ışığa karşı duyarlı bir gereç üzerine kaydedildiği mekanik bir süreçtir. Bu süreç içerisinde film denilen duyarlı malzeme yer almaktadır. Film üzerine kaydedilen görüntüler daha sonra birtakım fiziksel ve kimyasal işlemlerden geçirilerek kalıcı hale getirilir(Çakmakçı, 2007:18).Bir diğer ifadeyle fotoğraf, doğada mevcut ve çıplak gözle görülebilen bütün maddi varlık şekillerin, kimyasallar yardımıyla, ışığa duyarlı hale getirilmiş yüzeylere aktarılmış şeklidir(Ak, 2009:2).

Fotoğraf, hazır bulunmayan bir nesnenin değil, fotoğraf makinesi objektifi önünde kısa süreliğine hazır bulunan bir nesnenin gösterimidir.Nesnenin geçişinin şimdi ve burada bakan kişi karşısında imgenin somut varlığını pekiştiren akış ya da geçişin

ikonik kanıttır(Virilio, 2002: 195).

Fotoğraf,gerçek dünyadaki bir ritmin algılanmasını ima eder. Gözün yaptığı,gerçeğin kitlesi içerisinde özel bir konuyu bulmak ve ona odaklanmaktır. Fotoğraf makinesinin yaptığı ise, göz tarafından verilen kararı filme kaydetmektir.Bir fotoğrafta kompozisyon,gözle görülenunsurların eşzamanlı birleşmesinin, organik eşgüdümünün bir sonucudur(Bresson, 2002: 111).

Günümüz insanının toplumsal yaşam içinde vazgeçemeyeceği olgulardan bir tanesi fotoğraftır. Fotoğraf bize başka sanat dallarının anlatamadığı özgünlükte, yalın fotoğraf ile yine insan ve doğanın hikâyesini anlatır. Fotoğraf bir görsel sanattır. Bir gözlem sanatıdır. Görünmeyeni gördürür, gösterir. Ayrı bir tadı ve dil özellikleri vardır. Zamanın dondurulması özelliğiyle tüm sanatlardan farklı bir ritme ulaşmıştır. Gerçeğin sınırlarını zorlar. Ancak fotoğrafın temel olgusu görüp göstermektir (Çizgen, 1992).

Fotoğraf,tek sözcüğün ani hareketiyle bir tümceyi betimlemeden düşünceye kaydırıveren metnin tam aksine, salt görüntüden başka bir şey olamayacağı için etnolojik bilginin asıl hammaddesini oluşturan “ayrıntıları” ortaya çıkarmaktadır. (Barthes, 2000: 45)

Fotoğraf, ilk bulunduğu günden beri bir çoğaltım teknolojisidir. Yani fotoğraf, insanların ve nesnelerin görüntülerini kağıt üzerine yansıtarak çoğaltır. Fotoğrafın bir diğer niteliği de yaşam içinden bir anı çekip sonsuzlaştırmasıdır (Kılıç, 2012).

Fotoğraflar geçmiş ve günümüzü yansıtan birer kanıttırlar. Fotoğraflar geçmişte yaşanan olay ve olguların detay ve kanıtlarını vermekle kalmaz,aynızamandaiyi analiz edildiklerinde geçmişle günümüzü ilişkilendirmemizde, değişim ve sürekliliği algılamamızda büyük kolaylıklar sağlamaktadır (Koç, 2009:38). Fotoğraflar,çok geniş programlı bir dağıtım aygıtının “kitleleştirme” yollarıyla yeniden sunulularak dağıtılan sessiz yaprakçıklardır. Onların gerçek değeri maddeselliklerinden çok,yeniden sunulabilecek derecede eğreti olarak üzerlerinde taşıdıkları bilgilerdir(Flusser, 1991:60).

Barthes'e (2000: 104) göre fotoğraf bütün araçlardan farklıdır: o icat etmez, onun kendisi doğrulamadır zaten. Bir kişi ya da olay hakkında yazılanlar, tıpkı el yapımı görsel anlatımlar, örneğin resimler ve çizimler gibi birer yorumdur. Fotoğraf üzerindeki görüntüler ise dünya hakkındaki anlatımlardan çok, sanki onun parçaları, herkesin yapabileceği ya da sahip olabileceği gerçeklik minyatürleridir.

Fotoğraf içerdiği bilgi ve mesajların hatırlanmasını kolaylaştırdığı gibi muhatabın zihninde ve kalbinde daha uzun süreli bir etki bırakabilir. Örneğin bir kişi, açlığın ve susuzluğun pençesinde kıvranan Afrikalı bir çocuk gördüğünde, manzaranın görüntüsü yıllarca gözünün önünden gitmeyebilir. Hafızaya yerleşen görüntü yıllarca taze kalabilir, kolay bir şekilde hatırlanabilir (Kanger, 2012: 48). Fotoğraf, geçmişte yaşanan olay ve olguların ayrıntılarını vermekle kalmaz, aynı zamanda geçmiş ile günümüzü ilişkilendirmede, değişim ve sürekliliği algılamada bizlere büyük kolaylıklar sağlamaktadır (Koç, 2009).

New York Modern Sanatlar Müzesi Fotoğraf Bölümünün yöneticiliğini de yapmış olan John Szarkowski'nin "ThePhotographersEye" isimli sergi kataloğunda yer alan tanımlamaya göre fotoğrafın bazı özellikleri bulunmaktadır. Bunlar (Szarkowski, 1966:3-6);

- ✓ *Nesnenin kendisi:* Fotoğrafçı hangi açıyı kullanırsa kullansın, hangi objektifi tercih ederse etsin deklanşöre bastığı anda var olanı çekecektir.
- ✓ *Detay:* Fotoğrafçı nesneyi nasıl çekerse çeksin nesnenin kendisini görüntüleyecektir. Nesne fotoğrafta nasıl çekildiyse, var olan detaylarını koruyarak görünecektir. Fotoğrafçı bu ayrıntıları yok edemez ancak bölümlere ayırabilir ve bu bölümler arasından seçimler yapabilir.
- ✓ *Çerçeve:* Fotoğrafçıların temel işlevi seçme ve eleme eylemidir. Bu bazen estetik kaygılarla bazen de gösterilmek istenenini daha iyi göstermek için yapılır.
- ✓ *Zaman:* Bir anı (enstantaneyi) gösteren fotoğraf kadar gerçek başka bir şey yoktur. Bütün fotoğraflar kısa ya da uzun bir zaman aralığının pozlanmasıyla oluşur ve her biri belirli bir zaman dilimini tanımlar.
- ✓ *Farklı Bakış Açısı:* Fotoğrafçının çizdiği sınırlar, seçimleri, zamanlaması her fotoğrafı bir diğerinden farklılaştırırken, anlatılmak istenenlerin de farklılaşmasına sebep olmaktadır. Farklı bakış açısı, anlatılmak ve görüntülenmek istenenin en avantaj sağlayacak tercihlerle çekilerek fotoğrafa yansıtılmasıdır.

Özetle, fotoğraf denildiğinde ışık ve optik aracılığıyla ışığa duyarlı yüzey üzerine görüntünün aktarımıdır. Diğer deyişle bir tür resmetme sanatıdır. Fotoğraf yeni

bir teknik ile nesneyi kullanarak yüzeyeyansıtır. Bu noktada karıştırılmaması gereken önemli nokta şudur: Fotoğraf yeni bir resmetme tekniğidir, ancak bu resmetme tekniğinin farklı yöntemleri vardır. Örneğin; siyah-beyaz fotoğrafçılık, renkli fotoğrafçılık ve sayısal fotoğrafçılık gibi fotoğrafın resmetme tekniğinin kullanıldığı farklı yöntemlerdir (Kılıç, 2012).

2.5.2. Fotoğrafın Tarihsel Gelişimi

Genel olarak her yeni buluşun ortaya çıkmasında belli aşamalardan geçtiğini ifade etmek mümkündür. Fotoğraf nesnesinin ortaya çıkış dönemi ile günümüzdeki özelliklerinin bir hayli farklı olduğu gerçektir. Dolayısıyla geçmişten günümüze fotoğrafın gelişiminin ele alınması önem arz etmektedir. Bu kısımda fotoğrafın hem dünyada hem de Türkiye'deki gelişimi ele alınmıştır.

2.5.2.1. Fotoğrafın Dünyadaki Tarihsel Gelişimi

İnsanoğlu binlerce yıldan beri gördükleri nesnelere farklı şekillerde görselleştirmeye çabalamışlardır. Mağara resimlerinden günümüzde farklı biçimlerde oluşturulan görüntülere gelinmiş ve bu süreç hemen hemen bütün tarihsel dönemleri kapsamıştır. Sanatçılar ya da görselleştirme işiyle uğraşanlar yaptıkları resimlerin gerçeğe benzemesi için uğraşmışlardır. Fotoğraf insanoğluna bu imkanı mükemmel bir şekilde sağlamış ve gerçek gibi olanın üretilmesi fotoğrafın bulunması ve kullanılmasıyla birlikte gerçekleşmiştir (anadolu.edu.tr).

Fotoğrafın tarihi gelişimi belirli bir ulusa mal edilmesi doğru değildir. Çeşitli ulusların, farklı tarihlerde bulunduğu gelişmelerin ortak bir sonucu olarak günümüze kadar ulaşmıştır (Gürhan, 2007:50). Fotoğrafın optik tarihi çok eskilere dayanmaktadır.M.Ö.IV.yüzyılda, Aristo'nun bir yüzey üzerine görüntü düşürdüğü bilinmektedir. Bu yüzey karanlık bir odanın tek duvarıdır. Tam karşısında bulunan duvarın ortasındaki delikten gelen ışık, dışarıdaki manzaranın ters görüntüsünü bu yüzeye yansıtmıştır (Çizgen, 1992).

VIII. yüzyıla gelindiğinde ise Cebir İbniHayyam ilk defa gümüş nitratin karardığını keşfetmiştir. Objektifsiz Kamera Obscura İ.S. X.yy'daİbniHayyam tarafından oluşturulmuştur (İmer, 1977:12).1400'lü yıllarda mimar ve matematikçi

FilippoBrunnelleschi benzer sistemlerden yola çıkarak karanlık bir oda içerisinde oluşan görüntünün çizimi ile perspektifi doğru olarak kullanma konusunda çalışmalar yapmıştır(Kanburoğlu, 2007:21).

Karanlık kutu olarak adlandırılan CameraObscura'nın önüne optik takılması ilk kez 1550'de GirolomaCardano tarafından uygulanmıştır. Cardano, CameraObscura'nın önüne yerleştirilecek bir mercek daha parlak ve net bir görüntü elde edilebileceğini göstermiştir.1604'te Johannes Kepler daha sonraki fotoğraf makinelerinde çok kullanılan aynadaki yansıma kuralını bulmuştur. 1620 yılında da bir araziye kurduğu siyah çadırda CameraObscura sistemini uygulayarak aynalarla yansıttığı görüntüyü bir tablo üzerine düşürerek çizimlerini yapmıştır(Ak, 2009:6).Aslında yapılan bütün bu çalışmalar görüntüleri çizimle elde edebilme özelliği taşımaktadır. Ancak, 1700'lerin sonlarından itibaren görüntüler yüzey üzerine kalıcı olarak aktarılmaya başlanmıştır.

Sanayileşmenin getirdiği makineleşme, her alana yayılmış ve toplumun yaşam biçimini değiştirmiştir. 19. Yüzyıldan itibaren fizik ve kimya alanlarındaki gelişmelerin bir sonucu olarak görüntüyü mekanik yolla bir yüzey üzerine düşürüp kalıcı kılmanın yolları aranmaya başlanması sonucu "fotoğraf makinesi" bulunmuştur (Bayhan, 1996:59).

Tarihsel olarak bakıldığında fotoğraf sözcüğü ilk kez İngiliz Sir John F. W. Herschel (1792-1871) tarafından 1840 yılında kullanılmıştır. Sir John, yakın arkadaşı olan İngiliz bilim adamı William Henry FoxTalbot'un (1800-1877) kullandığı yeni yöntemle, yüzey üzerinde elde ettiği görüntüye fotoğraf adını vermiştir. Yunanca photos 'ışık' ve graphos 'çizmek' sözcüklerinden oluşan Photography İngilizcede fotoğraf karşılığı olarak kullanılmıştır.Virilio'a (2002) göre görsel öğelerine en güvenilir ögesi olarak fotoğraf, hazır bulunan bir nesnenin fotoğraf makinesi objektifi önünde kısa süreliğine yansıtılmasıdır.

Genel olarak bakıldığında ise fotoğrafın bir resmetme tekniği olarak bulunuşuyla ilgili olarak üç temel tarihsel gelişme vardır. Birincisi, yüzey üzerinde hayali görüntünün oluşturulmasıdır. İkincisi ise yüzey üzerinde gerçek görüntünün elde edilmesidir. İnsanoğlu tarihin ilk günlerinden beri yüzey üzerinde çeşitli görüntüler görmüştür. Örneğin, bir çukur içinde biriken suyun yüzeyindeki yansımalar ya dacam, parlak metal gibi yüzeyler üzerindeki yansımalarıdır. Bir diğeri de gölgelerdir.Elimizi ışığın geldiği yönden beyaz bir duvarın üzerine yöneltirsek, elimizin gölgesini duvarda

görürüz. Yansımalar ve gölgeler yüzey üzerinde ortaya çıkan bir tür resimdir. Bunlar yüzey üzerinde kalıcı değildir, geçicidir yani hayalidir. Gözle görülür, ancak elle tutulamaz bu yönüyle gerçek değildirler (Ceyhan, 2003).

Fotoğrafın ikinci kez bulunuşu ise bu resmetme tekniğinin çoğaltma teknolojisi olarak bulunuşudur. Negatif film yüzeyine bir görüntünün kaydedilmesi, yeni bir buluştur. Bu şekilde fotoğraf artık kaydettiği görüntüyü çoğaltarak yayan bir ortam olmuştur. Bu buluş 1841 yılında William Henry Fox Talbot (1800-1877) tarafından yapılmıştır (Kılıç, 2012).

Fotoğrafın üçüncü bulunuşu ise sanat olarak, sanat ortamında bulunuşudur. Bu yeni resmetme ve çoğaltma tekniğinin kendine özgü özelliklerini kullanarak; David Octavius Hill (1802-1870), Robert Adamson (1821-1848), G.F.T. Nadar (1820-1910), Oskar Gustave Rejlander (1813-1875), Julia Margaret Cameron (1815-1879) gibi duyarlı kişiler 1845 yılından itibaren, fotoğrafı sanatın ortamına getirmişlerdir (Kılıç, 2012).

Günümüzde fotoğrafise artık hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. 1800'lü yılların ilk yarısının karanlık kutusunun yerini günümüzde elektronik ve mekanik anlamda çok gelişmiş fotoğraf makineleri, sayısal olarak kayıt yapabilen elektronik ve bilgisayar teknolojilerini bir arada kullanan makineler almıştır (anadolu.edu.tr).

2.5.2.2. Fotoğrafın Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de, Cumhuriyetin ilanı ile Osmanlı Döneminde fotoğrafçılık işine Müslümanların girmemesine özen gösteren küçük bir azınlığın egemenliğine son vermiştir. Siyasi alanda saray otoritesinin yerini halk meclisi alırken fotoğrafçılık sıradan olmaktan çıkmıştır. 16 Mayıs 1919'da akşamüstü Bandırma vapuruyla Mustafa Kemal'in Samsun'a doğru yola çıkmasıyla başlayan Kurtuluş Savaşı meşakkatli savaş yıllarından sonra 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Anlaşması'nın imzalanmasıyla son bulmuştur. Atatürk'ün tarihi görsel bellek oluşturmak amacıyla savaşa giderken söylediği "Bu ölüm kalım mücadelemizde bir harp fotoğrafçısını yanımızda götürelim, bana öyle birisini bulun" sözleriyle başlatmak yanlış değildir. Esat Nedim Tengizman Başkomutanlık Fotoğraf Subaylığına, Ethem Tan Batı Cephesi Fotoğrafçılığına atanmıştır (Gürhan, 2007:59).

Türkiye Cumhuriyet'inin kurulması, Türkiye'nin ve Türk insanının tanıtılması dönemini de beraberinde getirmiştir. Bu tanıtımda en önemli görevi Vedat Nedim Tör'ün başkanlığında Matbuat Ummum Müdürlüğü üstlenmiştir. 1926 yılında Türkiye'ye yerleşen Avusturya asıllı OthmarPferschy, fotoğrafçı Jean Weinberg'in yanında altı yıl çalıştıktan sonra 1935 yılında Matbuat Ummum Müdürlüğü'ne sözleşmeli fotoğrafçı olarak alınmıştır. Beş yılı aşkın bir süre bu görevde çalıştı ve Türkiye'yi gezerek binlerce fotoğraf çekmiştir. Othamar'ın fotoğraflarının yer aldığı "La TurquieKemaliste" adı ile çıkarılan süreli yayın ve baskısı Almanya'da yapılan "Fotoğrafla Türkiye" albümü dünyaya dağıtılmıştır(Ak, 2007:18).

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren gayrimüslim fotoğraf stüdyolarının yanısıra, Müslüman stüdyo sahipleri çoğalmaya başlamıştır. Demokratik döneme geçiş sürecinde bütün alanlarda olduğu gibi fotoğrafçılıkta da büyük bir değişim yaşanmaya başlamış ve fotoğraf bir devlet politikası olarak gündeme gelmiştir. Halkevlerinde açılan fotoğraf kursları yeni isimlerin yetişmesini sağlarken, yapılan çalışmalar fotoğrafın yaygınlaşmasında büyük katkıda bulunmuştur(Çizgen,1992:76).

Fotoğrafın gelişimine katkıda bulunan isimlerden biri de Şinasi Barutçu'dur. Barutçu Almanya'da eğitim gördükten sonra 1932 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü'nde yazı, grafik sanatlar ve fotoğraf öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Bu Türkiye'de fotoğraf eğitiminin ilk adımı olmuştur. Aynı zamanda yayınları ve dernek çalışmaları fotoğrafın yaygınlaşmasını sağlamıştır(Ak, 2007:19).

Cumhuriyet'in başlangıcından itibaren Türkiye'nin fotoğrafla belgelenmesi metodu, daha sonraki dönemlerde de yaygınlaşmıştır. 1940'lar kuşağının temsilcileri, bir yandan fotoğrafın o dönemde gerekli olan belgesel yanı ile ilgilenirken, bir yanda da fotoğraf sanatını Türkiye'de başlatmanın yollarını aramışlardır. Bu kuşağın öncülerinden biri Baha Gelenbevi' dir. Diğer isimler arasında Limasollu Naci, Fikri Kaftan, Hamza Rüstem, Kemal Mete,ve Hilmi Kılınçöte bulunmaktadır(Çizgen, 1992:78)

1960'lı yıllarda, Türk fotoğrafının tanıtılmasına öncülük eden önemli isimlerden biri Ara Güler'dir. Ara Güler'in fotoğraflarında Anadolu'dan insan portreleri, arkeolojik bölgeler, sayısız köy ve mezra yeniden yaşam bulmuştur. Saptadığı gerçeklikler, çağının en önemli, belgeleri olarak sonraki yıllara yansımıştır (Ak, 2007:21).Türkiye'de fotoğraf alanında ilk profesör unvanı alan ve bir dönem Yıldız Teknik Üniversitesi

Sanat ve Tasarım Fakültesi dekanlığını yürüten Mehmet Bayhan, İsa Çelik, Yusuf Tuvi, Nevzat Çakır'dan sonra Hakkı Akdeğirmen, Mehmet Çakır ve Tülin Dizdaroğlu'da çalışmalarını hala sürdürmektedirler (Özden, 1999:27).

Genel olarak Türkiye'deki fotoğrafın gelişiminin temellerinin Osmanlı Devleti'nde küçük bir azınlığın aracı olarak kullanılmıştır. Fotoğrafın yaygın olarak kullanılmasının önündeki engellerden birinin İslam inancı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak cumhuriyetin ilanı ile birlikte önceden süregelen Batı'ya yönelme eğilimi ile birlikte fotoğrafın ya da fotoğrafçılığın sanat olarak ele alınması fotoğraf kullanımı ve araştırmalarının yaygınlaştığı görülmektedir. Öyle ki günümüzde üniversitelerde fotoğrafçılık bölümlerinin varlığı fotoğrafın ülkemizde bilimsel olarak araştırma konusu ve istihdam alanı olarak yaygınlaştığını göstermektedir. Fakat bu gelişmelerin fotoğraf teknolojisi alanında olmaması bir eksiklik olduğu söylenebilir.

2.6.Fotoğrafın Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımı ve Önemi

Sosyal Bilgiler dersi, tarih ve coğrafya gibi temel alanları içerisinde barındıran disiplinler arası bir alandır. Bu bakımdan tarih ve coğrafya derslerinde kullanılan fotoğraf materyalinin Sosyal Bilgiler dersinde de kullanımıyla örtüşmektedir. Bu kısımda Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan fotoğraf materyalinin tarih ve coğrafyada kullanımına ilişkin olarak ele alınmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretiminde çok çeşitli amaç ve şekillerde kullanılmaktadır. Sosyal Bilgiler eğitimine yüklenen özellikler ve Sosyal Bilgileri oluşturan disiplinler, fotoğrafın bu derste kullanımında farklı yönler oluşturmaktadır. Öncelikle fotoğraf kullanımı eğitim açısından diğer derslerden de görülen bazı ortak kazanımlar sağlamaktadır. Buna göre fotoğraflar görsel bir materyal olarak bilgiyi somut hale getirme ve bilginin kolay ve anlaşılır biçimde öğrenilmesini sağlama işlevine sahiptir. Bilginin uzun süreli belleğe aktarımının kolaylaştıran fotoğraflar böylece kalıcı şekilde öğrenmeye hizmet etmektedir. Öte yandan öğretim ortamına görsel olarak zenginlik katması sayesinde öğrencilerin ilgilerini çekerek dikkatlerini öğretim konusu üzerinde toplamakta ve daha zevkli bir öğrenme ortamının oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Ulaşılması kolay ve ucuz bir materyal olması da fotoğrafın tercih edilme nedenlerinden biridir (Özden, 2013:150). Amerika'da Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyinin yayımladığı standartlar arasında, "Öğrenciler, geçmişi inşa etmede değişik kaynakları(mektuplar,

günlükler, haritalar, fotoğraflar gibi) tanıyabilmeli ve kullanılabilmeli” denmektedir (Akt. Ata, 2002: 82).

Günümüzde fotoğraf, sosyal bilimlerden fen bilimlerine, sanat eğitiminden spora birçok alanda görsel bir eğitim materyali olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu cazip materyalin değerler eğitiminde de kullanılmaktadır. Diğer taraftan görsel materyalleri incelemenin öğrenciler için avantajlı tarafları vardır. Fotoğraf incelenirken dikkatler başka yönlere dağılmaz. Tekrar tekrar fotoğrafa dönüp bakıp incelenebilir. Ondan alınan imgeler ve mesajlar satırlar arasında kaybolmaz, sözlerle birlikte uçup gitmez. Öğrenciler fotoğrafı çeşitli boyutlarıyla incelerken yeni sorular gelebilir ve yeni fikirler ortaya çıkabilir (Akbaba, 2005:188).

Bir eğitim materyali olarak fotoğraf, öğrenme ortamında, öğrenciler için daima caziptir. Fotoğrafın ilgi ve dikkatleri üzerine çekme özelliği vardır. Konuyla ilgili ve çocuğun dünyasına yakın, hayatın içinden ve canlı objeler içeren fotoğraflar öğrenme ortamına renk ve heyecan katmaktadır (Yanpar ve Yıldırım,1999: 42-43).Fotoğraflar öğretim ortamında değişik biçimlerde kullanılabilir. Bu bakımdan fotoğraflar Sosyal Bilgiler de oldukça yararlıdır (Kaya, 2005: 52).

Fotoğraflar kitap, resim ve gazete gibi edinilmesi kolay görsel araçlardandır.Sözlü ve yazılı anlatımdan daha etkilidirler. Daha zengin, akıcı ve kalıcı bilgi sağlarlar. Sınıf dışı cisim, olay ve ortamları sınıfa getirerek öğrenmeyi zaman ve mekâna bağlı olmaktan kurtarırlar. Öğretmenler öğrencilere yorumlatarak veya fotoğraf ile birlikte anlatım yaparak öğrenmede kalıcılığı arttırabilirler (Saritaş, 2009:73). Eğitsel amaçlı fotoğraflar açıklayıcı ve ilgi çekici olmalıdır. Öğretilmek istenen konu fotoğraflanarak kolay bir şekilde öğrencilere aktarılabilir (Özdamlı, 2011: 78).

Fotoğraf coğrafya derslerinin vazgeçilmezleri arasındadır. Çünkü öğretmen yeryüzündeki doğal güzellikleri bir daha gezip göremeyeceği ihtimalini düşünerek ve sürekli yanında canlı bir kanıt özelliği taşıyan fotoğraf makinesini yanında bulundurmak ister. Eğitim ve öğretimin bütün kademelerinde fotoğrafın önemi büyüktür. Öğrencinin gezip göremeyeceği yerleri öğretmen konu anlatıldıkça fotoğraf kullanacaktır. Öğrencinin anlatılanları fotoğraf ile gördükçe zihninde kalıcılığı arttıracaktır. Dolayısıyla öğretimde soyut bilgileri somutlaştırmanın en kolay yolu fotoğraf kullanmaktır. Ancak öğretmen öğretimde fotoğrafı uygun bir şekilde kullanmalıdır (Aydın ve Güngördü, 2015: 303).

Sosyal Bilgiler öğretiminde fotoğrafların kullanımınınönemlibir yeri vardır. Öğrencinin gezip görmediği yerleri ve bu yerle ilgili konuları öğretmen sırası geldikçe fotoğraflarla açıklayabilir. Öğrenci anlatılanları belki zihninde canlandırır ancak anlatılanların fotoğraflarını gördüğü an zihninde kalıcılık etkisi oluşur. Örneğin, deniz görmeyen öğrenciye denizi ne kadar anlatmaya çalışsanız da o ancak denizi oturdukları çevredeki gölet veya baraj gölü kadar tasavvur edecektir. Ama denizi bir fotoğrafla, uçsuz bucaksız çok geniş bir alanı kapladığını rahatlıkla gösterebiliriz. (Güngördü, 2002: 134).

Coğrafya derslerinde fotoğraf kullanımı belli bir plan dâhilinde yapılmalıdır. Öncelikle konuya uygun fotoğrafın seçimi ile işe başlanılmalıdır. Daha sonra seçilen fotoğrafın kapsamı ve bunun yararları belirlenmelidir. Son olarak ders materyali olarak kullanılıyorsa fotoğrafı açıklayacak uygun sorular oluşturulmalıdır. Böyle yapılmadığı takdirde fotoğraf, sadece bir görüntüden ibaret olur. Bir fotoğrafı okumanın en iyi yolu şu şekilde düzenlenebilir (Karakuş, 2013: 236):

- ✓ Fotoğrafın konuyla ilgisi,
- ✓ Fotoğrafın çekim yeri ve zamanı,
- ✓ Fotoğrafın dışındaki kişi ve nesnelere,
- ✓ Fotoğrafın çekildiği coğrafi ortama,
- ✓ Hangi kültürlerin izlerini taşıdığına,
- ✓ Fotoğrafın çekimindeki kurguya,
- ✓ Fotoğraftaki ayrıntılara ve bu ayrıntıların bütüne katkılarına,
- ✓ Fotoğraftaki fiziki ve beşeri unsurların etkileşimine,
- ✓ Beşeri ortamın nasıl şekillendiğine,
- ✓ Bunun diğer coğrafi etmenlerle ilişkisine yönelik olmalıdır.

Fotoğraf, tarih alanında yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Tarihsel belge olarak ilk defa Kırım Savaşı (1853-1856) sırasında kullanılmaya başlanan fotoğraf, tarihsel bilgi kaynakları arasındadır. Fotoğraf biçimi ne olursa olsun, tarihsel araştırmalarda kullanımının belli başlı kuralları bulunmaktadır. Bunlar (Akbaba, 2009: 292):

- ✓ Özellikle doğruluk konusunda fotoğrafın, diğer belge ve nesnelere tanınması, tasvir edilmesi ve yorumlanmasında belli kurallarının olmasıdır.

- ✓ Fotoğrafların kendilerini anlatabilmelerini sağlayan belirli sınırlar olmasıdır.
- ✓ Fotoğrafların sadece hoş ve ilgi çekici oldukları için öyküye katılmamaları gerektiğidir.
- ✓ Bir öyküyü anlatmada kullanılan fotoğrafların başlık ya da açıklama yazılarının olması gerektiğidir.
- ✓ Yayınlanmış ya da filme çekilmiş tarihsel belgede kullanılan fotoğrafların yeniden düzenlemeleri oldukça iyi yapılmalarıdır.

Bir fotoğrafı okumanın en iyi yolu ona sistematik sorular yöneltmektir. Bu sorular fotoğrafı çeken kişiye, fotoğrafı çekilen kişilere, fotoğrafın sınırının dışındaki kişi ve nesnelere, fotoğrafın çekildiği ortamın hangi kültürlerin izlerini taşıdığına, fotoğrafın çekiminde bir kurgunun var olup olmadığına, fotoğrafın çekildiği zamana, fotoğraftaki ayrıntılara ve bu ayrıntıların bütüne katkılarına, fotoğraftaki kişilerin ruh halleri, statüleri ve mesleklerine yönelik olabilir. Bir fotoğrafı okuyan tarihçi, fotoğrafın tarihsel amaçlara uygun olup Felton ve Allen (1990), tarihi fotoğrafları kullanmak için sekiz basamaklı bir model geliştirmişlerdir. Bu modelde (akt. Akbaba, 2005: 189):

- ✓ Birinci basamak, öğrencileri fotoğrafın çekildiği yer ve zamanın özelliklerine yönlendirmektir.
- ✓ İkinci aşamada öğretmen, konuya ilişkin soruları ön plana çalışmalıdır. Burada kim, ne, nerede, ne zaman ve nasıl sorularına dikkat çekilmelidir.
- ✓ Üçüncü aşamada, öğretmen öğrencilerden fotoğraftaki kişi veya nesnelere ne anlama geldiğini isteyebilir.
- ✓ Dördüncü aşama süresinde, öğretmen öğrencilerden fotoğraftaki kişi ve nesnelere anlamlarını analiz etmelerini sorabilir.
- ✓ Beşinci aşamada, öğretmen öğrencilerden gözlem ve yorumlarına başvurabilir.
- ✓ Altıncı aşamada, öğretmen öğrencilerin yanlış öğrenmelerin engellemek için rehberlik edebilir.
- ✓ Yedinci basamakta, öğrenciler kitaplardan veya okulun medya merkezinden daha fazla bilgi edinmek, hipotezlerini desteklemek veya değiştirmek için detaylı bilgi edinirler. Bazı noktalarda, öğrencilerin hipotezleri bulabildikleri kanıtlar sayesinde varılan sonuçlar haline gelebilmektedir.
- ✓ Sekizinci basamakta, öğretmen tarihi fotoğraf hakkında öğrencilerin yaptığı yorumların ve söylediklerinin dikkatli bir tekrarı ve incelemesine öncülük edebilir.

2.7. Sosyal Bilgiler Öğretimi Yöntem ve Tekniklerinde Fotoğrafın Önemi

Öğrenme ve öğretme sürecinde belirlenen hedeflere ulaşmak için kullanılan bazı yollardan yararlanmak önemlidir. Genel anlamda yöntem, “hedefe ulaşmak için önceden belirlenmiş ya da izlenecek en kısa yol” olarak tanımlanmaktadır (Tokcan ve Demirkaya, 2009: 436). Eğitim bilimleri açısından yöntem, “bir sorunu çözmek, bir deneyi sonuçlandırmak, bir konuyu öğrenmek ya da öğretmek gibi amaçlara ulaşmak için bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yol” anlamında kullanılmaktadır (Demirel, 2000: 81). Teknik kavramı ise, “öğretim konularını sunmada başvurulan özel yol ya da öğretim çalışmalarını yürütme biçimi” olarak tanımlanmıştır (Tokcan ve Demirkaya, 2009: 436). Yöntem ve teknik kavramları birbirlerinin yerine kullanılsa da temelde farklı kavramlardır. Teknik kavramı yöntem kavramına göre daha dar kapsamlı bir anlam taşıdığı vurgulanmaktadır (Sözer, 2003).

Öğretim yöntemleri, öğretmenlerin sınıflardaki öğrenmeyi sağlamak için yaptıkları uygulamalardır. Diğer bir ifade ile öğrenmek ya da öğretmek için bilinçli olarak seçilen ve izlenen yollardır. Öğretim yöntemleri öğrenmeyi sağlamak için bir araç olduğuna göre bu aracın başarısı, onu kullanma becerisine bağlıdır. En etkili yöntemler, onu iyi kullanamayan bir öğretmenin uygulamaları sonucu olumsuz sonuçlar verebilir. Bu nedenle yöntemlerin özellikleri kadar onu kullanan öğretmenlerin nitelikleri de çok önemlidir (Sarıaslan, 2005: 8).

2.8. Sosyal Bilgiler Dersi Stratejilerinde Fotoğraf Kullanımı

Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımının sunuş, buluş ve araştırma-inceleme öğretim stratejilerinde yaygın olarak kullanılacak görsel materyallerden biridir. Bu kısımda öğretim stratejilerinde fotoğraf kullanımının önemi üzerinde durulmuştur.

2.8.1. Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi

Sunuş yoluyla öğretim stratejisi, açıklayıcı, yorumlayıcı bir yaklaşımla kavram ve genellemelerin öğretildiği bir yoldur. Bu stratejide etkinliklerin merkezinde ‘öğretmen’ yer almaktadır. Öğretmen bilgiyi sağlayan, ilke, genelleme ve kavramları sunan, açıklayıcı örnekler veren kişidir (Tan, 2011:267). Dolayısıyla öğretmen merkezli bir öğretim söz konusudur. Bazı durumlarda öğretimi çeşitlendirmek amacıyla

öğretimin merkezine öğrenci ya da öğrencilerin geçtiği uygulamalar görülebilir.

Sunuş yoluyla öğretme yaklaşımında, kavram ve genellemeler önce sınıfa verilir, bunu açıklayıcı örnekler izler. Konu yeterince anlaşılıncaya ve öğrencilerde anlamlı bir birikim oluşuncaya kadar örnekler vermeye devam edilir(Taşdemir, 2007:129).Sunuş yoluyla öğretim stratejisi kullanılırken şu ilkelere uyulmalıdır (Sönmez, 2007:209-210);

- ✓ Hedef ve davranışlar bilişsel alanın bilgi, duyuşsal alanın alama, devinişsel alanın uyarılma basamaklarından birinde olmalıdır.
- ✓ Öğretmen önce bilgi düzeyindeki kavramları sınıfa anlatmalı ve her bir kavram ile ilgili yaşamdan en az iki örnek vermelidir.
- ✓ ‘Anlatamadığım yer var mı?’ diye sormalıdır. Varsa tekrar anlatıp değişik bir örnek daha vermelidir.
- ✓ Öğrencileri arkaya yaslatıp anlattığı ve örnek verdiği kavramaları sınıfa sormalı.
- ✓ Bu stratejide öğretmen sürekli olarak 7-8 dakikadan fazla konuşmamalıdır.
- ✓ Öğretmen eğitim ortamında sınıfı sürekli denetlemeli ve her öğrenciyle göz teması kurmalıdır.

Görüldüğü üzere geleneksel sunuş yoluyla öğretimin yaygın olarak kullanımının uygun görülmediği bu stratejide öğretimin etkin kılınması, öğretimde monotonluğun giderilmesi ve öğretmenin öğretimin merkezinde yer almasının önüne geçmesi bakımından fotoğrafın etkili bir materyal olduğu ifade edilebilir.

2.8.2. Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi

Buluş ya da keşfetme yaklaşımı belli bir problem ile ilgili verileri toplayıp analiz ederek soyutlamalara ulaşmaya sağlayan, öğretimde öğrenci eksikliğine dayalı güdüleyici bir öğretim yaklaşımıdır. Bruner tarafından temellendirilen bu stratejinin temel öğretim anlayışı; öğrencinin kendi etkinliklerine ve gözlemlerine dayalı olarak yargıya varmasını teşvik etmektedir(Taşdemir, 2007:139)

Buluş yoluyla öğretim stratejisinin savunucusu Bruner’e (1977) göre birey bilgiyi merakına dayalı olarak, keşfederek öğrenmelidir. Öğretmenin görevi ise kuşkusuz öğrencilerin kendi kendilerine keşif yapmasını özendirmek olmalıdır. Çocuklar bütün genellemeleri keşfetmek zorunda değildir. Ancak onlara bağımsız çalışabilecekleri konusunda güven duygusu aşılanmalıdır. Ayrıca Bruner (1968)

öğrenme sürecinde çocukların zaman zaman öğrendikleri arasındaki ilişkileri gözden geçirmeleri ve belki de en değerli olan içsel keşfi geliştirmelerini söylemektedir. Öğrenmeyi sosyal ve kültürel içerikli birlikte düşünen Bruner bireyin çevresiyle etkileşerek düşünme yapısını geliştirdiğini belirtmektedir(Tan, 2011:270)

Buluş yoluyla öğretim stratejisi kullanılırken şu ilkelere uyulmalıdır (Sönmez, 2009:105-106);

- ✓ Hedef davranışlar bilişsel alanın kavrama, analiz ve değerlendirme; duyuşsal alanın tepkide bulunma ve değer verme basamaklarından en az birinde olmalıdır.
- ✓ Öğretmen ilke bulduracak, nedeni, niçini, niyeyi vb. bulduracaksa bunlarla ilgili uygun en az iki üç örnek sınıfa getirmeli, öğrencilere dağıtmalı, ya tahtaya çizmeli, yazmalı ya da yazılarla göstermelidir.
- ✓ Öğrencilerin örnek üzerinde gerekli işlemleri yapmalarını sağlamalıdır.
- ✓ Öğretmen, bu stratejide hiçbir açıklama ve anlatımda bulunmamalıdır.
- ✓ Genellikle öğretmenin bu stratejide tümevarım, aklın tekrar probleme dönmesi, analogi, diyalektik akıl yürütme türlerinin öğrencilerce kullanılmasını sağlayacak etkinlikleri öğrenme öğretme ortamında işe koşmalıdır.
- ✓ İlkeyi nedeniyle, niçiniyle, nasılıyla bulduktan sonra öğrencilerden bunlara uygun düşen yeni örnekler istenmelidir.
- ✓ Öğretmen Tartışmanın başka bir konuya kaymasına izin vermemeli böyle bir durumla karşılaşınca ‘bizim konumuz o değil; onu daha sonra işleyeceğiz. Şimdi şu soru üzerinde düşünün’ gibi ifadelerle Tartışmanın başka yöne kaymasını önlemelidir.

Özetle, buluş yoluyla öğretim öğrencilerin fotoğraf okuma becerilerinin kazandırılmasında kullanılması gereken bir stratejidir. Çünkü buluş yoluyla öğretimde öğretmen derse ilişkin araç-gereç ve diğer unsurları öğrencilerin eline vererek herhangi bir açıklama yapmadan öğrencinin düşünerek bilgiyi elde etmesine dayanır. Dolayısıyla fotoğraf okuma becerisi bu öğretim stratejisinde yaygın bir şekilde kullanımı öğretimin etkili hale gelmesini sağlayabilir.

2.8.3. Araştırma-İnceleme Yolu İle Öğretim Stratejisi

Araştırma-inceleme yoluyla öğretim öğrencilere araştırma etkinliklerini problem çözme yoluyla öğretmeyi hedefler. Bu yaklaşımda öğrenci önce problemi hisseder, tanımlar, çözümü için geçici çözüm yolları üretir, bu hipotezle ilgili veri toplar ve verileri değerlendirerek sonuca ulaşır. Bu stratejiyle öğrenci sadece o problemin değil, ileride karşılaşacağı problemlerin çözümünü öğrenmiş olur (Tan, 2011:272).

Ayrıca bunun uygulanmasında ve daha üst düzey öğretim hedeflerinin kazandırılmasında kullanılabilecek bir stratejidir. Bunun için bu stratejinin kullanılmasına geçmeden önce öğrencilerin en az kavrama düzeyindeki öğretim hedeflerini kazanmış olmaları sağlanmalıdır.

Araştırma-inceleme stratejisinde bilimsel yöntem kullanılırken, öğrenciler hedef davranışlarla ilgili olumsuz örnekler oluşturmalı ve bunlar üzerinde tartışmalıdırlar. Örneklerle ilgili değişik durumlar tümevarım yaklaşımı ile ortaya konulmalıdır. Bu süreçte ortaya çıkan eksik ve yanlışlıklar buldurulmalı ve karşıt örnekler oluşturulmalıdır. Çözüme kavuşturulacak problemlere ilişkin çözüm önerileri, denenceler öğrencilerce tartışılarak tespit edilip test edilmelidir. Araştırma-soruşturmanın bulgular ışığında probleminin çözüme kavuşturulup kavuşturulmadığı sorgulanmalı genellemelere gidilebileceği gibi gerekirse yeni denenceler ortaya konulmalıdır(Taşdemir, 2007:157)

Sonuç olarak, araştırma-inceleme yoluyla öğretim stratejisinde fotoğraf görselinin kullanımı ikincil derecede etkili olabilecek niteliktedir. Çünkü bu stratejide öğretim, deneyler veya incelemeler yoluyla gerçekleşmektedir. Öğrenciler bu öğretim stratejisinde aktif rol almaktadır. Bu strateji daha çok öğrencilerin bilimsel düşünebilme becerisini geliştirmeye yönelik olduğu ifade edilebilir.

2.9. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Yöntemlerinde Fotoğraf Kullanımı

Sosyal Bilgiler öğretiminde çeşitli yöntem ve teknikere başvurulmaktadır. Öğretimde geçerli en iyi yöntem ve teknik olmadığı gibi, kötü diye nitelendirilebilecek bir yöntem ya da tekniğin olması söz konusu değildir. İyi yöntem veya teknik, öğrencileri belirlenen amaçlara ulaştırmada en etkili ve kolay yöntem olarak

nitelendirilir. Dolayısıyla öğretimde önemli olan en uygun yöntem ve tekniğin seçilip işe koyulmasıdır. Bu nedenle öğretmen öğretim sürecinde kullanılan yöntem ve teknikleri iyi analiz etmesi önem arz etmektedir. Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan bazı yöntem ve teknikler şunlardır (Yaşar ve Gültekin, 2009: 89):

- ✓ Anlatım yöntemi
- ✓ Problem çözme yöntemi
- ✓ Tartışma yöntemi
- ✓ Örnek olay inceleme yöntemi

2.9.1. Anlatım Yöntemi

Anlatma, öğretmenin ya da onun yerinde olan birinin bir konuya ilişkin bilgileri, karşısında pasif bir biçimde oturarak dinleyen öğrencilere iletmesi biçiminde uygulanan bir öğretim yöntemidir. Anlatım yöntemine; daha çok belli bir konuya giriş yapma ve özet bilgiler verilirken başvurulmaktadır. Bu yöntem öğretmen merkezli öğretim anlayışını temsil eder. Nitekim anlatım yöntemi öğretmeni bir anlatıcı, öğrenciyi de bilgilerin pasif bir alıcısı olarak algılar (Yaşar ve Gültekin, 2009: 89). Her derste az ya da çok kullanılmasının gerekli olduğu bu yöntemde, tüm durumlarda kullanılmaması gerektiği yeri ve zamanı geldikçe konunun özelliklerine göre diğer yöntemlerle birlikte kullanılmalıdır (Sarıaslan, 2005: 25). Davies (1980), anlatım yönteminde öğretmenin doğaçlama değil, önceden hazırlanmış detaylı ders notları kullanma ve anlatımda görsel ve işitsel materyallerin mutlaka bulunması gerektiğini vurgulamaktadır (akt. Tokcan ve Demirkaya, 2009: 452).

Anlatım en yaygın kullanılan geleneksel öğretim yöntemlerinin başında gelir. Bu yöntemin yanlış ve çok sık kullanılmasına yönelik birçok eleştiri bulunmakla birlikte halen güncelliğini korumaktadır. Anlatım yönteminin etkili olarak kullanılabilmesi için dikkat edilecek hususlar şunlardır (Sözer, 2003):

- ✓ Anlatım olabildiğince kısa ve öz olmalıdır.
- ✓ Anlatım sırasında bütün öğrencilerin rahatlıkla anlayabileceği sade bir dil kullanılmalıdır.
- ✓ Anlatım sırasında etkileyici bir ses tonunun kullanılması, öğrencilerle göz temasının kurulması, öğrencilerin aktif katılımının sağlanması önemlidir.
- ✓ Anlatımın sadece ön sıralardaki birkaç öğrenciye değil, sınıftaki bütün

öğrencilere yönelik olmasına özen gösterilmelidir.

- ✓ Anlatım yöntemi ile işlenen konuların öğrencilerin yaşantılarıyla ilişkilendirilmesine çaba gösterilmelidir.
- ✓ Anlatım sırasında not tutmak isteyen öğrencilere destek olunmalıdır.
- ✓ Anlatım, görsel ve işitsel araçlarla desteklenmelidir.
- ✓ Anlatım sonunda eğer mümkünse, anlatılan konunun yazılı bir özeti öğrencilere dağıtılmalıdır.

Planlı ve iyi düzenlenmiş anlatım etkinliği istenilen bilgileri öğrencilere aktarmada ünite ve konuların özetlenmesinde, öğrencilerin bulamayacağı bilgilerin verilmesinde, anlaşılması zor olan önemli noktaların anlaşılır duruma getirilmesinde ve zamanı etkili kullanılmasında yararlı olmaktadır (Yaşar ve Gültekin, 2009: 90). Anlatım yönteminde öğrencilerin edilgen olması, katılımın yalnızca dinleyerek ya da not alarak sağlanması gibi olumsuz yönleri bulunmaktadır (Yaşar, 2011: 90).

Geleneksel öğretim yöntemlerinden biri olan anlatım yöntemi, günümüz bilim insanlarınca öğretimde daha az kullanılması önerilmektedir. Çünkü bu yöntemde öğretimin odağında öğretmen bulunmaktadır. Öğrenciler ise pasif bilgi alıcılarıdır. Öğretim görsellerinden fotoğraf, bu yöntemin monotonluğunu ortadan kaldıracak önemli bir araç-gereç olabilir. Örneğin ders konusunu anlatan öğretmenin dersin sıkıcılığını ortadan kaldırmak, öğrencilerin ilgisini derse çekmek için fotoğraf araç-gerecini kullanabilir. Dolayısıyla fotoğraf, öğrencinin anlaşılması zor konuları öğrenmesinde, sıkıcı olan konuya öğrencinin ilgisini çekmede çok etkili bir yöntem olabileceği söylenebilir. Anlatım yöntemini benimseyen öğretmenlerin kolay ulaşabileceği fotoğraf materyalini derste kullanmaları, öğrenme ortamını daha etkilikilabilir.

2.9.2. Tartışma Yöntemi

Tartışma yöntemi öğrenci merkezli bir öğretim yöntemi olup öğrencilerin kendilerini rahatça ifade edebildiği, düşünme, eleştirme, başkalarının görüşlerine saygı duyma (demokratik tutum), iletişim kurma vb. becerilerini geliştiren bir yöntemdir (Tokcan ve Demirkaya, 2009: 454). Kurallara uygun olarak gerçekleştirilen tartışma etkinliği; öğrencilerde olay ve olgulara eleştirel yaklaşma, kendini ifade etme, karar verme, sorun çözme, sentez ve değerlendirme, yetenekleri geliştirme gibi birçok yararı

bulunmaktadır (Yaşar ve Gültekin, 2011: 94).

Tartışma metodu, öğrencilerin ilgilerini uyandırır. Anlayışlarını değerlendirme, gerçekleri kavrama ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler derslerinde karşılaştıkları bilgi ve deneyim yetersizlikleri, öğretmenin ve uygun ders materyalinin öğrenme sürecine doğrudan müdahalesi ile en aza indirilmektedir. Burada bireyler arası zihinsel etkileşim seviyesini belli bir çitanın üzerine çıkarmak, tartışma etkinliğinin öğretmen tarafından planlı bir şekilde uygulanması ile mümkün olmuştur. Tartışma metodu uygulamasında dikkat edilecek hususlar şunlardır (Sarıoğlu, 2005: 36):

- ✓ Tartışma başlamadan önce yönetici tartışmaya katılan öğrencileri tanıtmalı ve tartışma kurallarını açıklamalıdır.
- ✓ Tartışmacıların konu kapsamı dışına çıkmamalıdır.
- ✓ Tartışılacak konunun geniş bir içeriği varsa, daha önceden alt gruplar oluşturularak mini tartışmalar yaptırılmalı; konunun bütünü üzerindeki tartışma daha sonra sınıfın geneli önünde yaptırılmalıdır.
- ✓ Tartışmada bilimsel ölçüler dikkate alınmalıdır.
- ✓ Tartışma konuları önceden belirlenmeli ve öğrencilerin hazırlanmaları sağlanmalıdır.
- ✓ Tartışma için giriş-gelişme-sonuç gibi aşamaları olan bir plân izlenmeli; tartışma sırasında önemli hususlar (tartışmanın amacı, ana sorunlar, tartışma süresi vs.) tahtaya yazılmalıdır.
- ✓ Tartışmadan çıkan sonuçlar, tartışma sırasında veya en tartışmanın sonunda öğretmen tarafından ortaya konmalıdır.

Bu yöntemde iyi hazırlık yapılmadığında boşa zaman kaybına neden olabilir. Tartışma sırasında konu dışına çıkılabilir ve tartışma uzayabilir. Öğrenciler saygı ve hoşgörü sınırını zorlayabilir. Bu nedenle etkili tartışma için öğrencilerin belli bir olgunluk düzeyinde olmaları gerekir (Yaşar ve Gültekin, 2011: 95).

Tartışma yönteminde fotoğraf kullanımı, diğer öğretim yöntemleri kadar etkili bir yöntem olduğu söylenebilir. Çünkü tartışma yöntemi diğer öğretim yöntem ve tekniklerini içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle bu yöntemde fotoğraf materyalinin etkin kullanımı, dersi somutlaştırmada, öğrenmeyi kolaylaştırmada etkili olduğu ifade edilebilir. Örneğin herhangi bir Sosyal Bilgiler dersi konusuyla ilgili kullanılacak olan

tartışma yönteminde, gruplara ayrılan öğrencilerin tezlerini savunmada daha etkili olabilmeleri için, konuyla ilgili fotoğraf kullanmaları, bir grubun diğer gruba üstünlük sağlamasında etkili olabilecek bir yöntemdir. Bu neden öğretmen fotoğraf seçiminde tartışmaya katılacak öğrenci gruplarına yardımcı olması gerekir.

2.9.3. Problem Çözme Yöntemi

Problem çözme yönteminin Sosyal Bilgilerde bir yöntem olarak kullanılmasının amacı bireylerde bilimsel düşünme ve problem çözme becerisini geliştirmektir. Öğrenmenin birikimli bir süreç olduğu ve ilköğretimdeki öğrenmelerin gerek bilişsel, gerek duyuşsal, gerekse devinimsel açıdan sonraki öğrenmelere temel oluşturduğu düşünüldüğünde, problem çözme yönteminin ilköğretim düzeyinde uygulanmasının önemi ortaya çıkmaktadır (Sarıaslan, 2005: 18).

Problem çözme; bireyin yeteneklerini geliştirerek karşılaşılan sorunları çözebilme, farklı çözüm seçeneklerini kullanmayı kapsamaktadır. Problem çözme süreci, akıl yürütmeden ibarettir. Bu yöntemde öğretmen öğrencilerin yaratıcılıklarını ortaya koymaya çalışır. Böylece, bu yöntem ile öğrencilerin öğrenme beceri ve tutumlarını geliştirmek ve bu becerileri kullanarak problem çözmeyi başarabilirler. Bu yöntem öğrencilerin bilgileri ezberlemesinin önüne geçer. Problem çözme becerisi gelişmiş öğrenci gelecekte karşılaşılabilecek sorunların üstesinden gelmesini sağlayacaktır (Sözer, 2003: 89).

Problem çözmeye dayalı öğrenme; öğretimi planlama ve değerlendirme süreçlerinin aynı anda gerçekleştirilebileceği sunar. Problem çözmeye dayalı öğrenme ve öğretme etkinlikleri sayesinde öğrenciler, belirli bir sorun ortaya çıktığında var olan bilgilerini yine kendileri oluştururlar. Bu model ile öğrenciler geleceğin dünyasına da hazırlanırlar; ancak problem çözmeye dayalı öğrenme etkinliklerinin tasarlanması ve uygulanmasında başarı sağlamak için öğretmenlerin aşağıdaki parametreleri göz önünde bulundurmaları önemlidir (Sarıaslan, 2005; Yel, Taşdemir ve Yıldırım, 2014: 79):

- ✓ Öğrenciler önce belli bir problem durumu ile karşı karşıya bırakılır ve bu problem durumu öğrencilerin öğrenmesi için, bir organizasyon merkezi işlevini görür. Her problem durumu belli ortak özelliklere sahiptir.
- ✓ Bir problem durumu; çok sayıda çözümler üretilen kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Yeni bilgilerin elde edilmesi ile sık sık değişir. Spesifik bir formül ile

kolayca çözülemez. Sadece tek bir doğru cevabı ya da çözümü yoktur. Öğrencilerin birlikte çalışmalarını gerektirir.

- ✓ Problem çözmeye dayalı öğrenme sürecinde öğrenciler, aktif öğrenendir;öğretmenler ise, rehberdir.
- ✓ Problem çözme sürecinde, öğrenciler bilgilerini kendileri oluşturur ve bilgilerini diğer öğrenciler ile paylaşırlar.
- ✓ Problem çözme yönteminde öğrenme, disiplinler arası bir yaklaşım ile ele alınır.

Öğretimde problem çözme yöntemi, daha çok öğrencilerin bilimsel düşünme becerilerini geliştirmede kullanılan bir yöntem olduğu söylenebilir. Öğrenciler bu yöntemle bilgileri doğru bir şekilde öğrenebilir, beceri ve davranışlarını geliştirebilir. Problem çözme yönteminin diğer yöntemlerden ayrılan en önemli yönü, ezberlemeye dayalı bilgi yükünün az olmasıdır. Bu yöntemde fotoğraf kullanımı dersin işlenişini etkili hale getirebilir. Örneğin Sosyal Bilgiler dersinde anlatılacak olan bir coğrafi olayın başlangıcından itibaren geçirmiş olduğu evrilmelerin fotoğraflar ile gösterimi konunun öğrenciler tarafında anlaşılmasında ve günlük hayatta o konuyla ilgili yaşanan bir coğrafi olayı anlama ve açıklamada kolaylık sağlayabilir.

2.9.4. Örnek Olay İnceleme Yöntemi

Örnek olay yöntemi, karar verme, seçme ve genel anlamda problem çözme becerilerine katkıda bulunmaktadır.Öğrenci veya öğretmenin yaşadığı bir olayı sınıfa anlatması ve diğer öğrencilerin bu olayı öğrenmeleridir.Herhangi bir durumda karşılaşılan problem, örnek olaydır. Örnek olaya öğrencilerin bizzat katılmaları söz konusudur. Örnek olayda asıl olan yaşanmış gerçek olaylardan hareket etmektir. Böyle bir olayın bulunmadığı durumlarda öğretmen planladığı öğretim faaliyetine uygun olarak, öğrencilerin davranışlarını değiştirmek amacıyla hayali olarak da bir olay üretebilir. Özellikle sosyal bilimlerde pek çok konu örnek olay biçiminde sınıfa getirilebilir. Öğrenciler tartışarak öğrenme olanağına kavuştukları için bu yöntemden oldukça hoşlanmaktadırlar. Örnek olay incelemesi yönteminin etkili olarak kullanımında bazı hususlar şunlardır (Sarıaslan, 2005: 32):

- ✓ Öğrencilerin seviyelerine uygun bir örnek olay oluşturma.
- ✓ Örnek olayı açıkça yazma.
- ✓ Olayın istenilen yönde tartışılmasına yönelik sorular hazırlama.

- ✓ Olaya ilişkin uygun ve yeterli materyal ve kaynaklar sağlama.
- ✓ İstenilen yönde ilerlediklerinden emin olmak için öğrencileri periyodik olarak kontrol etme.
- ✓ Öğrencilerin yanlış değerlendirmelerini önleme.
- ✓ Bu yöntemle birlikte diğer yöntemlerin kullanılmasını sağlama.

Örnek olay yöntemi öğrenci merkezlidir. Bu yöntemin kullanılmasıyla öğrenciler bir problemi çözmeyi ve analiz edip sonuca ulaşmayı öğrenmektedirler (Demirel, 2000: 85).

Örnek olay yöntemi, Sosyal Bilgiler dersinde özellikle tarih konularının anlatımında etkili bir şekilde kullanılabilir. Bu yöntemle anlatılan bir tarih konusu ile ilgili döneme ait fotoğrafların kullanımı, konunun öğrencinin zihninde kalıcılığını arttırabilir. Çünkü fotoğraf görseli soyut düşünme becerisini tam olarak kazanamamış öğrencilerin derse odaklanmalarında kilit rol oynayabileceği söylenebilir.

2.10. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Bazı Öğretim Tekniklerinde Fotoğraf Kullanımı

- ✓ Beyin fırtınası tekniği
- ✓ Drama tekniği
- ✓ Altı şapkalı düşünme tekniği
- ✓ Seminer tekniği
- ✓ Soru-cevap yöntemi
- ✓ Gösteri yöntemi
- ✓ Panel tekniği
- ✓ Sempozyum tekniği

2.10.1. Beyin Fırtınası Tekniği

Beyin fırtınası “buluş fırtınası” da denilen, yaratıcı sorun çözme gücünü heyecanlı bir ortamda geliştirmeyi amaçlayan; öğrencilerin, hayal kurarak ve bir sorun ya da konu üzerinde görüş ve düşüncelerini fırtına hızıyla açıklayıp tartışarak ortaya koymalarına ve bu yolla öğrenmelerine olanak sağlayan bir küme tartışması tekniğidir (Sözer, 2003: 93).

Beyin fırtınası, belli bir konu veya probleme ilişkin öğrencilerin fikir veya

seçenek geliştirmelerine olanak sağlayan ve öğrencileri olaylar veya olgular hakkında varsayımlar üretmeye yönelten bir tekniktir (Sarıtaş ve Erdem, 2005: 68). Öte yandan beyin fırtınası aktiviteleriyle de öğrenciler, problemleri tersinden ele alarak irdeleyebilirler. Bu yolla, eğitimde olayların yanlış veya olumsuz yönlerini vurgulamak, dolaylı çözüm önerileri geliştirmek amaçlanmıştır. Etkili bir beyin fırtınası veya beyin fırtınası sürecinin oluşabilmesi, başlıca dört faktöre bağlıdır (Yaşar ve Gültekin, 2011: 99):

- ✓ Beyin fırtınası sırasında öğrencilerin fikirleri eleştirilmemelidir.
- ✓ Beyin fırtınası esnasında öğrencilerin sınırsız düşünmesi özendirilmelidir. Çünkü beyin fırtınası esnasında ortaya atılan olağanüstü düşünceler problemlere çözüm yolları üretmeyi sağlar.
- ✓ Beyin fırtınası esnasında öğrencilerin fikirlerinde genellikle nitelik yerine nicelik aranmalıdır.
- ✓ Öğrencilere beyin fırtınası yaptırmanın amaçları, gelişme ve geliştirme olmalıdır; çünkü öğrencilerin fikirlerinden de esinlenerek düşünce listesindeki fikirlerin çoğaltılması amaçlanır.

Beyin fırtınası tekniği; sınıf-içi etkinlikleri zenginleştiren öğrencilerin streslerini azaltan veya duygu ve düşüncelerini rahatça ifade etmelerine olanak sağlayan, problem çözme alışkanlığı kazandıran bir tekniktir (Tokcan ve Demirkaya, 2009: 457).

Fotoğraf görselinin etkili bir şekilde kullanılabilceği yöntemlerinden birisi de beyin fırtınası tekniğidir. Bu tekniğin temel amacı, öğrencilerin hayal gücünü kullanarak bir konuyu tartışma veya bir konuya eleştiri getirebilme becerisi kazandırmasıdır. Dolayısıyla fotoğraf okuma veya yorumlama becerisi bu yöntemde etkili bir biçimde kullanılabilir. Örneğin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin bir konuyla ilgili açıklayıcı bilgisi olmayan bir fotoğrafı öğretmen öğrencilere göstererek ve öğrencilerin fotoğrafa ilişkin yorumlarını alarak öğrencilerin hayal gücüne ilişkin fikir sahibi olabilir. Öğretmen seçeceği fotoğrafın konuyla ilişkili ve yorumlaya açık olmasına özen göstermelidir.

2.10.2. Drama Tekniği

Drama, öğrencilerin kendilerini özgür hissedebildikleri bir ortamda, belirli bir konunun öğrenilmesine yönelik olarak kendi yaratıcı buluşları, özgün düşünceleri,

deneyimleri ve bilgilerine dayalı olarak oluşturdukları doğaçlamalardır. Drama, gerçek yaşamadan esinlenerek kendiliğinden oluşan oyunları içerir. Öğrenci dramayla öğrenirken duyu organlarını harekete geçirir ve unutulmayacak birikimler kazanır (Yaşar ve Gültekin, 2011: 101). Diğer bir tanımla drama, öğrencilerin bir yaşantıyı, bir olayı veya bir fikri oyunsu süreçlerle canlandırmasıdır. Drama öğrencilerin dünyayı algılamalarında, çevreyle ve başkalarıyla iletişimlerinde önemli olanak sağlar (Sarıtaş ve Erdem, 2005: 68).

Drama aracılığıyla olaylar arasındaki ilişkiler görülebilmektedir. Drama ile birey kendini ifade edebilmekte, karar verme ve yaratıcı olma konularında sürekli araştırmacı ve geliştirici bir kimlik kazanmaktadır. Bunun yanı sıra kendisi ile barışık ve açık bir kimlik sahibi olmaktadır. Drama ile eğitim, çocuğun asıl dünyasını oyunla birlikte geliştiren bir etkinlik olması açısından da önem taşımaktadır. Sorunların çözülmesinde, çocukların güçlüklerinin aşılmasında, öğretmenler ve öğrenciler arasında işlevsel bir rol üstlenmiştir. Yaratıcı dramanın eğitimde kullanılması öğretmenlerin öğrencilere ulaşması, onları tanınması ve geliştirmesi açılarından birçok olanak sunabilmektedir (Sarıaslan, 2005: 28).

Drama sadece öğrencilerin rol yapmasını değil, aynı zamanda yorum yapmasını da sağlamaktadır. Böylece öğrenciler, tutum ve düşüncelerini geliştirip bilgi kazanmaktadır. Sınıf ortamında drama, informal ve formal drama olmak üzere iki şekilde uygulanmaktadır. Doğaçlama, öğrencilerin hiçbir hazırlık yapmadan oynamaları anlamına gelmektedir. Formal drama ise, belli tarihi ve güncel olayları sergilemek üzere kullanılır. Öğretmenlerin çoğu doğaçlamayı tercih etmektedirler. Bu teknik, bilinen en eski öğretme tekniklerinden birisidir. Çok kullanışlı ve yararlı olduğu için günümüzde okullarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde drama tekniği uygulanırken şu noktalara dikkat edilmesi gerekir (Yaşar ve Gültekin, 2011: 101):

- ✓ Dersin amaçlarına uygun olmalıdır.
- ✓ Drama ile ilgili ayrıntılı planlama yapılmalıdır.
- ✓ İstekli olamayan öğrencilere rol almaları konusunda zorlama yapılamamalıdır.
- ✓ Sınıf ortamı drama için uygun duruma getirilmelidir.
- ✓ Drama sonunda sonuçlar ile ilgili tartışılmalıdır.

Fotoğraf görselinin drama yönteminde kullanılması öğrencilerin doğaçlama yapabilme gücünü arttıran yöntemlerinden biri olabilir. Sosyal Bilgiler dersinde işlenen

konuyla ilgili drama yöntemi için hazırlanan ortamın fotoğraflarla zenginleştirilmesi, dramada hem rol alan öğrenciler için yorum yapmayı kolaylaştırabilir hem de dramayı izleyen öğrencilerin dramayı etkin bir şekilde takip etmesini sağlayabilir. Çünkü drama yönteminin temeli oyuna dayanmaktadır. Bu dönem öğrencileri oyun oynamaktan veya izlemekten hoşlanmaktadır. Böylece drama yönteminin ders işlenişinde etkin bir şekilde kullanılması öğrenmeyi kolaylaştırmada etkin bir yöntem olduğu söylenebilir.

2.10.3. Altı Şapka Tekniği

Dilimizde öğrencilerin geliştirilmesi istenilen niteliklerinden biri de düşünme becerileridir. Bilgi çağının insanlarından beklenen, olayları neden-sonuç ilişkileri açısından analiz edebilme, çok olumlu düşünebilme, eleştirel bir bakış açısına ve yaratıcı bir düşünceye sahip olabilmelidir(Taşpınar,2010:102).

Altı şapka, Edward de Bono (1999) tarafından geliştirilen bir tekniktir. Üst düzey düşünme becerilerini kazandırmak için işe konuşulabilir. Hedef davranışlar en az uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarında olmalıdır. Çok yönlü, eleştirel ve yaratıcı düşünme temeli alınabilir bu nedenden dolayı tek çözüm olan olgularda bu teknik kullanılmayabilir. Öğrenci merkezlidir(Sönmez, 2009:135)

Altı şapkalı düşünme tekniğinin temelinde düşünceleri 6 farklı bakışı simgeleyen farklı renklerdeki şapkaları takarak ya da takmış gibi yaparak analiz etmek ve yaratıcılığı geliştirmek vardır(Gözütok,2006:262).

- ✓ **Beyaz şapka:**Beyaz renk tarafsızlığını simgesidir. Bu gruba bilim adamı grubu denir. Verileri olabildiğince yansız toplamalıdır.
- ✓ **Kırmızı şapka:** Olaya duygusal açıdan bakanların oluşturduğu gruptur. Kırmızı renk kalbin simgesidir.
- ✓ **Siyah şapka:**Olaya karamsar olarak bakanların oluşturduğu gruptur. Siyah renk karamsarlığın simgesidir.
- ✓ **Sarı şapka:**Olaya iyimser yönden bakanların oluşturduğu gruptur. Sarı renk iyimserliğin simgesidir.
- ✓ **Yeşil şapka:**Olaya yukarıdakilerden farklı bir açıdan bakan ve yeni çözümler öneren gruptur. Yeşil renk tohumun filizlenmesini yeniliklerin simgesidir. Yukarıdaki dört grubun dışından bakarak yeni özgün çözümler üretilmelidir.

Yeşil olmasının nedeni de buradan kaynaklanmaktadır; Çünkü sürgün veren yeşil tohum özelliği taşımaktadır.

- ✓ **Mavi şapka:** Bu grup olaya tüm yönleriyle bakmalıdır. Mavi gökyüzünün simgesidir. Burada çok yönlü düşünme önemlidir(Sönmez, 2009:135-136).

Özetle altı şapka tekniği öğrencilerin yaratıcı düşünme, analiz edebilme, olumsuz düşünebilme, problem çözebilme gibi birçok açıdan gelişmesini sağlayan tekniklerden biridir. Bu teknikte fotoğraf görselinin okuma becerisi kazandırabilen bir teknik olduğu ifade edilebilir.

2.10.4. Seminer Tekniği

Genel anlamda seminer bir alanda, bir konuda çalışmalar yapmış, uzmanlaşmış kişi ya da kişilerin bir grubu çalışma konusunda bilgilendirmesi ve sorunlarını yanıtlamalarıdır. Öğretim sürecinde seminerin kullanılması ise öğrencilerin bireysel ya da grup halinde ilgi duydukları konuda çalışmalar yaparak sınıfın diğer üyelerini bilgilendirmesi şeklinde uygulanır. Küçük yaştaki öğrencileri için çok da uygun olan bir yöntem değildir. Üst düzey beceriler gerektiren bir çalışma biçimidir. Seminer çalışması yapacak kişileri kaynaklara ulaşma, analiz, sentez, eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme ve sunum becerilerine sahip olmalıdırlar(Gözütok, 2006:292).

Seminer sistemli bir çalışma ve araştırmaya dayanan bir sonuç elde etme, tartışarak veya araştırarak problemleri tespit etmek amacıyla proje çalışmalarında kullanılır. Grup kendisine verilen bir problemi, derinliğine inceler, çeşitli görüşleri enine boyuna tartışır, fikirleri bir rapor halinde düzenler ve öğretmene takdim eder(Taşdemir:2007:182)

Bu teknik farklı biçimlerde uygulanmakla birlikte genellikle yüksek öğretimde kullanılmaktadır. Daha çok üst düzey akademik çalışmalarda ve lisansüstü eğitimde kullanılır. Seminer konusu ile ilgili olarak grup önceden hazırlık yapar ve seminer sırasında onu etraflıca tartışır(Taşpınar, 2010: 80).

Seminer tekniği, üst düzey becerileri gerektiren bir çalışma tekniği olduğundan ilköğretim düzeyinde etkili bir şekilde kullanılabilecek bir yöntem olduğu söylenemez. Ancak öğretimi somutlaştırmak, görselleştirmek ve bilgiyi kalıcı hale getirmek amacıyla ilköğretimde seminer tekniğisınırlı da olsa kullanılabilir.

2.10.5. Soru-Cevap Tekniği

Soru-cevap metodu, öğretmen tarafından öğretimin amaçlarına uygun olarak hazırlanmış olan soruların öğrencilere yöneltilmesi ve alınan yanıtların değerlendirilmesi temeline dayanmaktadır. Soru ve cevap yöntemi, anlatma metodunun sıkıcılığını gidermek ve öğretimi daha etkili bir şekilde gerçekleştirme isteğine dayalı olarak geliştirilmiştir (Yaşar ve Gültekin, 2011: 91).

Soru-cevap ustaca düzenlenerek sorulan sorulara, düşünceleri meydana çıkarmak, öğrencilere istenilen öğrenmeleri sağlamak için, öğrencilere cevapları buldurma yöntemidir (Tokcan ve Demirkaya, 2009: 53). Başka bir deyişle, öğretmenin bir konuyla ilgili öğrencilere birtakım sorular sorması ve bu sorulara aldığı cevapları eleştirerek öğretimi gerçekleştirmesidir. Önceden gerekli hazırlıkları yapan öğretmenler bu metodu daha başarılı şekilde kullanmaktadırlar. Bunun için, öğretmen önce konuyu ayrıntılı olarak ve planlı bir şekilde taramalı, konuya uygun sorular hazırlamalıdır. Bu işlemin öğrenciler tarafından da yapılması istenmeli ve böylece konu ile ilgili cevaplandırılacak sorular dersten önce hazırlanmış olmalıdır. Soru cevap metodunun etkili olarak kullanılabilmesi için dikkat edilecek hususlar şunlardır (Yaşar, 2011: 91):

- ✓ Soru bütün sınıfa yönelik olmalı, öğrencilerin düşünmeleri için zaman verilmelidir.
- ✓ Soruların cevapları olabildiğince farklı öğrencilerden olmalıdır.
- ✓ Öğrenci cevap veremediği sorularda ısrar edilmemelidir.
- ✓ Öğretmen soruları uygun bir üslup ile sormalıdır.
- ✓ Sınıfta konuşma güçlüğü çeken öğrencilere yardım etmeli ve cesaretlendirilmelidir.
- ✓ Sorular sıklıkla tekrar edilmemelidir.
- ✓ Doğru cevap veren öğrenciye olumlu pekiştireçler verilmelidir. Yanlış ya da eksik cevap veren öğrencilerin de sınıf karşısında küçük düşürülmemelidir.
- ✓ Öğretmen öğrencilerin eksikliklerini tamamlamalıdır.
- ✓ Öğrenciler soru sormaya cesaretlendirilmeli ve isteklendirilmelidir. Böylece öğrencilerin derslere daha aktif katılımları sağlanmış ve derse olan ilgileri artırılmış olur.

Soru-cevap yöntemi, genel olarak bütün derslerde özel olarak Sosyal Bilgiler

dersinde öğretmenlerin sıklıkla başvurdukları yöntemlerden birisidir. Bu yöntemde öğretmenler fotoğraf materyalini hem soru olarak hem de cevap olarak kullanabilir. Örneğin vatandaşlık bilgisine ilişkin “Demokrasi nedir?” sorusunu yönelten öğretmenin öğrencilere, seçimlerde oy kullanan bir vatandaş, bireylerin fikirlerini açıkça ifade edildiği meclis alanı vb. fotoğraflar göstererek öğrencilerin demokrasi kavramına ilişkin tanım yapmalarını isteyebilir. Aynı şekilde açıklaması olmayan bir fotoğrafı, öğretmen “Bu resimde ne anlatılmak isteniyor?” şeklinde soru olarak kullanabilir.

2.10.6. Gösteri (Demonstrasyon) Tekniği

“Gösteri”, izleyiciler karşısında bir davranışın gerçekleşme şeklini göstermek ya da bir beceriyi açıklamak için başvurulan yöntemdir. Hem görsel hem de işitsel olmasından dolayı, kimi bilgilerin aktarılmasında bazı becerilerin gösterilmesinde oldukça etkilidir. Gösteri, güvenilir bilgi elde etmede etkilidir (Sözer, 2003: 95). Bu yöntem öğrencilerin derse aktif bir şekilde katılımı sağladığından öğrenci merkezli bir yöntem olarak ifade edilmektedir. Bu teknikte öğretilecek bilgi ve becerilere sahip bir uzman ya da öğretmen, öğrencilere adım adım becerilerinin nasıl yapılacağını en doğru biçimde göstermektedir. Bu teknik özellikle psiko-motor becerilerin öğretiminde kullanılmaktadır (Tokcan ve Demirkaya, 2009: 455).

Gösteri tamamen gerçek koşullar altında ve gerçek araçlar kullanarak yapılabileceği gibi, modeller kullanarak da yapılabilmektedir. Gösteri yöntemi küçük gruplarda kullanıldığı zaman kazandırılmak istenilen davranışın önce öğretmen tarafından gösterilmesi sonra öğrencilere yaptırılması daha olumlu sonuç vermiştir. Sosyal Bilgiler dersinde gösteri öğrencilere sosyal davranışların, görgü kurallarının insanlar arası ilişkilerin öğretiminde kullanılmaktadır. Gösteri metodunun etkili olarak uygulanmasındaki hususlar şunlardır (Sarıaslan, 2005: 21):

- ✓ Öğretmen konuya ilişkin gösteriyi ayrıntılı bir biçimde planlamalıdır.
- ✓ Gösteride kullanılacak materyaller önceden gösteri yerinde hazır olmalıdır.
- ✓ Yapılacak gösteri önceden bir defa tekrarlanarak kontrol edilmelidir. Buna rağmen uygulama sırasında ortaya çıkabilecek aksaklıklar öğrencilere açıklanmalı, sözü çevirme yoluna sapılmamalıdır. Mümkünse gösteri tekrarlanmalıdır.
- ✓ Gösteri bütün öğrencilerin görebileceği bir yerde yapılmalıdır. Yani gösterinin

bütün öğrenciler tarafından izlenmesine dikkat edilmelidir. Gerekirse sıralar buna göre düzenlenmeli, gösteri masası uygun bir yere konmalıdır. Öğretmen gösteri konusunun önünde durmamalıdır.

- ✓ Gösteri sırasında öğretmenin yapacağı açıklamalar kısa, öz ve anlaşılır olmalıdır. Uzun açıklamalardan kaçınılmalıdır.
- ✓ Öğretmen gösteri çalışmalarına öğrencilerin etkin olarak katılmalarını sağlamak için her basamağın sonunda öğrencilere sorular sormalı ve gösteriyi öğrencilere kısaca özetlemelidir.
- ✓ Gösteri sırasında öğrencilerin not tutmaları, şema ve çizimler yapmaları istenmelidir.
- ✓ Gösteri sonunda önemli noktalar öğretmen tarafından özetlenmeli, öğrencilerin sorularına cevap verilmeli, öğrencilere sorular sorularak varsa yanlış anlaşılmalarda düzeltilmelidir.
- ✓ Gösteride kullanılan araç-gereçler gösteriden sonra önceki yerlerine veya sahiplerine iade edilmelidir.

Gösteri yöntemi, öğretmenin önderliğinde yapılan bir etkinliğe öğrencilerin soru cevap tekniği ile katılmaları şeklinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Gösteri sırasında, öğrenciler gözlem yapabilir, verileri kaydedebilir, öğretmene sorular yöneltebilir ve öğretmenin sorularına cevap vermek durumunda kalabilir. Gösteri yöntemi öğretmenin denetiminde bir grup öğrenciye de yaptırılabilir (Yel, Taşdemir ve Yıldırım, 2014: 77).

Gösteri yönteminde öğretmen ve öğrenci etkileşiminin yaygın olarak kullanıldığı bir yöntemdir. Bu yöntemde öğretmen dersi zenginleştirmede fotoğraf görselini kullanması, öğrencilerin derse aktif bir şekilde katılımını sağlayabilir. Ayrıca bu yöntemde öğretmen öğrencilere fotoğraf okuma ve yorumlama becerisi kazandırabilir. Ancak gösteri yönteminde sadece fotoğraf görselinin kullanılması, bu yöntemin uygulanmasını zayıflatabilir. Öğretmen bu sorunu göz önünde bulundurması gerekir.

2.10.7. Panel Tekniği

Bir başkan ve sayıları dört ile altı arasında değişen katılımcının bir konunun farklı boyutlarını kendi aralarında tartıştığı, sınıfın diğer üyelerinin izlediği bir

yöntemdir. Panelde, çok da resmi olmayan bir ortam yaratılır ve tartışmaların ardından sınıftaki diğer kişilere soru sorma olanağı tanınır.

Panelistler sınıftaki öğrencilerin seçilebileceği gibi, toplumda konusunda uzmanlaşmış bazı kişilerden de yararlanılabilir. Panelist olma sorumluluğunu alan öğrenci, tartışma konusu ile ilgili çalışmalar yaparak grup önüne çıkarılmalıdır. İzleyenlerin de tartışmalara katılması sonucunda çok etkili öğrenmeler sağlanabilir(Gözütok, 2006: 240).

Panelde panelist (tartışmacı) olarak katılacak üyeler konu üzerinden farklı açılımlar yapabilecek şekilde farklı anlamları temsil edecek şekilde oluşturulabileceği gibi, konusunda uzman olan kişilerden de oluşturulabilir. Okullarda sınıf içerisinde belirlenmiş öğrencilerden de oluşturulabilir. Panelistlerin çabuk düşünebilen, muhakeme yeteneği gelişmiş, grup karşısında konuşma ve tartışma becerisi kazanmış, belirlenen problem alanına ilişkin bilgi birikimi ve tecrübeye sahip kimselerden oluşturulması gerekir(Taşdemir, 2007: 146).

Özetle, panel tekniği, bir konu hakkında öğrencinin sınıf veya topluluk karşısında konuşabilme becerisini güçlendiren tekniklerden biridir. Bu teknik aracılığıyla öğrencinin tartışma yeteneğini geliştirmesi ve özgüvenli olması açısından önemli bir teknik olduğu söylenebilir.

2.10.8. Sempozyum Tekniği

Sempozyum bir tartışma tekniği olmakla birlikte sınıf içinde uygulamaya çok da uygun değildir. Panelde çok benzer fakat bilgiler daha resmi bir ortamda sunulur. Bir alanda temel bilgi edinmek amacıyla söz konusu alanın uzmanlarından yararlanmayı kolaylaştırıcı bir tekniktir. Genel olarak iki ve daha fazla sayıda konuşmacının yaptıkları çalışmayı grubun görüşlerine sunmalarını sağlayan bir uygulamadır. Konuşmacılar kendilerine ayrılan 15-20 dakikalık süre içinde oturarak ya da ayakta durarak bütün konuşmacıların ve oturum başkanının yüzleri izleyenlere dönük olarak oturdukları masada ya da sunucuların kullanmaları için ayrılmış sunuş masasında bildirimlerini sunarlar. Sunuşlarını okuyarak ya da yazılı materyale çok bağımlı kalmadan yaparlar(Gözütok, 2006:241).

Küçük bir konuşmacı grubun, öğrenci yada dinleyici topluluğu karşısında bilimsel, sanatsal, düşünsel ağırlık taşıyan bir konunun belirli bir yönü üzerinde önceden belirlenmiş bir konuşma yapımları olarak ele alınabilir. Sosyal Bilgiler dersinden “Cumhuriyetimizin Kurucusu Atatürk” ünitesiyle ilgili hedef davranışları öğrenciye kazandırılırken, sınıfta sempozyum yapılabilir. Bu konuda bildiri sunmak isteyen öğrenciler önceden belirlenir. Onlar bildirimlerini hazırlarlar ve sempozyumun yapılacağı zaman sınıfa sunarlar. Öğrenciler, bildiri sunanlara soru sorabilir. Bunun için onlar yöreklendirilmelidir (Sönmez, 2009: 224)

Sempozyumda konuşmacılar sunularını önceden hazırlanmış olmalıdırlar. Sunu için gerekli materyalleri ve sunu düzeneği kullanıma hazır halde olmalı, sunu esnasında ilgili kişi ya da kişilerce sonunun tabii akışı sağlanacak şekilde kullanılmalıdır. Sempozyumun başarılı olabilmesi için titiz bir planlama ve dikkatli bir işbirliği yapılmalıdır. Sempozyumda konuşmacı konuşmasını bitirinceye kadar sözü kesilmez. Konuşmalar bittikten sonra, bazen sempozyum üyeleri oturumu panelin ikinci aşamasında dönüştürebilirler. Bu durumda problem, önce üyelerin kendi aralarında, sonra da dinleyicilerle birlikte tartışılabilir. Tartışmalar özetlenerek bitirilir (Taşdemir, 2007: 150).

Özetle, bazı yönleri ile panele benzer özellikleri bulunmasına rağmen daha çok bilimsel toplantılarda kullanılan bir teknik olan sempozyum Sosyal Bilgiler öğretiminde dersi görselleştirmek ve hareketlendirmek amacıyla sınırlı da olsa kullanılabilir.

2.11. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Fotoğraf Materyali Açısından Değerlendirilmesi

Bu kısımda öğrenme alanı açısından fotoğraf değerlendirmesine ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki fotoğraf örneklerine ilişkin değerlendirme örnekleri yer almaktadır.

2.11.1. Öğrenme Alanı Açısından Fotoğraf Değerlendirilmesi

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretim programının öğrenme alanı, ünite ve beceri dağılımının gösterildiği tablolar incelendiğinde Sosyal Bilgilerin soyut bir içeriğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitapları incelendiğinde öğrenme alanlarına

yönelik kazanımları kapsayan fotoğrafların bazı konular ile sınırlı olarak verildiğini söyleyebiliriz. Sosyal Bilgiler dersi birbirinden farklı disiplinleri ve bu disiplinlere bağlı öğrenme alanı, kazanım, beceri ve değerleri kapsayan bir çalışma alanı olduğu için her bir disiplin, öğrenme alanı veya kazanıma yönelik olarak ders kitaplarında, çalışma kitaplarında çocuğun anlamlı öğrenmesini arttırmak için görsellere (fotoğraf, karikatür, tablo, grafik, diyagram vb.) yer verilmektedir.

Sosyal Bilgiler kitapları incelendiğinde görsel öğelerin kültür ve miras, insanlar, yerler ve çevreler ve birey ve toplum öğrenme alanlarına yönelik olarak daha çok verildiğini söyleyebiliriz. Öğrencinin öğrene sürecinde kendi bilgisini temel kavramları aldıktan sonra oluşturulmasını temele alan yapılandırmacı kurama göre eğitimin verildiği ülkemizde, birey bütünsel olarak yetiştirilmelidir, yani girmiş olduğu derse yönelik bütün öğrenme alanlarına, kazanımlarına aynı düzeyde önem ererek somut bir şekilde kavratılması temele alınmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarında bütün öğrenme alanları, kazanım, değer ve becerilere yönelik görsel unsurlara yer verilebilir. Böyle bir uygulama yapıldığı takdirde;

- ✓ Öğrencinin derse karşı güdülenme düzeyi,
- ✓ Öğrencinin derse karşı dikkat düzeyi,
- ✓ Öğrencinin karayarak öğrenme düzeyi,
- ✓ Öğrencinin kalıcılığı arttırma düzeyi,
- ✓ Öğrencinin başarı düzeyi artacakken öğrencinin unutkanlık düzeyi minimize edilecektir.

Tablo 1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu

Öğrenme Alanı	Sınıf	Fotoğraf
Birey ve Toplum	5	29
	6	23
	7	15

Tablo 1 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanına ilişkin fotoğraf sayılarına bakıldığında 5. Sınıfta 29, 6. Sınıfta 23, 7. Sınıfta 15 fotoğraf yer almaktadır. Bu veriler ışığında öğretim ilkelerinden somuttan soyuta, yakından uzağa ilkelerine uygun bir şekilde fotoğraf sayılarının sınıf düzeyi yükseldikçe azaldığı görülmektedir. Sonuç olarak birey ve toplum öğrenme alanına ilişkin fotoğraf sayılarının öğrencilerin zihinsel gelişimine paralel olarak azaltıldığı söylenebilir.

Tablo 2. Kùltür ve Miras Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu

Öğrenme Alanı	Sınıf	Fotoğraf
Kùltür ve Miras	5	29
	6	28
	7	25

Tablo 2 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanına ilişkin fotoğraf sayılarına bakıldığında 5. Sınıfta 29, 6. Sınıfta 28, 7. Sınıfta 25 fotoğraf yer almaktadır. Bu veriler doğrultusunda fotoğraf sayıları değerlendirildiğinde kùltür ve miras öğrenme alanına ilişkin konuların öğrencinin yaşadığı çevreye ve döneme uzak olmasından dolayı sınıf düzeylerine göre orantılı olarak dağıtıldığı söylenebilir.

Tablo 3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu

Öğrenme Alanı	Sınıf	Fotoğraf
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	5	27
	6	24
	7	22

Tablo 3 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanına ilişkin fotoğraf sayılarına bakıldığında 5. Sınıfta 27, 6. Sınıfta 24, 7. Sınıfta 22 fotoğraf yer almaktadır. Bu veriler doğrultusunda 5. Sınıfta insanlar, 6. Sınıfta çevreler, 7. Sınıfta yerler öğrenme alanlarına ilişkin fotoğraflar yaygın olarak kullanılmıştır. Bu bilgiler yakından uzağa öğretim ilkesinin göz önünde bulundurulduğu ifade edilebilir.

Tablo 4. Üretim, Tüketim ve Dağıtım Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu

Öğrenme Alanı	Sınıf	Fotoğraf
Üretim, Tüketim ve Dağıtım	5	20
	6	17
	7	14

Tablo 4 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanına ilişkin fotoğraf sayılarına bakıldığında 5. Sınıfta 20, 6. Sınıfta 17, 7. Sınıfta 14 fotoğraf yer almaktadır. 5. Sınıfta üretim, 6. Sınıfta tüketim, 7. Sınıfta dağıtım öğrenme alanlarına ilişkin fotoğraflar daha sıklıkla kullanılmıştır. Bu veriler doğrultusunda basitten karmaşığa öğretim ilkesinin dikkate alındığı söylenebilir.

Tablo 5. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu

Öğrenme Alanı	Sınıf	Fotoğraf
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5	17
	6	14
	7	11

Tablo 5 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanına ilişkin fotoğraf sayılarına bakıldığında 5. Sınıfta 17, 6. Sınıfta 14, 7. Sınıfta 11 fotoğraf yer almaktadır. 5. Sınıfta toplum, 6. Sınıfta teknoloji, 7. Sınıfta bilim öğrenme alanlarına ilişkin fotoğraflar bilişsel gelişim düzeyine uygun olarak orantılı kullanılmıştır.

Tablo 6. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu

Öğrenme Alanı	Sınıf	Fotoğraf
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	5	12
	6	8
	7	6

Tablo 6 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanına ilişkin fotoğraf sayılarına bakıldığında 5. Sınıfta 12, 6. Sınıfta 8, 7. Sınıfta 6 fotoğraf yer almaktadır. Bu veriler değerlendirildiğinde bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa öğretim ilkeleri doğrultusunda fotoğraf sayılarının sınıf düzeylerine uygun bir şekilde azaltıldığı ifade edilebilir.

Tablo 7. Güç, Yönetim ve Toplum Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu

Öğrenme Alanı	Sınıf	Fotoğraf
Güç, Yönetim ve Toplum	5	17
	6	12
	7	9

Tablo 7 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanına ilişkin fotoğraf sayılarına bakıldığında 5. Sınıfta 17, 6. Sınıfta 12, 7. Sınıfta 9 fotoğraf yer almaktadır. Verilere bakıldığında güç, yönetim ve toplum öğrenme alanına ilişkin fotoğraf sayılarının az olduğu görülmektedir. Bu öğrenme alanı ait kavramların soyut olmasından dolayı konuya ilişkin fotoğrafların yetersiz olduğu söylenebilir.

Tablo 8. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanına İlişkin Fotoğraf Değerlendirme Tablosu

Öğrenme Alanı	Sınıf	Fotoğraf
Küresel Bağlantılar	5	7
	6	6
	7	4

Tablo 8 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanına ilişkin fotoğraf sayılarına bakıldığında 5. Sınıfta 7, 6. Sınıfta 6, 7. Sınıfta 4 fotoğraf yer almaktadır. Bu veriler incelendiğinde öğrenme alanına ilişkin kavramın soyut olmasından dolayı konulara yönelik az sayıda fotoğraf olduğu görülmektedir.

2.11.2.Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Fotoğraf Örneklerine İlişkin Değerlendirme Örnekleri

Bu kısımda ilköğretim 4.5.6.7. sınıf ders kitaplarında kullanılan fotoğraf materyaline ilişkin bazı örneklere yer verilmiştir

2.11.2.1. 4. Sınıf Ders Kitabı Fotoğraf Örnekleri

Fotoğraf 1. Üretimden Tüketime Ünitesine İlişkin Fotoğraf

Kaynakça	4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB, 2014)
Ünite:	Üretimden Tüketime Ünitesine İlişkin Fotoğraf
Konu	İhtiyaçlarımı Karşılıyorum
Kazanım	Bireylerin ihtiyaçlarını nasıl karşılaması gerektiğinin bilir.
Kullanılan Renkler	Sarı, kırmızı, yeşil, beyaz, siyah
Fotoğraf değerlendirilmesi	Günlük yaşamada öğrencinin yaygın olarak kullandığı fotoğrafların bulunması, yaparak-yaşayarak öğrenme yöntemine uygun bir örnek olduğu ifade edilebilir. Ancak bilgisayara ilişkin fotoğrafın diğerleriyle bir arada bulunması günlük tüketim aracı olarak görülmesi, konunun amacına tam olarak hizmet eden bir örnek olmadığı söylenebilir. Ayrıca 4. Sınıf öğrencilerinin algılarının tam olarak gelişmediği düşünülürse, birçok resmin bir arada verilmiş olması diğer bir sorun olarak görülebilir.

Fotoğraf 2. Hep Birlikte Ünitesine İlişkin Fotoğraf

Kaynakça	4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB, 2014)
Ünite	Hep Birlikte Ünitesine İlişkin Fotoğraf
Konu	Hep birlikte çalışıyoruz
Kazanım	İnsanların dayanışma içerisinde çalışması gerektiğinin farkına varır.
Kullanılan Renkler	Yeşil, beyaz, mavi, kırmızı, siyah
Fotoğraf değerlendirme	Dayanışma kültürünün anlatıldığı bu fotoğrafta kullanılmış olan örnek iki farklı amacı bir arada bulundurmasından dolayı sakıncalı bir örnek olabilir. Örneğin dayanışmanın anlatıldığı bu örnek diğer taraftan coğrafyanın erozyon, doğaya saygı gibi konuları çağrıştırması açısından sakıncalı olarak değerlendirilebilir.

2.11.2.2. 5. Sınıf Ders Kitabı Fotoğraf Örnekleri

Fotoğraf 3. Bölgemizi Tanıyalım Ünitesine İlişkin Fotoğraf

Kaynakça	5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB, 2014)
Ünite	Bölgemizi Tanıyalım Ünitesine İlişkin Fotoğraflar
Konu	İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisi
Kazanım	Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.
Kullanılan Renkler	Mavi, Yeşil, Sarı, Beyaz
Fotoğraf değerlendirme	Fotoğraf 5. Sınıftaki öğrencilerin gelişim düzeyine uygun bir şekilde (denge, boyut, şekil-zemin vb.) hazırlanmış olup öğrencide genel uyarılmışlık düzeyini artırıp konuya bakış açısında algısal farklılık oluşmasında katkı sağlandığı söylenebilir. Ancak aynı renkler bir arada kullanılarak şekil-zemin ve algıda seçicilik ilkelerine dikkat edilmediği söylenebilir.

Fotoğraf 4. Adım Adım Türkiye Ünitesine İlişkin Fotoğraf

Kaynakça	5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB, 2014)
Ünite	Adım Adım Türkiye Ünitesine İlişkin Fotoğraf
Konu	Doğal Varlıklar, Tarihi Mekanlar, Yapıtlar ve Nesneler
Kazanım	Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihi mekanları, nesnelere ve yapıtları tanıır.
Kullanılan Renkler	Mor, kırmızı, siyah
Fotoğraf değerlendirmesi	Fotoğrafta farklı renk tonlarının bir arada kullanılması sadece istenen nesneye odaklanılması açısından uygun bir zeminde kullanılmış olarak kabul edilebilir. Bu fotoğrafta resimdeki renk tonları algıda seçiciliği kolaylaştırdığını görmeyi mümkün kılabilir.

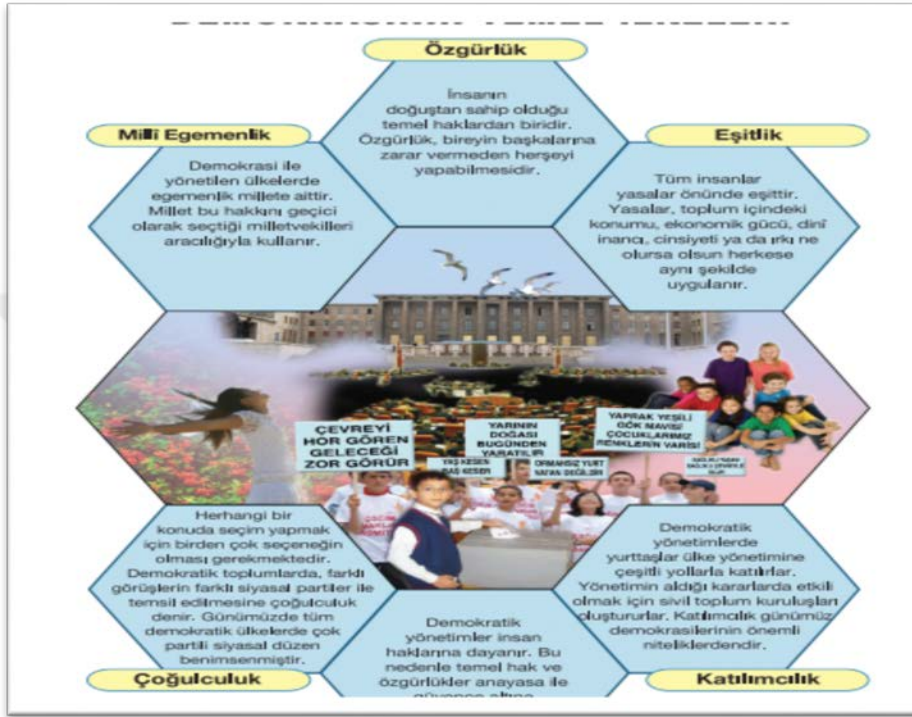
2.11.2.3. 6. Sınıf Ders Kitabı Fotoğraf Örnekleri

Fotoğraf 5. Ülkemizin Kaynakları Ünitesine İlişkin Fotoğraf

Kaynakça	6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB, 2014)
Ünite:	Ülkemizin Kaynakları Ünitesine İlişkin Fotoğraflar
Konu	Ülkemizin Kaynakları ve Ekonomik Faaliyetler
Kazanım:	Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.
Kullanılan Renkler	Yeşil, kahverengi, kırmızı, sarı, gri, beyaz, siyah
Fotoğraf değerlendirme	Birden çok fotoğraf karesinin bir arada verilmiş olması konunun özet olarak zihinde kalıcı olmasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Fakat birden çok resmin bir arada kullanılmasının boyutlarının küçülmesine yol açmıştır. Bu durum anlatılmak istenen konunun açıkça anlaşılmasını ya da ayrıntıların öğrenilmesini zorlaştırdığı söylenebilir.

Fotoğraf 6. Demokrasinin Serüveni Ünitesine İlişkin Fotoğraf

Kaynakça	6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB, 2014)
Ünite	Demokrasinin Serüveni Ünitesine İlişkin Fotoğraf
Konu	Yönetim Biçimleri.
Kazanım	Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.
Kullanılan Renkler	Mavi, sarı, yeşil, kırmızı, mor, siyah
Fotoğraf değerlendirmesi	Fotoğraf birçok ayrıntıyı bir arada bulundurması, resimdeki yazıların uzunluğu, boyutlarının küçüklüğü öğrencinin ilgisini çekmesini engeller niteliktedir. Ancak birçok resmin bir arada yer alması konu özeti için zihinde şekillenmesi açısından önemli yer tuttuğu söylenebilir.

2.11.2.4. 7.Sınıf Ders Kitabı Fotoğraf Örnekleri

Fotoğraf 7. İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesine İlişkin Fotoğraf	
 <p>Öğrenciler arkadaşlarına eşit davranmalıdırlar.</p> <p>Arkadaşlarının kendilerinden farklı olduğunu bilmeleri gerekir.</p> <p>Kendilerini başkalarının yerine koymalıdırlar.</p> <p>Öğrenciler birbirlerini dinlerse daha iyi anlar, daha iyi iletişim kurarlar.</p>	
Kaynakça	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB, 2014)
Ünite	İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesine İlişkin Fotoğraflar
Konu	İletişimin gücü.
Kazanım	İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum davranışlarıyla karşılaştırır.
Kullanılan Renkler	Sarı, beyaz, mavi, siyah, gri
Fotoğraf değerlendirilmesi	Fotoğrafın öğrencinin sürekli olarak karşılaştığı bir örnekten verilerek yola çıkılması anlaşılabilirliği ya da zihinde kalıcılık açısından olumlu olarak nitelenebilir. Ayrıca kullanılan renk tonlarının yoğunluğu ve zıt renklerin bir arada kullanılması açısından algıda seçiciliği kolaylaştırdığı söylenebilir.

Fotoğraf 8. Ülkemizde Nüfus Ünitesine İlişkin Fotoğraf

İstanbul: 13 255 685 nüfuslu İstanbul, nüfus sayısı ve nüfus yoğunluğu ile ülkemizde ilk sırada yer alır. İstanbul, asıl gelişimini coğrafi konumuna ve tarihî geçmişine borçludur. İki kıtayı ayıran boğazı, kıtalar arası ulaşımında kentin önemini artırmıştır. Tarihî eserleri, doğal güzellikleri ve kültürel zenginliği ile çok önemli bir turizm merkezidir. Ülkemizin sanayi ve ticaret bakımından en gelişmiş kenti olan İstanbul, çok göç almaktadır.

Kaynakça	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB, 2014)
Ünite	Ülkemizde Nüfus Ünitesine İlişkin Fotoğraflar
Konu	Nüfus dağılımı.
Kazanım	Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır.
Kullanılan Renkler	Mavi, gri, yeşil, siyah, beyaz
Fotoğraf değerlendirmesi	7. sınıf öğrencisi açısından fotoğrafla bilginin bir arada verilmiş olması olumlu kabul edilebilir. Ancak öğretimde fotoğraf görselinden çok fotoğrafa ilişkinin öne çıkması ilgi çekiciliğini ortadan kaldırdığı söylenebilir. Ayrıca bir şehrin doğal manzarasının fotoğraflanması onun kalabalık bir şehir olduğu anlamını taşımaz. Fotoğrafın uzak bir perspektiften çekilmiş olması da temel amacının ne olduğunun engellenmesine yol açabilir.

2.12. İlgili Araştırmalar

Meydan (2001), “İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretimi Coğrafya Ünitelerinin İşlenişinde Laboratuvar ve Görsel-İşitsel Materyal Kullanımının Öğrencilerin Niteliksel Gelişimine Etkisinin Değerlendirilmesi” konulu araştırmasında öntest-sontest kontrol gruplu deneysel deseni kullanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda öntest puanları birbirine yakın olan iki grubun son-test puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark görülmüştür. Buna göre dersgörsel-işitsel araç-gereç kullanılarak işlenirse, geleneksel yöntemle göre çok daha verimli geçmekte ve öğrencilerin niteliksel gelişimi üzerinde oldukça önemli olmaktadır.

Akbaba (2003) tarih öğretiminde fotoğraf kullanımının öğrenci başarısına etkisini geleneksel öğretim yöntemiyle karşılaştırarak incelemiştir. Araştırma sonucunda tarih öğretiminde fotoğraf kullanılarak yapılan öğretim yöntemiyle öğrenim gören öğrenciler, Eğitim ve Kültür Alanında İnkılâp Hareketleri, Yeni Tarih Anlayışı, Türk Dilinin Zenginliği ve Toplumsal Hayatın Düzenlenmesi konularını öğrenmede geleneksel öğretim yöntemiyle öğrenim gören öğrencilerden daha başarılı olmuşlardır.

Karakuş (2013) coğrafya öğretiminde fotoğrafın, bir öğretim tekniği olarak kullanımını incelemiştir. Çalışmanın konusunu, 11.sınıf coğrafya dersinde “Beşeri Sistemler” öğrenme alanında yer alan, tarihsel süreç içerisinde şehirlerin nüfus ve fonksiyonel özelliklerinin değişimlerini kavrayabilmesine yönelik kazanım oluşturmaktadır. Çalışmada yöntem olarak karşılaştırılmalı doküman analizi ve gezi-gözlem metodu kullanılmıştır. Fotoğrafın öğretim tekniği olarak kullanıldığı bu çalışma sonucunda; öğrencilerin şehir yerleşmelerine ilişkin planlama, çarpık kentleşme, ulaşım ve mekân-yerleşme etkileşimi gibi konuları örneklendirdikleri görülmüştür. Çalışma sonucunda bazı öğrenciler neden sonuç ilişkisi kurarak yaşadıkları mekânın sorunları ve çözümlerine yönelik ilginç tespitlerde bulunmuşlardır.

Akıncı ve Dilek (2012) Sosyal Bilgiler öğretiminde temsili resim kullanılmasıyla tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik araştırmasını, ilköğretim okullarındaki öğrenciler üzerinde yürütmüştür. Araştırma problemini çözebilmek amacıyla; nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi, gözlem ve görüşmeden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda, temsili resmin kullanımıyla tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilebileceğini göstermiştir. Temsili resim

kullanımının;öğrencilerin, üzerinde çalışma yapılan konuyu öğrenmelerinde, derse ilgi ve katılımlarının artmasında ve yaratıcı düşünme gibi becerileri geliştirmelerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu da tespit edilmiştir.

Er, Yavaşer ve Aydın (2014), 6.sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinin “Kutuplardan Çöllere Değişen İklim”konusunun öğretiminde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisi incelemiştir. Araştırma Ön test-Son test kontrol gruplu modele uygun deneysel bir çalışma temelli işlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; deney ve kontrol gruplarının başarı puanları arasında deney grubunun lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur.

Taşkaya ve Bal (2010) sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders araç-gereçlerini kullanma durumları incelemiştir. Tarama türünde desenlenen bu araştırma verileri görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Konya ilinde 33 sınıf öğretmeni ile yürütülmüş olan araştırmada: Sosyal Bilgiler dersinde en çok kullanılan ders araç-gereçlerinin “harita”, “yer küre modeli” ve “konu ile ilgili film, ses ve görüntü CD’leri” olduğu; “kullanılan araç-gereçlerin öğrenmeyi kolaylaştırması”, “konuları somutlaştırması” ve “kalıcı öğrenmeyi sağlaması” özellikleri nedeniyle tercih edildiği; “Bilgisayar ve yansıtıcıyı(projeksiyon)” katılımcıların kullanmak istenmelerine rağmen “okulda olmadığı” için kullanamadıkları ve Sosyal Bilgiler dersinde ortalama “5” ders araç gerecin kullanıldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Erdem (2010) Sosyal Bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına etkisini ortaya koymayı amaçladığı araştırmasında, 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programının içerisinde yer alan“ Türk Tarihinde Yolculuk”, ünitesi“Anadolu Ana Yurt”konusu seçilmiş ve bu kapsama uygulanmak üzere konu ile ilgili biyografiler taranmıştır. Araştırmanın uygulaması 50 öğrenci üzerinde öntest-sontest olarak gerçekleştirilmiştir.Araştırmada 7. sınıf Sosyal Bilgiler programında yer alan “Türk Tarihinde Yolculuk”, ünitesi “Anadolu Ana Yurt” konusu deney grubuna öğretim materyali olarak biyografi kullanılarak, kontrol grubuna ise biyografi kullanımına yer verilmeden anlatılmıştır. Araştırma sonucunda biyografi kullanımının öğrencilerin akademik başarılarını arttırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Efe (2010) filmlerle öğrenme etkinliklerinin, ilköğretim altıncı sınıf “Sosyal Bilgiler” dersi “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum ” ünitesinin öğretiminde öğrencilerin başarıları üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın alt problemlerinin

çözümlemesinde; deney kontrol gruplu bir yöntem kullanılmıştır. Araştırma kapsamında deney grubuna PinemaYapım olan “Devrim Arabaları ” (2008) filmi seyrettirilmiştir. Araştırma sonucunda deney grubu ve kontrol grubunun deney öncesi ve deney sonrası ön test ve deney sonrası ön test ve son test toplam “ Sosyal BilgilerÖğreniyorum ” ünitesi testi başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Deney grupları öğrencilerin “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum ” ünitesi son test başarı puanları, buldukları deney grubuna göre anlamlı bir farklılık göstermiştir.

Çetintürk (2014), okul duvarlarında yer alan görsel materyallerin Sosyal Bilgileröğretimindeki yerine ilişkin öğrenci görüşlerini belirlemeyi amaçladığı araştırmasında, nitel araştırma yöntemini kullanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin büyük çoğunluğunun okul duvarlarında yer alan görsel materyallere dikkat ettiği belirlenmiştir. Türkbüyüklerine ait portreler, haritalar, afiş ve posterler, kulüp panolarındaki çalışmalar, sergilenen en proje ve performans ödevleri, okulun müsabakalarda kazandığı belge ve kupaların öğrencilerin dikkatini çektiği bu materyallerin içeriklerinin bu durumda etkili olduğu öğrenci cevaplarından anlaşılmıştır. Okul duvarlarındaki görsellerden etkilenmeyen öğrenciler görsellerin sürekli asılı olmasını, dikkat çekici olmadığını ve yazılarının küçük olmasını eleştirdikleri görülmüştür.

Bal ve Yiğittir (2012), “Okul Duvarlarındaki Görsellerin Tarih Öğretimi Açısından İncelenmesi” konulu araştırmasında, 25 okul duvarında bulunan görselmateryalleri incelemiş ve altı grup ortaöğretim öğrencisi ile odak grup görüşmesi yapmıştır. Sonuçta okullarda 19 farklı görsel öğenin olduğunu, bunların çoğunlukla Osmanlı tarihini konu alan portre resimler olduğunu tespit etmiştir. Öğrenciler söz konusu resimlerin önemli olduğunu ancak yeterince dikkat çekici ve faydalı olmadıklarını ayrıca dikkat çekici, belirli bir olayı canlandıran, gerçekçi ve sanatsal resimlerin nasıl olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Kalaycı (1994), “Slaytlı ve Plânlı Eğitimin Öğrenci Başarısına Etkisi” konulu araştırmasında, plânlı ve slayt kullanılarak yapılan eğitimin, plânlı; fakat slayt kullanılmadan yapılan eğitimden daha etkili olduğunu, plânlı ve slayt kullanılarak yapılan eğitimin geleneksel eğitimden daha etkili olduğunu ifade etmiştir. Slayt kullanılan öğretim etkinliğinde, slayt görsel ve işitsel sunuda bulunma olanağı verdiği için, konunun soyut olan bölümlerinin somutlaştırılmasında etkili olduğunu belirtmiştir.

Kuş ve Çelikkaya (2010) tarafından yapılan Sosyal Bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin araştırmalarında öğretmenlere göre, sınıf ortamının araç-gereç donanımı bakımından yetersiz olduğunu belirtmekle birlikte okullarının fiziki koşullarının da yetersizliği üzerinde durmuşlardır. Özellikle Sosyal Bilgiler dersliği ve harita odası yokluğu çokça vurgulanmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde fotoğraf kullanımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise, görüşme soruları önceden belirlenmiş görüşme durumlarını kapsamaktadır (Balcı, 2014).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu 2015 yılında Malatya ilindeki görevli öğretmenler oluşturmaktadır. Bu çalışma grubu içerisinde amaçsal örneklem çeşitlerinden ölçüt örneklemeyle çalışma grubu belirlenmiştir. Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2008)'e göre, bir araştırmada gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşturulabilir. Bu durumda çalışma grubu için belirlenen ölçütü karşılayan birimler (nesnelere, olaylar vb.) örnekleme alınır. Bu noktadan hareketle, çalışma grubu seçiminde ölçüt olarak Malatya ilindeki Sosyal Bilgiler öğretmenleri alınmıştır. Buna göre araştırmanın çalışma grubu, Malatya ilindeki 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Çalışma grubuna ilişkin demografik değişkenler Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Örnekleme İlişkin Demografik Bilgiler

Değişken	N	%	
Cinsiyet	Kadın	20	40
	Erkek	30	60
Kıdem	0-5 yıl	14	28
	6-10 yıl	12	24
	11-15 yıl	10	20
	16-20 yıl	8	16
	21 yıl ve üzeri	6	12
Toplam	50	100	

Tablo 9’da araştırmaya katılan araştırmaya katılanların cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde, öğretmenlerin %40’ı (20) kadın iken, %60’ı (30) erkektir. Araştırmaya katılanların kıdem durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında ise, öğretmenlerin %28’i (14) 0-5 yıl, %24’ü (12) 6-10 yıl, %20’si (10) 11-15 yıl, %16’sı (8) 16-20 yıl, %12’si (6) 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip oldukları görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın kuramsal boyutu oluşturulduktan sonra Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde fotoğraf kullanımına ilişkin görüşlerini almak üzere yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlanırken öncelikle sorulacak sorular belirlenmiştir. Sorular oluşturulurken kolay anlaşılabilir sorular yazma, açık uçlu sorular sorma, odaklı sorular hazırlama, yönlendirmekten kaçınma, çok boyutlu sorular sormaktan kaçınma ve soruları mantıklı bir biçimde düzenleme gibi ilkelere (Yıldırım ve Şimşek, 2008) dikkat edilmiştir. Görüşme formu hazırlandıktan sonra birkaç Sosyal Bilgiler öğretmeni ile ön görüşme yapılmış, görüşme tamamlandıktan sonra öğretmenlerin, görüşme sorularına verdiği yanıtlar çözümlenerek dökümü yapılmıştır. Anlaşılmayan soru maddeleri değiştirilmiştir. Ön görüşmeye alınan bu öğretmen adayları, araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Görüşme formunda yer alan sorular aşağıda belirtilmiştir:

- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımı denince ne anlıyorsunuz?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersi kaynaklarında yer alan fotoğrafların taşınması gereken özellikler sizce nelerdir?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımının öğrenme-öğretme sürecine etkileri sizce nelerdir?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak olan fotoğraflarda bulunması gereken en önemli özellikler sizce nelerdir?

- ✓ Nitelikli bir fotoğrafın Sosyal Bilgiler dersinde kullanımı öğrenciye hangi becerileri kazandırır?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımı öğrencilerin derse yönelik tutumlarını hangi yönde etkiler?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımı öğrenciler üzerindeki nelerdir?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde bir materyal olarak fotoğraf materyalini niçin kullanırsınız?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraflardan yararlanırken karşılaşılabileceğiniz sorunlara ilişkin düşünceleriniz nelerdir?
- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde bir materyal olarak fotoğraf, sınıf yönetimini nasıl etkiler?

Araştırmada kullanılacak olan görüşme formu, İnönü Üniversitesinde görev yapan alan uzmanlarına içerik geçerliliğini sağlamak amacıyla görüşlerine sunulmuştur. Alan uzmanlarından gelen görüş ve öneriler doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formunda 10soru yer almaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada uzman görüşü alınarak hazırlanan görüşme formu ile elde edilen veriler çözümlenmesinde hem içerik hem de analiz teknikleri kullanılmıştır. Buna göre, ilk önce araştırma soruları ve araştırmanın kavramsal boyutundan yola çıkarak kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategorilerin oluşturulması aşaması uzman görüşleri doğrultusunda yapılmıştır. İkinci aşamada, hangi verinin hangi tema altında düzenleneceği belirlenmiştir. Son aşamada ise veriler, frekans ve yüzde değerleri şeklinde sunulmuştur. Öğretmen görüşlerine ilişkin verilerin temalara aktarımı kodlama yardımıyla yapılmıştır. Uygulama formları değerlendirilirken Sosyal Bilgiler Öğretmeni görüşleri; G-1, G-2, G-3, G-4, G-5 şeklinde kodlanmıştır. Öğretmen görüşlerine ilişkin doğrudan alıntı yapılırken bu kodlamalardan yararlanılmıştır.

BÖLÜM IV

Bu bölümde, ilk olarak araştırma bulgularına ilişkin temalara değinilmiştir. Sonraki aşamada ise, araştırma bulgularına yönelik yorumlara yer verilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine İlişkin Bulgular

Bu kesimde öğretmen görüşlerinin içerik analizine ilişkin temalara yer verilmiştir. Bu temalar “*Fotoğraf kullanımının işlevsel algılama durumu, ders fotoğrafının özellikleri teması, fotoğrafın işlevsel önemi, fotoğrafın öğretimdeki etkililiği, fotoğrafın kazandırdığı beceriler, fotoğrafın öğrenci tutumlarına etkisi, fotoğrafın öğrenci davranışlarına etkisi*” şeklinde oluşturulmuştur.

4.1.1. Fotoğraf Kullanımının İşlevsel Algılama Durumu

Tablo 10. Çalışma Grubu Üyelerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Fotoğraf Kullanımının Öğrencilerin Derse Yönelik Tutumlarına İlişkin Görüşleri

<i>1.TEMA:Fotoğraf kullanımının işlevsel algılama durumu</i>		
Alt Temalar	<i>f</i>	<i>%</i>
G.1. Dersin görselleştirilmesi.	18	36
G.2. Dersin somutlaştırılması.	15	30
G.3. Yardımcı kaynak.	9	18
G.4. Sınıf ortamının zenginleştirilmesi.	8	16
Toplam	50	100

Tablo 10’da Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan fotoğraf görselinin öğrencilerin derse yönelik tutumlarının hangi yönde etkilediğine ilişkin görüşleri incelediğinde; öğretmenlerin % 36’sının (f=18) fotoğrafın dersi görselleştirmesi açısından faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %30’unun (f=15)soyut olan ders konularının somutlaştırması açısından fotoğraf kullanımının yararlı olduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin %18’inin fotoğrafın yardımcı kaynak olması, % 16’sının (f=9) sınıf ortamını zenginleştirdiğini ileri sürmüşlerdir.Bu sonuçlar, Sosyal Bilgiler öğretiminde fotoğraf kullanımının öğrencilerin öğrenmesinin, bilgileri algılaması, yorumlaması ve anlamlandırmasını kolaylaştırır ve öğrenmenin kalıcılığını

arttıracasını göstermektedir. Nitekim Yalın'a (2003) göre, görsel öğrenme, öğrencilerin görsel zekâlarına hitap eden bir yaklaşımı içermektedir. Araştırmalar, öğrencilerin okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin %30'unu, hem görüp hem de işittiklerinin %50'sini, söylediklerinin %70'ini, yapıp söyledikleri bir şeyin ise %90'ını hatırlayabildiklerini belirtmiştir. Bu yardımlar arasında en çok görsel araçlardan faydalanılmaktadır. Aşağıda temaya ilişkin bazı öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Fotoğraf konuyla ilgili somut belge demektir. Derslerde işlenen konuyla ilgili tarihi ve coğrafi bilgilere ilişkin gerçekçi resimlerdir. İşlenen konuyu yansıtan resimlerden olması ve konunun öğrencinin zihninde kalıcılığı arttırmaktadır. Derslerin daha iyi anlaşılması, konunun somut hale getiren görsel araçtır. Öğrencilerin görsel zekâlarını geliştiren, derslere aktif katılım sağlayan görsel araç-gereçlerdir. Sosyal Bilgiler dersi işlenirken konuyla ilgili (tarihi eser, mekân, nesne, doğal çevre, çevre vb.) araç-gereçlerdir. (G-2, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 13)

Fotoğraf her zaman sessiz bir hikâyedir, az yer kaplar çok şey anlatır. Sözel ifadelerin görsel nesnelere desteklenmesidir. Görsel özelliklere sahip konuların fotoğraf yardımıyla öğretimi zenginleştirmesidir. Görselliği anlıyorum, görsel nesnelere çocukları cezbediyor, hafızalarında yer ediniyor ve bilgileri unutmalarını engelliyor. (G-1, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 27)

Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf, anlatılan konunun teoriden pratiğe ya da uygulamaya dönüştürülerek öğrencilerin daha kolay öğrenmesinin ve konunun zihinde kalıcılığının sağlanmasıdır. Fotoğraf, derslerde öğrenmede görme duyusuna hitap ederek etkili bir öğrenmenin gerçekleştirilmesini sağladığını düşünüyorum. Dersler ile ilgili ön öğrenmeleri sağlayarak dikkat çeken, motivasyon arttıran önemli bir ders materyali olarak görüyorum. (G-3, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 34)

Gerçeklik düz bir metnin anlatımından daha etkilidir. Kaldı ki tarih ve coğrafya gibi dersler tamamen görüntü, video, resim gibi materyallerle daha etkili, kalıcı ve anlamlı olur. Anlatılan konuların daha

kalıcı olması için ilgili görsel gerçekliğin derslerde kullanılmalıdır.(G-4, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 47)

4.1.2. Ders Fotoğrafının Özellikleri Teması

Tablo 11. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Fotoğrafların Özelliklerine İlişkin Görüşleri

2. TEMA: Ders fotoğrafının özellikleri teması		
Alt Temalar	f	%
G.1. Öğrencinin seviyesine uygun olmalı.	16	32
G.2. Dersin ve konunun hedeflerine uygun olmalı.	14	28
G.3. Açık, net ve anlaşılır olmalı.	13	26
G.4. Dikkat çekici olmalı.	7	14
Toplam	50	100

Tablo 11’de Sosyal Bilgiler ders kaynaklarında yer alan fotoğrafların sahip olması gereken özelliklerine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin %32’sinin (f=16) fotoğrafların öğrenci seviyesine uygun olması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %28’inin (f=14) dersin ve konunun hedeflerine uygun olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin % 26’sının (f=13) öğretim materyali olarak fotoğrafın açık, net anlaşılır olması gerektiğini; %14’ünün (f=7) ise derste kullanılacak olan fotoğrafın ilgi çekici olması gerektiğini vurgulamışlardır. İkinci temaya ilişkin temalar genel olarak değerlendirildiğinde, görsel eğitim aracı olarak fotoğrafın öğrencinin yaşına, konu amacına ve hedef davranışlara, öğrencinin dikkatini çekmeye uygun olması ve öğrencinin zihninde bulanıklığa yer vermemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Aşağıda temaya ilişkin bazı öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Konuyla ilgili olması ve öğrencilerin kolayca yorumlayabileceği özellikleri taşıması gerekir. Öğrenci hafızasında kalıcılığı arttırdığından dolayı öğrencinin derse aktif katılımı üzerinde pozitif etki yaptığını düşünüyorum.Öğrenme aşamasına katkı sağlayıcı nitelik ve netlikte olmalıdır. Güncel olmalı ve işlenen konularla bütünlük sağlayacak özellikte olmalıdır.(G-1, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 6)

Öğrenciyi etkilemesi, dikkat çekmesi, konuyla ilgili olması gerekir. Dersin içeriğiyle uyumlu olmalı ve öğrencinin ilgisini canlı tutmalıdır. Toplum değerlerine uyan ve örnek oluşturulabilecek özellikte olmalıdır. Görsellerin renkli, ne görünümlü, sınıfın her tarafında

görülebilir boyutta ve güncel olması gerekir. Konu ile bağlantılı, anlaşılır, hafızada iz bırakarak konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Fotoğraf konuya ön hazırlık niteliğinde olmalı, öğrenci fotoğrafı görünce öğretmenin ne işleyeceğini kestirmelidir.(G-2, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 19)

Anlatılmak istenen konuyla ilgili fotoğrafların içerik olarak birbiriyle ilgili olması gerekir. Fotoğrafların güncel olması, günümüz sorunlarına dikkat çekmesi öğrencilerin duygularını harekete geçirme yeterliliğine sahip olması gerektiğini düşünüyorum. Anlatılan konu ile ilgili metinle fotoğraf birbiriyle örtüşmelidir. Öğrencilerin seviyesine uygun olmalı, ünite hedefleriyle ilgili olmalı, açık-seçik ve anlaşılır olmalıdır.(G-4, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 48)

4.1.3. Fotoğrafın İşlevsel Önemi Teması

Tablo 12. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Fotoğraf Kullanılmalı mıdır Şeklindeki Soruya İlişkin Görüşleri

3.TEMA:Fotoğrafın işlevsel önemi teması		
Alt temalar	f	%
E G.1. Anlatım yöntemini desteklemek için kullanılmalıdır	14	28
V G.2. Çoklu öğrenme ortamı sağlamak için kullanılmalıdır	12	24
E G.3. Kalıcılığı sağladığı için kullanılmalıdır	16	32
T G.4. Somutlaştırmayı sağladığı için kullanılmalıdır	8	16
Toplam	50	100

Tablo 12'ye göre, Sosyal Bilgiler öğretmenleri, öğretimde fotoğraf kullanılmasının ders öğretimi için gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal Bilgiler öğretiminde yaygın olarak anlatım yönteminin kullanıldığını ifade eden Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %28'i (f=14) bu yöntemi daha etkili kılmak için fotoğraf materyalinin kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin %24'ü (f=12) fotoğrafın çoklu öğrenme ortamını sağladığını vurgulamışlardır. Ayrıca, öğretmenlerin %32'sinin (f=16) fotoğrafın öğrenmede kalıcılığı arttırdığını; %16'sının (f=8) sözel veya soyut olan bilginin somutlaştırılmasını sağladığı için kullanılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Yani öğretmenlere göre fotoğraf kullanımı ile beraber görsel, işitsel öğrenme araçlarının birlikte kullanımı öğrenmeyi etkili ve kalıcı hale getirdiğini dile

getirmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenler hiçbiri, öğretimde fotoğraf kullanımına ilişkin olumsuz görüş bildirmemiştir. Aşağıda temaya ilişkin bazı öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Evet kullanılması gerekir. Çünkü dersin anlatımı daha etkili olur ve konunun kalıcı olmasını sağlar. Görsel materyal olduğu için öğrenme sürecine katkı sağlayabilir. Türk büyüklerinin veya dünya liderlerinin fotoğrafları olursa öğrenciler onları görmeden kendilerini tanıma fırsatı bulur. Kavrama, anlama ve geliştirme açısından faydalıdır. Çünkü fotoğraf daima anlatımda tamamlayıcı bir unsurdur. Özellikle deprem, iklim gibi coğrafya konularının öğrenilmesinde etkili olur. (G-1, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 11)

Konuyu sıkıcı olmaktan kurtarır ve daha etkileyici hale getirir. Sosyal Bilgiler genel olarak bilgiye dayalı ders olduğu için çabuk unutulabilir. Dolayısıyla fotoğraf öğrenci zihninde kalıcılığı artırır. Çünkü görsel hafıza öğrencinin daha iyi kavramasını sağlar. Ayrıca kitapları sıkıcı olmaktan çıkarır, ilgi çekici hale getirir. (G-3, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği 19)

Sıklıkla kullanılabilir. Slayt, video gibi diğer teknolojik araçlarla birlikte kişi kavram öğretiminde anlatım yöntemine yardımcı olur. Fotoğraflar sınıf tahtasına yapıştırılarak öğrencinin derse ilgisini arttırmaya çalışır. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi günlük hayatın bir parçasıdır. Çünkü onlarca şey ile anlatılacak bilgiyi bir resimle anlatabiliriz. Çocuğun fotoğrafı dünyasında canlandırması açısından önemlidir. (G-3, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 38)

4.1.4. Fotoğrafın Öğretimde Kullanım Gerekçeleri Teması

Tablo 12. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Fotoğrafların Öğretimde Kullanım Gerekçelerine İlişkin Görüşleri

4. TEMA: Fotoğrafın kullanım gerekçeleri teması		
Alt Temalar	f	%
G.1. Farklı öğretim tekniklerinin kullanılmasını sağlar.	26	52
G.2. Öğretimi somutlaştırır.	18	36
G.3. Öğrenciye fotoğraf okuma becerisi kazandırır.	6	12
Toplam	50	100

Tablo 13'e göre, Sosyal Bilgiler öğretmenleri, öğretimde fotoğraf kullanılmasının gerekçeleri incelendiğinde, Sosyal Bilgiler öğretiminde yaygın olarak fotoğrafın farklı öğretim tekniklerinin kullanılması sağladığını ifade eden Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %52'si (f=26) bu yöntemi daha etkili kılmak için fotoğraf materyalinin kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin %36'sı (f=18) fotoğrafın öğretimi somutlaştırdığını vurgulamışlardır. Ayrıca, öğretmenlerin %12'sinin (f=6) fotoğrafın öğrenmede öğrenciye fotoğraf okuma becerisi kazandırdığını belirtmişlerdir. Fotoğrafın öğretimde kullanım gerekçelerinin başında ilköğretim dönemindeki öğrencilerin soyut konuların somutlaştırılması, birçok tekniğin bir arada kullanılması bakımından önemli bir görsel araç olduğu ifade edilebilir. Aşağıda temaya ilişkin bazı öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Çeşitli öğretim, yöntem ve tekniklerin kullanılmasını sağlar. Öğrencilerin derse karşı dikkatlerini arttırarak, derste aktif hale gelmelerini sağlar. Öğrencilerin görsel zekalarını geliştirip kullanmalarını sağlar. Bilgide kalıcılığı sağlar, soyut kavramların somutlaştırılmasında etkilidir. Öğretimde konuları somutlaştırıp kolay öğretimini sağlar. Ders kitaplarında ve diğer materyallerde yer alan fotoğrafları okuma becerisi kazandırır. Öğrencilerin dersi kolay öğrenmelerini yardımcı olur. (G-1, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 6)

Ders kitaplarında yer olan bilgilerin somutlaştırılmasına yardımcı olur. Soyut olan kavramların somut olarak zihinde yer edinmesini sağlar. Derslerin zevkli hale gelmesine katkı sunar. Eğitimdeki açıklık ilkesinin gereği olarak bir materyal olarak kullanılır. Konuyu ezberden kurtararak, fotoğraf yardımıyla görerek öğrenmeye yardımcı olur. Konuyla ilgili soyut bilgileri pekiştirmek amacıyla kullanılır. Konunun keyifli bir şekilde işlenmesini sağlayarak, aktif öğrenmeyi sağlar. (G-2, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 47)

4.1.5. Fotoğrafın Öğretimdeki Etkililiği Teması

Tablo 13. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Fotoğrafların Öğrenme-Öğretme Sürecine Katkılarına İlişkin Görüşleri

5. TEMA:Fotoğrafın öğretimdeki etkililiği teması	
Alt Temalar	f %
G.1. Kalıcı öğrenmelerin gerçekleştirilmesinde etkilidir.	19 38
G.2. Konuların öğrenilmesini kolaylaştırır.	13 26
G.3. Öğrencinin derste aktif ve canlı kalmasını sağlar.	11 22
G.4. Konuların öğrenilmesini destekler.	7 14
Toplam	50 100

Tablo 14’te verilen Sosyal Bilgiler dersinde öğrenme-öğretme sürecinde fotoğraf kullanımının ne gibi etkilerinin olduğuna ilişkin soruda, öğretmenlerin %38’inin (f=19) kalıcı öğrenmelerin gerçekleştirmede etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Öğretmenlerin %26’sının (f=13) konuların öğrenilmesini kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %22’si (f=11) ise, öğrencilerin derse aktif bir şekilde katılımının bilgilerin canlı kalmasını sağladığını ifade etmektedir. Katılımcıların %14’ünün (f=7) konuların öğrenilmesinde destekleyici bir kaynak olduğunu vurgulamışlardır. Görüldüğü üzere öğretimde fotoğraf kullanımının öğrenmeyi kolaylaştırdığı, öğrenme davranışında kalıcı ve izli davranış değişikliği yarattığı, öğrencilerin derslere olan ilgisini arttırdığı sonuçlarına ulaşıldığı söylenebilir. Aşağıda temaya ilişkin bazı öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Dersi somutlaştırır, zihinde kalıcılığı artırır, anlama ve yorumlama becerisini geliştirir. Öğrenmeyi kolaylaştırır, hızlandırır. Derse aktif katılımı sağlar. Etkili ve hızlı öğrenme sürecine katkı sağlar. Öğrencilerin konuları anlamasında, kavramasında ve öğrenilmesinde oldukça etkilidir. Bilgide kalıcılığı sağlar, soyut kavramların somutlaştırılmasında etkilidir. Konuyu anlatma ve anlamada kolaylık sağlar. Öğrencinin dikkatini artırır. Konuyu ilgi çekici hale getirir. Öğrenme öğretmeyi kolaylaştırır, öğrenmeyi eğlenceli bir hale getirir. Öğrenme sürecini pekiştirir, zihinde kalıcılığı artırır. Fotoğraf kalıcılığı ve motivasyonu artırır. Konu üzerinde tartışma olanağı sağlar. Örnek olay yöntemi için iyi bir araçtır.(G-3, Sosyal Bilgiler

Öğretmeni 17)

Öğrenciler konu ile ilgili fotoğrafları gördüklerinde önceki bilgiyi pekiştirmelerini sağlar. Ayrıca konunun anlatımın kolaylaştırır.Dersi ezberden kurtarır. Görerek ve yaşayarak öğrenmenin bir basamağı sağlanmış olur.Konunun somutlaştırılması ve dersin zenginleştirilmesi açısından faydalı olur.Fotoğraf göze hitap ettiği için gerçekte var olan olayın öğrencinin hayal dünyasında canlandırılmasını sağlar.Öğrencinin dikkatini artırır. Derse aktif katılımını sağlar.(G-3, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 41)

Nitekim Yaşar ve Gültekin (2006: 289) Sosyal Bilgiler dersinde, anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için öğrenme ortamlarının, öğrenciyi etkin kılmaya, düşünmeye, sorgulamaya, araştırmaya, bilgiyi yapılandırmaya, kendi bilgisini oluşturmaya, sorun çözmeye, işbirliği yapmaya, sorumluluk üstlenmeye yönlendirecek araç-gereçlerle desteklenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

4.1.6. Fotoğrafın kazandırdığı beceriler teması

Tablo 14. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Nitelikli Bir Fotoğrafın Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımına Öğrenciye Hangi Becerileri Kazandırır Şeklindeki Soruya İlişkin Görüşleri

6. TEMA:Fotoğrafın kazandırdığı beceriler teması		
Alt Temalar	f	%
G.1. Yaratıcı düşünme becerisi geliştirir.	15	30
G.2. Yorumlama becerisi geliştirir.	14	28
G.3. Çok boyutlu düşünme becerisi geliştirir.	10	20
G.4. Yansıtıcı düşünme becerisi geliştirir.	7	14
G.5. Farkındalık ve kavrama becerisi kazandırır.	4	8
Toplam	50	100

Tablo 15'te nitelikli bir Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımının öğrencilere hangi becerileri kazandıracağına ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin %30'unun(f=15) yaratıcı düşünme becerisi kazandırdığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %28'ine(f=14) göre fotoğrafın öğrenciye yorumlama becerisini, %20'sinin(f=10) çok boyutlu düşünme becerisini, %14'ünün(f=7) yansıtıcı düşünme becerisini, %8'inin(f=4) farkındalık ve kavrama becerisi kazandırdığını vurgulamıştır. Bu sonuçlara göre, öğretimde fotoğraf materyali kullanımının öğrenciye çok yönlü düşünme becerisi kazandırdığı söylemek mümkündür.Aşağıda temaya ilişkin bazı

öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Öğrencilere fotoğrafları anlama ve yorumlama becerileri kazandırır. Öğrencilerde yorumlama, dikkat ve kalıcılık gibi becerileri kazandırır. Öğrencilerin yorum gücünü arttırır. Olaylara farklı bakmasını sağlar. Öğrencilerin öğrendiklerini gerçek hayatla örtüştürmelerini sağlamaya yardımcı olur. Fotoğraf yardımıyla öğrendiklerini, gerçek hayatta karşılaştığında açıklayabilme becerisi gösterir. Öğrencinin hazırbulunuşluğuna yardımcı olur. Bu da öğrenmenin kolay bir şekilde gerçekleşmesine katkıda bulunur. (G-2, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 13)

Yorumlama, ifade etme, kelime becerisi gibi becerilerin gelişmesine olanak sağlar. Anlama, kavrama ve öğrenme becerilerini geliştirir. Sanatsal açıdan öğrencinin farklı bakış açılarını kazanmasını sağlar. Öğrencinin fotoğrafı analiz edebilme, kolayca anlayabilmesini sağlar. Ayrıca öğrencinin bilgiyi kodlamasına katkıda bulunur. Öğrencinin öğrendiği bilgileri yaşamla ilişkilendirmesini sağlar. (G-3, Sosyal Bilgiler Öğretmen 21)

Neden-sonuç, tündengelem gibi beceriler ile öğrencinin düşünme ve yorumlama becerilerini geliştirir. Fotoğraf ile konunun ayrıntılarını öğrenme, yorum ve değerlendirme yapma gibi becerileri kazandırır. Düşünme, yazma, tartışma, dikkat çekme gibi becerileri kazanılmasına katkı sunar. Öğrencinin konuları içselleştirmesini sağlar. Örneğin depremle ilgili yaşanmamış bir konuyu ne kadar iyi anlatsak da başarılı olamayız. Ancak konuyla ilgili fotoğrafların gösterimi, elbette ki konunun anlaşılmasında daha etkili olur. Fotoğrafi okuma becerisi, düşüncelerini başkalarıyla paylaşma becerisini kazandırır. Öğrencinin gözlem yeteneğini, konuyu ifade etme gücünü geliştirir. (G-3, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 39)

Nitekim Yanpar Yelken, (2012: 164) öğretimde materyal kullanmanın temel amacı sürecin etkililiğini ve verimliliğini arttırmak olduğu için kullanılan materyalin niteliği yükseldikçe eğitimin kalitesi de artacaktır. Bir öğretim materyalinin öğretimsel etkinliğinde, materyalin tasarım süreci önem taşır. Nasıl ki bir bina yapılmadan önce mimari açıdan planı hazırlanıyorsa derste oluşturulacak materyallerin de tasarımı

yapılmalıdır.

Benzer şekilde Kaya (2009), problem çözme, karar verme, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme becerilerini kazanan öğrencilerin eğitim hayatlarının daha başarılı olabileceğini vurgulamaktadır.

4.1.7. Fotoğrafın öğrenci tutumlarına etkisi teması

Tablo 16. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Fotoğraf Kullanımı Öğrencilerin Derse Yönelik Tutumlarını Hangi Yönde Etkilediğine İlişkin Görüşleri

<i>7.TEMA:Fotoğrafın öğrenci tutumlarına etkisi teması</i>		
<i>Alt temalar</i>		<i>f %</i>
OLUMLU	G.1. Öğrencinin derse katılımını sağlar.	18 36
	G.2. Derse ilgi ve merakı artırır.	22 44
OLUMSUZ	G.3. Ders düzeni ve işleyişinin bozulmasına sebep olur.	6 12
	G.4. Öğrencilerde dikkat dağınıklığına sebep olur.	4 8
Toplam		50 100

Tablo 16’da çalışma grubu öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımı öğrencilerin derse yönelik tutumlarını hangi yönde etkilediğine ilişkin görüşleri incelendiğinde, olumlu bakış açısına sahip öğretmenlerin %36’sı(f=18) öğrencilerin derse katılımını, %44’ü(f=22) derse ilgi ve merakı arttırdığını ifade etmişlerdir. Olumsuz bakış açısına sahip öğretmenlerin %12’si (f=6) ders düzeninin ve işleyişinin bozulmasına, %8’i (f=4) öğrencilerde dikkat dağınıklığına sebep olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bu sonuçlara göre, Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan fotoğraf materyalinin hem olumsuz hem de olumsuz durumlara sebep olduğunu göstermişlerdir. Olumlu görüş fotoğraf materyalinin öğrencilerin derse karşı motivasyonlarının arttırdığını ileri sürmektedir. Olumsuz görüş ise, fotoğraf materyalinin öğretmenin sınıf yönetiminde sorunlar yaşadıklarını göstermiştir.Aşağıda temaya ilişkin bazı öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Öğrencinin motivasyonunu ve derse olan ilgisini artırır. Öğrencinin dikkatini çekmesini sağlar, öğrenci hazırbulunuşluk düzeyine katkı sunar.Öğrencilerin ilgisini çeker. Öğrencinin derse fotoğraf getirmesi araştırma ve merak yeteneğine katkı sunar.Dersi daha iyi ve sessizce dinlerler. Öğrencilerin derse hazır gelmelerini sağlar. Kısa sürede daha çok konu ve bilgi öğrenirler.Öğrencinin dersek katılımın sağlar. Dersi daha keyifli bir şekilde dinlemelerini sağlar.(G-2, Sosyal

Bilgiler Öğretmeni 19)

Öğrencilerin olaylara bakış açılarını geliştirerek konular arasında ilişkiler kurmalarını sağlar. Öğrenci davranışını değiştirir. Öğrencinin derse olan sevgisini azaltır. Aktif öğrenme ortamı yarattığı için derse ilgiyi arttırır. Kendini ifade etme olanağı sağlar. Görsel zekası güçlü olan öğrencileri geliştirir. Ders kitaplarını sözel bilgiden kurtararak öğrencinin derse olan ilgisini arttırır. Çünkü resim dikkat çekicidir. Öğrencilerin dikkatini çeker. Öğrencinin sorgulama yeteneğini geliştirir. Öğrenmeyi kolaylaştırır. (G-1, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 36)

4.1.8. Fotoğrafın öğrenci davranışlarına etkisi teması

Tablo 15. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrenciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşleri

8. TEMA:Fotoğrafın öğrenci davranışlarına etkisi teması		
Alt Temalar	f	%
G.1. Öğrencinin derse güdülenmesini ve ilgisini arttırır.	16	32
G.2. Öğrenmeyi kolaylaştırır ve kalıcılığı arttırır.	12	24
G.3. Öğrencilerin anlama, yorumlama kavrama becerisini geliştirir.	8	16
G.4. Öğrencinin derse aktif katılımını sağlar.	8	18
G.5. Dersi somutlaştırır.	6	12
Toplam	50	100

Tablo 17’de çalışma grubu öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımı öğrenciler üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin %32’si (f=16) öğrencilerin derse karşı olan güdülenmelerini ve ilgisini, %24’ü (f=12) öğrenmeyi kolaylaştırdığı ve zihinde kalıcılığı arttırdığını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin %16’sı (f=8) öğrencilerin anlama, yorumlama ve kavrama becerilerini arttırdığını, %16’sı (f=8) öğrencilerin derse aktif bir şekilde katılım sağladığını, %12’si (f=6) fotoğrafın öğrencilerin somut düşünme becerilerini geliştirdiğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlara göre, Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan fotoğraf materyalinin öğrencilerin derse karşı olan ilgilerini, fotoğraf okuma, anlama ve yorumlama becerilerini geliştirdiklerini vurgulamışlardır. Öte taraftan dersi somutlaştırma, öğrenmede kalıcılığı artırması ulaşılan diğer sonuçlardır. Aşağıda temaya ilişkin bazı öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Görsel zekaya sahip öğrenciler üzerinde daha etkilidir. Konunun öğrenci zihninde kalıcılığını artırır. Öğrencinin yaratıcılık kabiliyetini artırır. Hayal dünyasını zenginleştirir. Öğrencinin derse katılımı üzerinde etkili olur. Öğrencinin derse olan ilgisini artırır. Öğrencilerin anlama, kavrama ve yorumlama becerilerini geliştirir. Öğrencinin derse aktif katılımını sağlar. Konuyu somutlaştırdığı için öğrencilerin dersi pekiştirmesine katkı sunar. Öğrencilerin ilgilerinin uyandırır. Öğrencilerin dersi zevkle öğrenmesini sağlar. Oyunlarla desteklenmesi öğrencinin ilgilerini artırır. (G-1, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 25)

Derslerin zevkli hale gelmesine katkı sunar. Öğrencilerde öğrenme isteği uyandırır. Öğrenci olayı anlatırken fotoğraflarla desteklemesi zihnindeki soru işaretlerini ortadan kaldırmasını sağlar. Derste öğrendiklerinin gerçek hayatla bağdaştırır. Derse olan yabancılığı ortadan kaldırır. “Söz uçar, yazı kalır” yazıdan kasıt sadece metin değildir. Aynı zamanda fotoğrafı da kapsar. Yani öğrenmeyi kalıcı hale getirir. Dikkat çekici fotoğraflar öğrencilerin güdülenmelerini artırır. Görsel zekası yüksek öğrenciler üzerinde daha çok etkilidir. (G-2, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 40)

4.1.9. Öğretimde fotoğrafın kullanımına ilişkin sorunlar teması

Tablo 16. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Fotoğraf Materyalinin Sorunlarına İlişkin Görüşleri

9. TEMA: Fotoğraf materyalinin kullanımına ilişkin sorunlar teması		
Alt Temalar	f	%
G.1. Tarih ile ilgili konularda yetersiz olması.	17	34
G.2. Hareketli bazı coğrafya konularının yanlış öğrenmeye sebep olur.	15	30
G.3. Soyut konularda yetersiz kalması.	10	20
G.4. Fotoğrafın karmaşık olması	8	16
Toplam	50	100

Tablo 18’de çalışma grubu öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımının ne gibi sorunlara yol açacağına ilişkin görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin %34’ü (f=17) tarih ile ilgili konularda yetersiz olduğu, %30’u (f=15) hareketli bazı coğrafya konularının yanlış öğrenmeye sebep olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerin %20'si (f=10), soyut konuları aktarmada yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. %16'sı (f=8) fotoğrafların karmaşık bir yapıya sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlar fotoğraf görselinin kullanımının her zaman olumlu katkılar getirmediğini göstermektedir. Bu sorunların başında konuların soyutluk derecesi, karmaşıklık ve geçmiş yaşantılara tanıklık etmeyişi gibi nedenler fotoğraf görselinin ortaya çıkardığı sorunlardır. Aşağıda temaya ilişkin bazı öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tarih ile ilgili konular aktarıldığında konuyu aktarabilecek yeterli fotoğraf materyallerine ulaşamaması. Soyut konuları somutlaştırmada bazen yetersiz kalması. Ders kitaplarında yer alan bazı fotoğrafların karmaşık bir yapıya sahip olmaları. Hareketli bazı coğrafi olayların aktarımında sabit fotoğraflar kullanılarak yanlış öğrenmelere neden olabilir. Sınıf yönetimi konusunda sorunlara yol açabilir. (G-1, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 3)

Konuların sürekli olarak görsel materyallere dayandırılması öğrencilerde bıkkınlığa sebep olabilir. Öğrencilerin dikkatlerinin dağılmasına ve farklı yönlere yönelmelerine yol açar. Ders kitaplarında yer alan bazı fotoğrafların konuyu aktarabilecek yeterliliğe sahip olmamaları. Bazı fotoğrafların yeterli güncelliğe sahip olmamaları. Ders kitaplarındaki bazı fotoğrafların öğrenci seviyelerine uygun olmaması. Anlatılan konu ile metindeki fotoğrafın birbiriyle örtüşmemesi. (G-1, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 29)

4.1.10. Fotoğraf kullanımının sınıf yönetimi üzerindeki etkisi teması

Tablo 17. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Fotoğraf Materyali Kullanımının Sınıf Yönetimi Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşleri

<i>10. TEMA: Fotoğraf materyalinin kullanımının sınıf yönetimine etkisi teması</i>		
<i>Alt Temalar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
G.1. Öğrencilerin derse odaklanmasını sağlar.	18	36
G.2. Ders dışı olumsuz öğrenci davranışlarını azaltır.	16	32
G.3. Ders süresinin verimli kullanılmasını sağlar.	9	18
G.4. Sınıf ortamını görsel olarak zenginleştirir.	5	10
Toplam	50	100

Tablo 19’da çalışma grubu öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımının sınıf yönetimi üzerindeki etkisine ilişkin görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin %36’sı (f=18) fotoğraf kullanımının öğrencileri derse odaklanmasını sağladığını, %32’si(f=16)ders dışı olumsuz öğrenci davranışlarını azalttığını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin %18’i(f=9) ders süresinin verimli kullanılmasını sağladığını, %10’u(f=5) sınıf ortamını görsel olarak zenginleştirdiğini belirtmişlerdir. Bu temalar doğrultusunda öğrencinin motivasyonu, ders-dışı eylemlerin ortadan kalkması ve ders süresinin verimli kullanılması açısından yararlıdır.Aşağıda temaya ilişkin bazı öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Öğrencilerin derse karşı ilgilerini arttırarak odaklanmalarını sağlar. Ders dışı olumsuz öğrenci davranışlarını minimum seviyeye düşürür. (G-1, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 26)

Ders süresinin verimli bir şekilde kullanılmasını sağlar. Sınıf ortamını görsel olarak zenginleştirir. Görseller dikkat çekerek derse karşı ilgi ve alakayı arttırır.(G-3, Sosyal Bilgiler Öğretmeni 49)

BÖLÜM V

Bu bölümün ilk aşamasında araştırmanın sonuçları ele alınmıştır. Daha sonra ise, araştırma sonuçları doğrultusunda bazı öneriler sunulmuştur.

5. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Genel olarak Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf ve benzeri materyal kullanımına ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde; derslerde fotoğraf materyali kullanımının öğrenci başarısında, öğrencinin derse katılımında, öğrenmenin kalıcılığında ve dersleri somutlaştırmada etkin bir rolünün olduğu saptanmıştır. Sosyal Bilgiler öğretiminde fotoğraf kullanımının öğrencilerin öğrenmesinin, bilgileri algılaması, yorumlaması ve anlamlandırmasını kolaylaştırır ve öğrenmenin kalıcılığını arttıracak sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda yapılan çalışmada sosyal bilgiler dersinde fotoğraf kullanımı öğrenme öğretme sürecinde öğretmenin süreci yönetmedeki etkililik düzeyini de olumlu yönde etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmada elde edilen bu sonuçlar, Ulusoy ve Gülüm(2009)'ün yaptıkları “*Sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları işlenirken öğretmenlerin materyal kullanma durumları*” isimli çalışmasında elde ettikleri “*Materyale dayalı ders işleme sürecinde hem öğretmen hem de öğrenci süreç boyunca aktif katılımcı olmakla birlikte öğrenme öğretme sürecinde karşılıklı etkileşim düzeyi de oldukça yüksek olur*”; Sala (2003)'in “*Öğrenciler tarafından geliştirilen öğretim materyallerinin erişime etkisi*” yaptığı çalışmada vurguladığı “*Pedagojik yeterlilik bilgisi olan her bir öğretmen, materyal olmadan verimli bir öğrenme ortamında ders işlemiş olamaz*” bulgularıyla paralellik gösterirken Taşkaya ve Bal (2010)'in “*Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde materyal kullanma durumları*” isimli yaptıkları çalışmada ifade ettikleri “*sosyal bilgiler dersi soyut bir ders olduğundan dolayı materyal kullanılmamalıdır*” şeklindeki bulgu ile çeliştiği söylenebilir.

Çalışmada elde edilen dikkat çekici sonuçlardan bir diğeri sosyal bilgiler dersinde fotoğraf materyalinin kullanımının öğrencilerin öğrenme öğretme sürecinde derse karşı dikkat ve katılım düzeylerini olumlu yönde etkilemesidir. Çalışmada elde edilen bu sonuç, Sönmez (1997)'in yaptığı çalışmada ifade ettiği “*öğretim materyalleri öğrencinin ilgi ve dikkatini hedef davranışlara çekerek onun derse katılımını sağlayabilir ve yaparak yaşayarak öğrenmesini sağlayabilir*” bulgularıyla paralellik

göstermektedir.” Çalışmada elde edilen bulgudan hareketle, sosyal bilgiler dersinde fotoğraf ve benzeri materyallerin kullanılması öğrenme öğretme sürecinde, öğrencilerin sıkılma problemine çare olabileceği gibi derse katılma oranları üzerinde de olumlu yönde etkili olabileceğini söylenebilir. Bununla birlikte sosyal bilgiler dersinde öğrenme öğretme sürecinde fotoğraf materyalinin kullanımı, dersin kontrolünü elinde bulunduran öğretmene bir takım sorumluluklar yüklemekle birlikte ve kolaylıkları da beraberinde getirdiğini çalışmada çalışma grubu üyelerinin görüşlerinden anlayabiliriz. Çalışmada elde edilen bu sonuç, Johnson (1917)’de yaptığı çalışmada *“Görsel araçların (fotoğraf, resim, harita vb.); sunumu basitleştirmek, düşünmeyi canlandırmak, anahtar noktaları vurgulamak, istatistiksel verilerin anlaşılabilirliğini arttırmak, karşılaştırma yapmak, ilişkileri göstermek, yeni kavramları ve detayları açıklamak, varlıkların nitel boyutlarını sergilemek gibi öğretmenlere bir takım sorumluluklar yüklediği”* şeklindeki ifadeleri ile paralellik göstermektedir. Eğitimde öğrenme öğretme sürecinde materyal kullanımına ilişkin önemin 1917 yılında fark edilip vurgulanması konun bilimsel açıdan değerini ön plana çıkmasına katkı sağladığını söyleyebiliriz.

Sosyal bilgiler dersi gerek içerdiği disiplinler, öğrenme alanları ve gerekse bu disiplinler ve öğrenme alanlarına yönelik olarak hazırlanan kazanımlar açısından oldukça üst düzey algılamayı temele alan soyut bir çalışma alanıdır. Bu çalışma alanı içerisindeki kazanım ve içeriğin aktarımında öğrenciye görelilik ilkesi çerçevesinde somutlaştırmaya ihtiyaç duyulduğunu çalışmada verilerin toplanmasına yardımcı olan çalışma grubu üyelerinin görüşlerinden elde edilen bulgulardan açığa çıktığını görmekteyiz. Çalışmada da vurgulanan bu eksikliğin giderilmesi için sosyal bilgiler dersinde fotoğraf gibi görsel materyallerin kullanılması, öğrenme öğretme sürecinde öğrencilerim somut ve anlamlı bir şekilde öğrenmelerini sağlayarak öğrencilerin kavrama düzeyi arttırılabilir. Çalışmada elde edilen bu sonucun önemi, Nalçacı ve Erçoşkun (2005)’nin yaptıkları çalışmada ifade ettikleri, *“ilköğretim IV. ve V. sınıf öğrencileri bilişsel gelişim açısından somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçiş yaptıkları için bu dönemde öğrencilere soyut kavramların öğretiminde mümkün olduğunca somut gösterimlerden yararlanılmalıdır”* şeklindeki bulguyla vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bu sonuç, Ekizoğlu (2011)’nin yaptığı çalışmada elde ettiği, *“öğretimde materyal kullanmanın soyut öğrenmeleri somutlaştırdığını, karmaşık öğrenmeleri basitleştirdiğini, öğrenmede gerçek yaşantılar sağladığını, görmesi ve*

ulaşılması mümkün olmayan yaşantılara ulaştırdığını, alıştırma ve tekrar imkânı verdiğini, öğrenmede kalıcılığı arttırdığını, öğrenmede verimliliği yükselttiğini” ifade ettiği bulguyla, Efe (2010)’nin yaptığı çalışmada, öne sürdüğü“ilköğretim dönemindeki çocuklar, yetişkinlere göre daha çok somut yaşantıya gereksinim duyarlar. Özellikle, daha önce hiç karşılaşmadıkları yeni bilgi ve kavramların öğretimi söz konusuysa gerçek hayatla bağlantı kurmalarına ve somut yaşantılar kazanmalarını sağlayacak öğretim ortamlarının planlanması gerekir. Öğretim materyallerinin seçimine ve kullanımına dikkat edilmesi gerekir. Öğretim araç-gereçleri iyi tasarlanmış olmalıdır. Kullanımı kolay, öğrenciyi kısa sürede bilgiye ulaştırıcı özellikte olması gerekir. Araç-gereçlerde kullanılan nesnelere uyumlu ve bütünlük içinde olmalıdır” bulgularla paralellik göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre öğretmenler, görsel eğitim aracı olarak fotoğrafın öğrencinin yaşına, konu amacına ve hedef davranışlara, öğrencinin dikkatini çekmeye uygun olması ve öğrencinin zihninde bulanıklığa yer vermemesi gerektiğini belirtmekle birlikte sosyal bilgiler ders kitaplarında fotoğraf ve resimlere yer verilmesi konun somut ve açık bir şekilde aktarılmasını kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir.Çalışmada elde edilen bu sonuçlara benzer şekilde, Özdamlı (2011)’nin çalışmasında, “eğitsel amaçlı fotoğrafların açıklayıcı ve ilgi çekici olması gerektiğini vurgulamış ve böylece öğretilmek istenen konunun fotoğraflanarak kolay bir şekilde öğrencilere aktarılabilirdiğini ifade etmiş olduğu bulguyla; Yanpar (2007)’in çalışmasında, “ders kaynaklarında soyut bilgilerin az, mümkün olduğunca somut, zevkli, ilgi çekici görsel materyallerin olması gerektiğini ileri sürmektedir. Çünkü ders kaynağının görsel zenginliği, fotoğrafların canlı ve gerçeğe yakın olması, kitabın albenisini arttırdığını ifade ettiği bulguyla; Yaşar ve Gültekin (2011)’in yaptıkları çalışmada ifade ettikleri Sosyal Bilgiler öğretiminde fotoğrafın kullanım sırasına dikkat çekerek öğretmenin sözlü ve yazılı sunum yaptığı sırada fotoğraf materyalini kullanması gerektiğine dikkat çektikleri bulguyla ve Demirel, Seferoğlu ve Yağcı (2001)’in yaptığı çalışmada, öğrenmede kalıcılığın artırılmasında öğretmenlerin birden çok duyu hitap eden ders materyallerinin kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Öyleyse sözel olarak yapılan bir sunumun yanında işitsel videolar ve görsel araçlardan fotoğrafın bulunması öğrenmede kalıcılığı arttıracaktır” şeklindeki bulguların tamamıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Çalışmada elde edilen dikkat çekici sonuçlardan bir diğeri öğrenme öğretme sürecinde öğretmenin ve öğrencilerin fotoğraflar sayesinde birden fazla duyu organlarını bir arada kullanmalarına ilişkin çalışma grubu üyelerinin ileri sürdükleri görüşlerdir. Çalışmadan hareketle, öğretmenlerin fotoğraf kullanımı ile beraber görsel, işitsel öğrenme araçlarının birlikte kullanımı öğrenmeyi etkili ve kalıcı hale getirdiğini dile getirmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenler hiçbiri, öğretimde fotoğraf kullanımına ilişkin olumsuz görüş bildirmemiştir. Nitekim Akbaba (2009)'nın yaptığı çalışmada, “*Sosyal Bilgiler öğretiminde fotoğraf kullanımının anlatımı zenginleştirdiği, öğrencilerin soyut yer veya olayları anlamlandırmada kolaylık sağladığını ileri sürmesi*”, Aydın ve Güngördü (2015)'nün yaptıkları çalışmada, “*özellikle coğrafyaya yönelik konularda öğrencilerin gezip göremeyeceği yerleri canlı bir kanıt olarak yanında taşımalarını sağlayacağını ifade etmekle beraber öğretmenin fotoğraf kullanımı, konuyu anlatmada yaşayabileceği güçlükleri ortadan kaldıracığını ve öğrencinin zihninde kalıcılığı arttıracığını belirtmiş oldukları bulgularla*” paralellik göstermektedir.

Çalışmadan hareketle sosyal bilgiler dersinde fotoğraf kullanımının özel öğretim ilkeleri olan, öğrencinin düzeyine görelilik, açıklık, aktüalite ve bilinenden bilinmeyene ilkelerine göre sorumlu öğretmenler tarafından dizayn edilmesi oldukça önemlidir. Çalışmada elde edilen bulguların temeli oluşturan bu ilkeler, sosyal bilgiler öğretiminde fotoğraf kullanımında da kullanım gerekliliği, yapılan çalışmalarla kanıtlandığı söylenebilir. Şöyle ki, *Sosyal Bilgiler konularının öğretiminde materyallerden istenilen faydanın sağlanabilmesi için materyallerin öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak seçilmesi, dersin genel ve özel hedeflerine ve günün şartlarına uygun olması gerekmektedir. Güncelliğini ve kullanılabilirliğini yitirmiş, hitap ettiği öğrenci kesiminin bilişsel ve psiko-motor özelliklerinin altında ve üstünde özellikler taşıyan materyallerin kullanılması hem hedeflenen kazanımlara ulaştırmayacak hem de zaman kaybına sebep olacağını ifade etmektedir* (Çetintürk, 2014). Bununla birlikte Çelik (2010)'in yaptığı çalışmada, “*öğretimde öğrencinin ne kadar fazla duyu organına hitap edilirse, öğretim etkinliği o derece artmakta ve öğretim daha anlamlı, kalıcı ve hızlı olmaktadır.*” Öğretimde birden fazla duyu organına hitap etmek, materyal kullanımının önemli bir yerinin olduğunu vurgulamaktadır.

Sosyal bilgiler dersi öğrenme öğretme sürecinde öğretim materyali olarak fotoğrafın kullanılması dersin alıcı konumunda olan öğrencilerin çok yönlü bakış açılarını ve düşüncelerini katkı sağladığı söylenebilir. Çalışmada çalışma grubu üyeleri ifade ettikleri görüşlerde bu sonuca dikkat çekmişlerdir. Çalışmada elde edilen bu sonuç, Erdoğan (2009)'nın yaptığı çalışmada, "*Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımının dersi daha ilgi çekici bir hale getirdiği, öğrenmeye elverişli bir ortam hazırladığı, derslikteki materyallerin ise dersin daha nitelikli işlenmesini sağladığı, bu faktörlerin de öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersindeki başarıları üzerinde olumlu yönde katkı sağlamakla birlikte çok yönlü düşünme becerileri kazanmalarını sağladığını ifade ettiği*" bulgularla paralellik göstermektedir.

Araştırma sonuçlarından birisi de Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan fotoğraf materyalinin hem olumlu hem de olumsuz durumlara sebep olduğunu göstermişlerdir. Olumlu görüş fotoğraf materyalinin öğrencilerin derse karşı güdülenmelerini arttırdığını ileri sürmektedir. Olumsuz görüş ise, fotoğraf materyalinin öğretmenin sınıf yönetiminde sorunlar yaşadıklarını göstermiştir. Nitekim Erdoğan (2009) araştırmasında "*görsel materyallerin dersin daha nitelikli işlenmesini sağladığı, bu faktörlerin de öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersindeki başarıları üzerinde olumlu yönde katkı sağladığını ileri sürdüğü bulgularla*"; Akıncı ve Dilek (2012)'in çalışmalarında ifade ettikleri "*Sosyal Bilgiler öğretiminde temsili resim kullanılmasıyla tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik araştırmasında, temsili resmin kullanımıyla tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilebileceğini göstermiştir. Temsili resim kullanımının; öğrencilerin, üzerinde çalışma yapılan konuyu öğrenmelerinde, derse ilgi ve katılımlarının artmasında ve yaratıcı düşünme gibi becerileri geliştirmelerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu da tespit edilmiştir*" şeklindeki bulgularla paralellik göstermektedir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda şu önerilerde bulunabiliriz;

- ✓ Sosyalders programları görsel materyallerin(fotoğraf,resim,gravür,minyatür, karikatür, vb.) varlığı dikkate alınarak oluşturulmalıdır.
- ✓ Sosyal Bilgiler öğretiminde görsel materyal kullanımına yönelik öğretmenlere kaynak kitaplar sunulmalıdır.
- ✓ Öğretmenler, görsel materyallerinden fotoğrafı derslerde etkili bir şekilde kullanarak dersin öğrenme ortamını zenginleştirmelidir.

- ✓ Sosyal Bilgiler dersinde soyut bilgilerin yoğun olarak kullanıldığı konularda, kavramların öğretilmesinde fotoğraflardan yararlanılmalıdır.
- ✓ Öğretmenler tarafından öğrencilere fotoğrafı anlama ve fotoğrafın soyut bilgiyle ilişkisini kurma ile ilgili gerekli eğitim verilmelidir.
- ✓ Sosyal bilgiler dersinde kullanılacak fotoğraflar özel öğretim ilkeleri çerçevesinde hazırlanıp kullanılmalıdır.
- ✓ Sosyal bilgiler dersinde kullanılan her bir fotoğraf bir çok kazanımdan ziyade tek bir kazanıma dayalı olarak hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ak, S. (2009). Fotoğrafın Kısa Tarihi Temel Fotoğrafçılık Bilgileri Ve Tanıtım Fotoğrafçılığı. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akbaba, B. (2003). Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbaba, B. (2005). Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Dergisi*, 6(1), 185-197.
- Akbaba, B. (2009). Sosyal Bilgiler öğretiminde görsel materyallerin kullanımı. Safran, M. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi, 283-319.
- Akdağ, H. (2009). Sosyal Bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve Türkiye'deki yeri. Turan, R., Sünbül, A.M. ve Akdağ, H. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1*. Pegem Akademi, 2-21.
- Akgül, N.İ. (2006). Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullandıkları yöntemler ve karşılaşılan sorunlar (Niğde ili örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ata, B.(2002).Tarih derslerinde “dokümanlarla öğretim” yaklaşımı. *Türk Yurdu*, 175, 80-86.
- Ata, B. (2009). Sosyal Bilgiler öğretimi.Öztürk, C. (Ed)*Sosyal Bilgiler öğretim programı*. Ankara: Pegem Akademi, 33-47.
- Aydın, F. ,Güngördü, E. (2005). Coğrafya eğitiminde özel öğretim yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (22), 46-73.
- Avcı, U. (2009). Öğretim ortamları ve materyal tasarımı. Sarıtaş, M. (Ed.), *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* (2. Baskı). Pegem Akademi, 37-53.
- Bal, M. S., ve Yiğittir S. (2012). Okul duvarlarındaki görsellerin tarih öğretimi açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (3), 999-1016.
- Balcı, A. (2014). Sosyal bilimlerde araştırma, yöntem, teknik ve ilkeler. Ankara:

Pegem Yayıncılık.

- Barthes, R. (2000). CameraLucida fotoğraf üzerine düşünceler. (Çev. Reha Akçakaya), İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.
- Bayhan, M. (1996). Yazılarla fotoğraf. İstanbul: Ege Yayınları.
- Bresson, H., C. (2002). Belirleyici an. (Çev.Mehmet H.Doğan), *Sanat Dünyamız*, (84), 111-113.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, G. ve Demirel, F. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Can, G., Yaşar, Ş., ve Sözer, E. (1998). Sosyal Bilgiler öğretimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Candemir, A. (2011). Fotoğrafın Kullanım Alanları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ceyhan, Z. (2003). Temel Fotoğraf Bilgileri.Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çakmakçı, M. (2007). Fotoğrafın icadının resim sanatına olan etkileriyle fotogerçekçilik. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çatak, K. (2008). 6. Sınıf Yeni Sosyal Bilgiler Öğretimi Programındaki öğretme-Öğrenme Süreçlerine Yönelik Öğretmen Görüşleri (Muğla İli Örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, L. (2010). Öğretim materyallerinin hazırlanması ve seçimi. Özcan Demirel ve Eralp Altun (Ed.), *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*.Ankara: Pegem Akademi yayınları.
- Çetintürk, F. (2014). Okul duvarlarında yer alan görsel materyallerin Sosyal Bilgiler öğretimindeki yerine ilişkin öğrenci görüşleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çizgen, E. (1992).Türkiye’de fotoğraf. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Demircioğlu, İ. H. (2002). “Tarih ve coğrafya öğretmenlerinin sosyal bilimler öğretiminin amaçlarına yönelik görüşleri: Doğu Karadeniz Bölgesi örneği”. *Hoca AhmedYesevi Üniversitesi Bilig Dergisi*, 42 (78).
- Demirel, Ö. (2002). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel,Ö.(2000).Plandan uygulamaya öğretme sanatı. Ankara:PegemA Yayıncılık.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S., ve Yağcı, E. (2005). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: PegemYayıncılık.
- Demirkaya, H. (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler programında içerik ve kazandırılacak beceriler. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, 77-117.
- Deveci, H. (2010). Türk eğitim tarihinde Sosyal Bilgiler eğitimi. Turan, R. ve Ulusoy, K. (Editörler), *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Maya Akademi, 23-39.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal Bilgiler öğretimi. Cemil Öztürk & Dursun Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi, 15-46.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal Bilgiler Öğretimi.. C. Öztürk ve D. Dilek (Editörler) *Hayat bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 17-52.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler anlayışı ışığında yeni Sosyal Bilgiler programının değerlendirilmesi.Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü *Dergisi*, 17 (78).
- Ekizoğlu, N. (2011).Öğretim yansıtıcıları ve materyalleri. Uzunboylu, H.(Ed.), *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi, 94-136.
- Er, H.,Yavaşer, R. ve Aydın, E. (2014). Sosyal Bilgiler öğretiminde alternatif bir yöntem: Karikatür. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2). 151-163.
- Erden, M. (1998). Sosyal Bilgiler öğretimi. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Erdoğan, M. (2009). Yapılandırmacı yaklaşıma göre tasarlanmış Sosyal Bilgiler sınıfına ilişkin öğrenci görüşlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fazıl, A.(1996). Temel fotoğraf bilgileri. İstanbul: İnkılap Yayınevi.

- Flusser, V. (1991). Bir fotoğraf felsefesine doğru. (Çev. İhsan Derman), İstanbul: Ağaç Yayıncılık. Fotoğrafın Ortaya Çıkışı ve Gelişmesi. <http://home.anadolu.edu.tr/~ealghan/1.bolum%20tarihce.pdf> adresinden 15.05.2016 tarihinde alınmıştır.
- Gombrich, E.H. (1999). Sanatın öyküsü. (Çev. Erol Erduran ve Ömer Erduran), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gömleksiz, M. ve Cüro, E. (2010). *Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının öğrencileri toplumsal yaşama hazırlamada etkililik düzeyine ilişkin öğretmen görüşleri (Diyarbakır ili örneği)*. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20(1), 247-274.
- Gülbahar, Y. (2012). Öğretim araç ve gereçleri. Kıymet Selvi (Ed.), *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık, 85-126.
- Güngördü, E. (2002). Coğrafyada öğretim yöntemleri ilkeler ve uygulamalar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gürhan, M. (2007). Resim-iş öğretmenliği programında fotoğrafın işlevi ve yeri. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Halis, İ. (2002). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- İmer, Ü. (1977). *Her yönüyle modern fotoğraf sanatı*. İstanbul: Geçit Kitabevi.
- Kalaycı, N. (1994). Sosyal Bilgilerde problem çözme ve uygulamalar. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kanburoğlu, Ö. (2007), A'dan Z'ye fotoğraf. İstanbul: Soy Yayınları.
- Kanger, F. (2012). Bir değerler öğretim yöntemi olarak fotoğraf yorumlama. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1).
- Karakuş, U. (2013). Şehir coğrafyası öğretiminde fotoğraf kullanımı. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 5(1), 233-246.
- Kaya, B. (2009). Sosyal Bilgiler ve düşünme becerileri. Turan, R., Sünbül, A.M. ve Akdağ, H. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1*. Pegem Akademi, 147-163.

- Kaya, M. F. (2011). Öğrencilerde görsel okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik coğrafya öğretmenlerinin görüş ve uygulamaları. *TurkishStudies*, 6 (2), 629-642.
- Kılıç, L. (2009). *Temel fotoğrafçılık*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kılıçoğlu, G. (2012). Sosyal Bilgiler öğretimi. (2. Baskı). Safran, M.(Editör)*Sosyal Bilgiler programı ve öğretmen yeterlilikleri*. Ankara: Pegem Akademi, 3-16.
- Koç, H. (2009). Coğrafya öğretiminde fotoğraf kullanımı. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (3), 32-41.
- Koçoğlu, E. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Sever, R. Koçoğlu, E. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Kuş, Z. ve Çelikkaya, T. (2010). Sosyal Bilgiler öğretimi için Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin beklentileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 69-91.
- Malkoç, S. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sınıf Dışı Okul Ortamlarının Kullanılma Durumları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- MEB (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (taslak basım). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Meydan, A. (2001). İlköğretim 1. kademe Sosyal Bilgiler öğretimi coğrafya ünitelerinin işlenişinde laboratuvar ve görsel-işitsel materyal değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Meydan, A. (2010). Sosyal Bilgiler disiplinde coğrafyanın yeri ve önemi. Turan, R. ve Ulusoy, K. (Editörler), *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Maya Akademi, 63-80.
- Mura, G. (2014). Tasarımda ilham kaynağı olarak kullanıcı kaynaklı fotoğraflar. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 12,41-51,
- Oruç, Ş. (2009). Sosyal Bilgiler ders kitapları. Safran, M. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi, 267-282.
- Özcan, D. (2007). Eğitimde Program Geliştirme (10. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık

- Özdamlı, F. (2011). Görsel materyallerin tasarımı hazırlanması ve seçimi, Uzunboylu, H. (Ed.) . *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı (2. Baskı)*. Pegem Akademi, 58-91
- Özdemir, S.M. (2012). Sosyal Bilgiler programı ve değerlendirilmesi (2. Baskı). Safran,M.(Editör), *Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi, 17-48.
- Özden, Ö.D. (2013). Sosyal Bilgiler öğretiminde film ve fotoğraf kullanımı., Sever, R. Koçoğlu, E(Editör)*Sosyal Bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı*, Pegem Akademi, 133-163.
- Özandes, E. (1999). *Türkiye’de fotoğraf*.İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.
- Öztürk, C., ve Otluoğlu, R. (2002). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal Bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış., Öztürk C. (Ed.)*Hayat bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 21-50.
- Öztürk C. ve Deveci, H. (2011). Farklı ülkelerin Sosyal Bilgiler programlarının değerlendirilmesi.. Öztürk, C. (Ed.) *Farklı ülkelerin Sosyal Bilgiler programları*. Ankara: Pegem Akademi, 1-40.
- Öztürk, C. (2011).*Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yeşiltaş, E. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Safran, M. (Ed) Ankara: Pegem Yayıncılık, 225-241
- Safran, M. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. Tay, B. ve Öcal, A. (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 1-19.
- Sala, G. (2003). “Öğrenciler Tarafından Geliştirilen Öğretim Materyallerinin Erişime Etkisi” Hacettepe Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Sarıaslan, Y. (2005). Sosyal Bilgiler öğretiminde sınıf öğretmenlerinin öğretim yöntemleriyle ilgili bilgi ve becerilerini uygulama durumları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Sarıtaş, E. ve Erdem, A.R. (2005). Öğretim teknolojilerinin sınıflandırılması. Kutlu O., ve Aldağ, H. (Ed.), *Öğretim teknolojisi ve materyal geliştirme*. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 53-81.
- Sarıtaş, M. (2009). Öğretimde yararlanılan araç-gereçler ve etkili kullanımı., Sarıtaş, M. (Ed.) *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı (2. Baskı)*. Pegem Akademi, 55-81.
- Sever, R. (2011). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, R., Koçoğlu, E. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Ankara: Pegem Akademi
- Sönmez, V. (1998). Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (2011). Sosyal Bilgiler kapsamında Sosyal Bilgilerin yeri ve önemi..Can, G. (Ed.) *Sosyal Bilgiler öğretimi*. Eskişehir: Tarih öğretiminde görsel materyal kullanımı Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 3-13.
- Szarkowski, J. (1966). *Thephotographer'seye*. New York: Museum of Modern Art.
- Şimşek, A. (2003)..*G. Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 143-157.
- Tan, Ş.(2011)(Ed). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Taşdemir, M (2007), *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Taşkaya, S. M., Bal, T.(2010). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders araç gereçlerini kullanma durumları, Kırgızistan İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, **22**, **1-22**.
- Taşpınar, M (2010), *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Data Yayıncılık
- Tay, B. (2010). Sosyal Bilgileri öğretiminin dünü bugünü ve yarını. R. Turan ve K. Ulusoy (Editörler). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Maya Akademi, 3-20.
- Tokcan, H. ve Demirkaya, H. (2009). Sosyal Bilgilerde strateji, yaklaşım, yöntem ve teknikler. Safran, M. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi, 435-469.

- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2010). Sosyal Bilgiler disiplininde tarihin yeri ve önemi. Turan, R. ve Ulusoy, K. (Editörler), *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Maya Akademi, 41-60.
- Ulusoy, K., ve Gülüm K. (2009). Sosyal Bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları işlenirken öğretmenlerin materyal kullanma durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 85-99.
- Üçışık, S., Ünlü, M. ve Özey, R. (2002). Coğrafya eğitim ve öğretiminde fotoğrafların önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (5), 1-8.
- Virilio, P. (2002). Fotofiniş. (çev. Kemal Atakaya), *Sanat Dünyamız*, (84), 195-202.
- Yalın, H. İ. (2008). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yanpar, Ş. T. ve Yıldırım, S. (1999). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yanpar, T. (2007). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı (8. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yanpar Yelken, T. (2012). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaşar, O. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler derslerindeki görsel materyal kullanımı ile coğrafya konularının eğitim ve öğretimi. *Milli Eğitim Dergisi*. 163.
- Yaşar, Ş. (2011). Sosyal Bilgiler öğretiminde araç-gereç kullanımı. Öztürk, C. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi (2. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi, 309-342.
- Yaşar, Ş. ve Gültekin, M. (2011). Anlamli öğrenme için etkili öğretim stratejileri. Öztürk, C. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi (2. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi, 77-109.
- Yazıcı, H., ve Koca, M. K. (2008). Sosyal Bilgiler öğretimi programı. Tay B. ve Öcal A. (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 21-36.
- Yel, S. Taşdemir, A. ve Yıldırım, K. (2014). Sosyal Bilgilerde öğretim strateji, yöntem ve teknikleri Bakış. Tay, B. ve Öcal, A. (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 41-98.

- Yeşiltaş, E. (2009). Sosyal Bilgiler öğretiminde öğretim materyalleri ve öğretim teknolojileri. Safran, M. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi, 223-242.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K. ve Tepebaş, F. (2011). İlköğretim düzeyinde Sosyal Bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar: mesleğine yeni başlayan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2(1)*, 157- 177.
- Yükselir, A. (2006). İlköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler programında geçen kavramların kazanımı ve kalıcılığında kavram analizi yönteminin etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wendt, P., R. (1972). Görme-işitme yoluyla öğretim. (çev. Hüseyin Işık), Ankara: Film Radyo-Tv. ile Eğitim Merkezi Yayınları.

EKLER

EK-1. GÖRÜŞME FORMU

Değerli meslektaşım,

Bu çalışmanın amacı “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Fotoğraf Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin değerlendirilmesidir”.Araştırmaya ilişkin görüşlerin belirlenmesinde, siz değerli öğretmenlerin görüşleri önem arz etmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanıldığı bu araştırma formu sekiz sorudan oluşmaktadır. Lütfen aşağıdaki sorular ile ilgili görüşlerinizi boş bırakılan alana yazınız. Göstermiş olduğunuz ilgiden dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Ahmet POLATCAN

Cinsiyetiniz:

Kadın ()

Erkek ()

Hizmet Yılıınız:

0-5 yıl ()

6-10 yıl ()

11-15 yıl ()

11-15 yıl ()

21 yıl ve üzeri ()

1. Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımı denince ne anlıyorsunuz?

.....
 .....
 .....

2. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak olan fotoğraflarda bulunması gereken en önemli özellikler sizce nelerdir?

.....
 .....
 .....

3. Sosyal Bilgiler dersinde bir materyal olarak fotoğraf, sizce kullanılabilir mi?

.....
 .....
 .....

4. Sosyal Bilgiler dersinde bir materyal olarak fotoğraf materyalini niçin kullanırsınız?

.....
 .....
 .....

5. Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımının öğrenme-öğretme sürecine etkileri sizce nelerdir?

.....
 .....
 .....

6. Nitelikli bir fotoğrafın Sosyal Bilgiler dersinde kullanımı öğrenciye hangi becerileri kazandırır?

.....
 .....
 .....

7. Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımı öğrencilerin derse yönelik tutumlarını hangi yönde etkiler?

.....
 .....
 .....

8. Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraf kullanımının öğrenciler üzerindeki etkileri nelerdir?

.....
 .....
 .....

9. Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraflardan yararlanırken karşılaşılabileceğiniz sorunlara ilişkin düşünceleriniz nelerdir?

.....
 .....
 .....

10. Sosyal Bilgiler dersinde bir materyal olarak fotoğraf, sınıf yönetimini nasıl etkiler?

.....
 .....
 .....

EK-2. MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ UYGULAMA İZİN BELGESİ

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 73302031-903.99-E.10819770
Konu : Uygulama İzni

23.10.2015

..... KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü)

İnönü Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının Uygulama İzni ile ilgili 21.10.2015 tarih ve 5972-4930 sayılı yazıları ilişikte gönderilmiştir.

Yazı gereğince işlem yapılmasını rica ederim.

Ali TATLI
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

EKİ: Yazı (1 adet)
DAĞITIM:
Battalgazi, Yeşilyurt Kaymakamlıklarına
(İlçe Millî Eğitim Mtd.)